

מתחברים

גליון רמ"ח
פרשת מטות
חסעי תשפ"ה

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקישורים

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

התחיל להניח תפילין של רבינו תם בגיל תשעים

לא יחל דְּבָרוֹ (ל, ג).

רבי יעקב קמיניצקי זצ"ל בילדותו למד בתלמוד תורה שבעירו. יום אחד פנה אליו המלמד בשאלה והוא השיב את תשובתו. הטיח בו המלמד: "אתה שקרן!"

הילד נפגע מאד, וחשב בלבו: שמי 'יעקב' ונאמר "תתן אמת ליעקב", לכן אני נזהר מאד שלא להוציא דבר שקר מפיו. ואיך הוא אמר עלי שאני שקרן?!

פעם שאלו את רבי יעקב קמיניצקי למה אינו מניח תפילין דרבנו תם, והשיב: "בליטא לא נהגו". אמרו לו: "אבל החפץ חיים מניח תפילין דרבנו תם?!"... רבי יעקב רצה להשתמש מן השאלה ואמר בחיך: "נו, כשאגיע לגילו של החפץ חיים גם אני אניח..."

ה"חפץ חיים" היה אז בן תשעים, ורבי יעקב היה אז פחות מבן ארבעים. עברו חמישים שנה, ורבי יעקב זכה לאריכות ימים. בהגיעו לגיל תשעים ביקש רבי יעקב מבניו שיביאו לו תפילין של רבנו תם, שאלוהו: "מה קרה?" אמר להם: "לפני למעלה מחמישים שנה, כשה'חפץ חיים' היה בן תשעים, יצאה מפי אמירה שכשאגיע לגילו של ה'חפץ חיים' אעשה כמוהו ואניח תפילין דרבנו תם. בחסדי שמים זכיתי להגיע לגילו, אם כן עלי לקיים את דבריי, שאם לא - אעבור על לא יחל דברו!"

(הגאון רבי אריה יודלביץ' שליט"א - נאה דורש)

משה רבינו נוקם בעבור ישראל גם בזמננו

נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תְּאֵסֵף אֶל עַמִּיךָ (לא, ב).

הפירוש מדינים, הוא מלשון דינים וצרות, המדיינים ומצירים את ישראל, משה רבינו ע"ה נקום מהם אף עתה, כי התורה הקדושה היא נצחית. והוה שאמר הש"ת, "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים ומצירים אותם, גם אחר שתיאסף אל עמך", גם אז תנקום נקמת בני ישראל תמיד. וכן כל הענין שנאמר ואת פנחס בן אלעזר וכלי הקודש וחוצרות התרועה בידו, תרועה הוא מלשון תרועם בשבט ברזל (תהלים ב, ט), וחוצרות אלו, הם תמיד ביד פנחס הוא אליהו, שתמיד משבר ומכלה לכל הקמים עלינו, וממשיך עלינו תמיד כל טוב אמן נצח סלה ועד. זרע קודש-בפרשתנו

טעם נפלא שהיו לבני ראובן 'מקנה רב'

ומקנה רב היתה לבני ראובן וגו' (לב, א).

משניות ותהלים ליארצייט מדורג (2 כרכים)

סדר לימוד משניות ואמירת פרקי תהלים ליום השנה ולבית החיים בכל הנוסחאות ערוך ומסודר באופן נאה ומעוצב כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.
בצידי החוברת, יש חלוקה מדורגת לפי אותיות, להקל על פתיחת הספר לפי סדר אותיות שם הנפטר.

נביאים וכתובים - מקרא מפורש יחזקאל ב

(כט-מח) המבואר

ביאור נאה המשולב בתוך תיבות הפסוק, ומבאר פסוקי המקרא על דרך הפשט, בתוספת הערות וצייונים. עם ביאור על דברי רש"י, המשולב בתוך דבריו, עם הערות וצייונים. הקדמות ומבואות וכתורות המקילות על הלימוד בספר.

סדרת 'מקרא מפורש' התקבלה בחיבה בבתי המדרשות, וגומרים עליו את ההלל, כרך זה מצטרף לסדרת מקרא מפורש על הנ"ך, בו כבר יצאו עד

היום הכרכים על ספרי: יהושע, שופטים, שמואל א', שמואל ב', מלכים א', מלכים ב', ישעיה א', ישעיה ב', ירמיה א', ירמיה ב', יחזקאל א', תהלים א', תהלים ב', תהלים ג', ומשלי. בנוסף לכרכי חמש המגילות שיצאו לאור עולם, שיה"ש, רות, איכה, קהלת, ואסתר.

תבנית בית המקדש השלישי

פסוקי נביא יחזקאל על בית המקדש השלישי, מבוארים בביאור משולב, בתוספת איורים מקוריים ומדויקים להפליא, כאשר מראה בית המקדש מתגלה בכל יפיו. ספר מיוחד למלומדים ולילדים המעוניינים להבין את פסוקי הנביא ולהכנס בשערי בית המקדש השלישי.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: מה אמר האריז"ל לתלמיד אחד שכאב לו הכתף?! | עמ' א"א

האור החיים הק': על השגחה פרטית במסעות האדם | עמ' ב'

אקטואליה: אכילת 'אבקת מרק בשר' בתשעת הימים | עמ' ד'

פניו אביר יעקב עמ' ה'

איך יוכל האדם לצפות למשיח, כשעדיין אינו מוכן כדבעי לביאתו

פעם נשאל מרן בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל על ידי צורבא מרבנן, הרי אחד מן הדברים ששואלים את האדם כשמכניסים אותו לדיון הוא "צפית לישועה" (שבת לא, א) ואיך יוכל האדם לצפות למשיח, כשעדיין אינו מוכן כדבעי לביאתו.

השיב לו ה'חפץ חיים' כי אין לו לחשוב רק על טובת עצמו אלא על טובת הכלל של עם ישראל, ועליו לצפות לגאולה שלימה לטובת ישראל, ובודאי יש אנשים שהם כבר מוכנים למשיח שיבוא.

מפי ספרים וסופרים - עה"ת (ח"ג עמ' תעט בהע')

אחר כל 'יחננו' - צריך להיות 'יטענו' וייטער געגאנגען - זיך נישט אפשטעלן...

אַלְהַ מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'... יִטְעֵנוּ וְגו' (י, כה - ל).

שמעתי מהגה"ח רבי מרדכי יוסף קמיונקה (נפ' כ"ה אלול תשע"ד) רב בית מדרש אגוד"י בלונדון, שהמוסר השכל מכל המסעות הללו, הוא שאחר כל 'יחננו' - צריך להיות 'יטענו' וייטער געגאנגען, זיך נישט אפשטעלן (להמשיך ללכת ולנסוע ולא לעמוד), ח"ו אין להתייאש רק להמשיך ממסע למסע, ועל אף התקלה ממשיכים ואין מתייאשים ח"ו.

שה לבית - בפרשתנו

הטעם שזכו בני גד ובני ראובן לעשירות

וּמִקְנֵה רֶב־הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גָד עַצְמוֹס מֵאֵד וְגו' (לכ, א). ובמדרש רבה הָיָא הוּא דְכַתִּיב (-זה הוא שכתבו) לֵב חֶקֶם לִימִינוּ וְלֵב פְּסִיל לְשִׁמְאֵלוֹ (קהלת י, ב).

יש לפרש עפ"י מה שהביא בספר תורת אבות (על פרקי אבות בפרק ג) במשנה: מסורת סייג לתורה, מעשרת סייג לעושר, בשם ספר לחמי תודה לפרש הפסוק הנ"ל, וז"ל: לֵב חֶקֶם לִימִינוּ - כי דרשו חז"ל עֲשֹׂר בְּשִׁבְלֵי שְׁתַּתְעֲשֹׂר, ותל"י בפלוגתא אם יש אָם למסורה, וכיון שלא נכתב נקודות בתורה יכולין לדרוש עשר בשביל ששתעשור, והיינו בשי"ן ימיני וזה לב חכם לימינו, שקורא עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר, עשר בשביל ששתעשור בשי"ן ימינית ונותן צדקה כדי להתעשר, אבל יָלֵב פְּסִיל לְשִׁמְאֵלוֹ דס"ל יש אָם למקרא וקורין תַעֲשֹׂר בשי"ן שמאלית כפי הקריאה, וא"כ לא נשמע מזה הקרא שמעשר סגולה לעשירות, ועל כן אין נותן מעשר וצדקה, וזה מסורת סייג בתורה, וע"כ מעשרות סייג לעושר עכ"ד ודפח"ח עיי"ש.

ובזה יש לבאר מה שאמר המדרש כאן על פסוק זה, ומקנה רב הי לבני ראובן ובני גד ר"ת ג'מול ד'לים ועל כן היה להם עשירות, שהי נותנים מעשר לדלים.

ראובן ובני גד הי מקיימין לב חכם לימינו ודרשו עשר בשביל ששתעשר לכן היה להם מקנה רב ודו"ק כי נכון הוא בס"ד.

חתן ישעיה (להגה"צ ר' ישראל אברהם אלטר לנדאו אבד"ק עדעלין, וחתן הרה"ק רבי ישעיה מקערעסטיר) - **בפרשתנו**

וז"ש המדרש על זה הה"ד לב חכם לימינו שקורא השי"ן של תעשר בשין ימינית, ודורש עֲשֹׂר בשביל ששתעשר, ונותן צדקה ומעשר ונעשה עושר, אבל לב כסיל לשמאלו שקורא הקרא בשין שמאלית, ועל כן אין לו דרש זה שמעשר סגולה לעושר, אבל בני

ווארט מהאור החיים הק'

על השגחה פרטית במסעות האדם

אַלְהַ מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' (לג, א).

האמונה כי מסעותיו של האדם נתונים להשגחה פרטית, וכי השמיים מכוונים ומורים לו באיזו דרך לך, היא יסוד עמוק ומהותי בספרים הקדושים. רעיון זה בא לידי ביטוי במקורות רבים, המדגישים כי אין מקרה בעולם, וכי כל צעד ושעל בחיי האדם הוא חלק מתכנית אלוקית רחבה ומדויקת.

היסוד להבנה זו טמון בביאורו של מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע (מאור עינים סוף פרשת ויקהל, ועוד) לפסוק "מֵה' מִצְעָדֵי יָגֵר כּוֹנְנֵנוּ וְדִרְכּוֹ יַחְפֵּץ" (תהלים לו, כג). אמר מרן הבעש"ט כשהקב"ה חפץ שהאדם יהיה במקום מסוים ובזמן מסוים. כדי להגשים רצון זה, הקב"ה "נותן חפץ וחשק בהאדם לשום לדרך פעמיו". כלומר, הרצון הפנימי של האדם לנוע למקום מסוים או לשהות בו, אינו בגדר בחירה אנושית בלבד, אלא הוא עצמו ביטוי לרצון האלוקי המכוון אותו.

הרה"ק רבי אהרליה ראטה זצ"ל בעל ה'שומרי אמונים' (שולח"ט מאמר אמונה ופרנסה פ"ג ענף ד) מרחיב את היסוד הזה ומציג הבחנה בין אנשים שיש להם חשק ורצון גדול לנסוע נסיעות, לבין כאלו שרצונם הוא דווקא בהיפך - להיות מיושבי אוהל, לקיים את האמור "אשרי יושבי ביתך". הסיבה להבדל זה, לדבריו, נעוצה ב"שורש ולפי תיקון נשמתו". ישנן נשמות שכבר השלימו חלקי ניצוצות בגלגולים קודמים, ונותר להן מעט לתקן, ולכן אין צורך להרבות בנסיעות. לעומת זאת, ישנן נשמות שמזכרות לנסוע הרבה על מנת להשלים את התיקונים הנדרשים להן.

הרה"ק רבי ישראל ממוז'יץ זצ"ל מתבטא בחריפות רבה בנושא (דברי ישראל פרשת בשלח). הוא אומר כי "האדם צריך להאמין שאין מקרה בעולם ואפילו צעדי רגליו ספורים בהשגחה, ואפילו עשרת אלפים צעדי". הוא מקשר זאת לברכת השחר ברכת "המכין מצעדי גבר" ומציין כי מי שאינו מאמין בזה, חלילה, ברכתו לבטלה. עוד הוא מדגיש, כי על ידי האמונה שהכל בהשגחה עליונה, ניצול האדם "ממרה שחורה ועגמת נפש".

מסעי בני ישראל במדבר: בירור ניצוצות הקדושה

בפרשת מסעי (ט, יח-כא), עוסק רבינו האוה"ח הקדוש בשאלה מדוע הכתוב בחר למנות את המסעות ולא את החגיות. הוא מבאר זאת על פי דברי "אנשי אמת" (זוהר חלק ב קנז), שאמרו שהליכת ישראל במדבר נועדה לבירור ניצוצי הקדושה. במדבר השמש, שם חנה "איש הבליעל", היו ניצוצות קדושה שאנס ובלע. תפקיד בני ישראל היה להוציא את הבלוע מפיו. לשם כך, ישראל חנו במקום אחד שנה ובמקום אחר שנים עשרה שעות, וזאת כפי הצורך בבירור הניצוצות שהיו במקום ההוא. בירור זה, אומר האוה"ח, יכול להיעשות רק על ידי "קדושה השלמה" - שהיא השכינה, ישראל והתורה - ועל ידי "מחברת הפרטות" - שהם שישים ריבוא נשמות קדושות, ו"מחברת הכללות" - שהוא משה רבינו, "כי הוא אילן שממנו נוצצו נשמות ס' ריבוא שהיו שם". הם נסתייעו בעזר אלוקי, "בשכונת שוכן הבירה", שברו מלתעות עוול וביצעו "בירור עצום".

הדברים הללו, שהיו אמורים בדור המדבר שניזונו מהמון והיו צריכים לתקן תיקונים נשגבים, רלוונטיים גם לימינו. מרן הבעש"ט הקדוש זצ"ל גילה לנו כי גם בזמננו אנו צריכים לתקן זאת. לאור זאת, דברי רבינו האוה"ח מתחברים עם דברי הרה"ק רבי אהרליה ראטה הנ"ל, המסביר את טעם הדבר שישנם אנשים שרוצים להיות מ"אשרי יושבי ביתך" וישנם כאלו שרוצים להיות מ"אשרי תמימי דרך" - שכל אחד לפי מה שצריך לתקן, חשק כזה נובטעים בו. בכך מתברר כי כל צעד, כל מסע וכל שהייה של האדם, מכוונים ממרום ומשרתים מטרה עמוקה של תיקון רוחני.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:			ירושלים			בני ברק			ניו יורק			לונדון		
מסכת השבת	איאת השבת	רגנחם	מסכת השבת	איאת השבת	רגנחם	מסכת השבת	איאת השבת	רגנחם	מסכת השבת	איאת השבת	רגנחם	מסכת השבת	איאת השבת	רגנחם
19:05	20:21	20:57	19:21	20:23	20:55	21:59	21:07	21:29	20:44	22:02	22:09			

מחברים
את היחולא מחתילים
מגידו היחמי מכתב עוז והדר - אור לישירים
שירות לטליל האיש
להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"
העלון השבועי מכות עוז והדר - אור לישירים

ספרי **אור החיים**
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולונו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבוקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצינים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרנבויץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • תיבת: הרמב"ם 1 • נתניה: הס 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

קו 'מחברים'
שע"י ממלכת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ותמיכה: שוקי קטר

אלה מסעי:

סיפורו המפתיע של הגנב המקומי, ששיחת חולין שלו עם הרב החדש חשפה את סוד התמדתו של הרב, ולימדה את בני העיירה שיעור יקר ערך בסבלנות.

הקצה השני של העיירה חלפה שמועה מפה לאוזן, כי אנשים מהימנים שמעו את שיינא הצדקת, שעברה זה מכבר את גיל המאה, אומרת בפה מלא, שמאז ומעולם עלה בדעתה, שה"גנב" אינו אלא צדיק נסתר. בחצות הלילה, היו בני העיירה מוכנים להניח את כל כספם בצקלוננו של מי שיגלה להם את הסוד הכמוס שמקשר בין רבם החדש ל"גנב" הישן.

לקראת אשמורת הבוקר הושלמה הרכבת המשלחת שתפקידה היה לברר את התעלומה אפופת המסתורין. ראש חברה קדישא, ראש חבורת תהלים, ראש חבורת משניות, והגבאי ר' יוס'ל בראשם, הרחיבו צעדיהם בצוואת לעבר ביתו של ה"גנב", כשעיניהם החוששות של כל בני העיירה מלוות אותם בדרכם. כעבור מספר דקות נתגלתה לעיניהם בקתתו של ה"גנב" מוצפת באור. איש לא דיבר. הם ציפו לקראת הטוב ביותר והתכוננו לקראת הגרוע ביותר. מי יודע, אולי יזכו לחזות בעיניהם בשולי אדרתו של אליהו הנביא, שמא צדיק נסתר הוא ה"גנב" וקשרים טמירים לו עם רבם החדש. מי יודע.

ראש החברה קדישא כמעט נקש על דלת ביתו של ה"גנב", כשר' יוס'ל היסה אותו במהירות, ומי יתקע לידינו שהוא יסכים לענות על השאלה? אה? שמא יתחנן ויגדלנו? כבוד השאלה תלויה על לשונו, נחרד ר' יוס'ל לשמע צעדיו של ה"גנב". הוא שמע אותם. במאור פנים הזמינם להכנס למעונו תוך שהפטיר חכימתי לכם. ידעתי שלא תירדמו בלילה. שבו שבו, פנה לעברם בחביבות.

ר' יוס'ל חרק שינים למראה קומקום עטוי ירוקת שהציץ מתחת לערימת סחבות, לפני שלושים שנה נעלם קומקום זה מביתו שלו, ונחיריו של ראש החברה קדישא התרחבו בזעם למראה מקל ההליכה של ה"גנב", ששימש פעם כמות של אלונקת הנפטרים. שבו שבו.

אני מכיר את הרב 'שלנו' כבר ששים שנה. עיניהם של ראשי הקהל כמעט יצאו מחוריהן. היינו ילדים, הרב ואנוכי, וחלקנו אותו ספסל לימודים אצל אותו מלמד דרדקי. אומר לכם את האמת, לשנינו לא היה חשק רב ללימודים. אך ר' שמרל המלמד, ערמומי היה ופקח. "קינדערלאך", פנה אלינו במתק לשונו, "רק פרשה אחת, בואו זיסעלאך, רק את העמוד הזה ותו לא. בואו, הנה, כבר גומרים ותעשו ככל העולה על רוחכם..."

גם אני פקח הייתי, הצטחק ה"גנב", ותוך זמן קצר ידעתי את המלמד ואת פיתוייו, ונוכחתי כי אין לדבר סוף. רק פרשה זו, רק פרק זה, רק חומש זה, רק מסכת זו, רק סדר זה, לא גומרים. אף פעם. חומש, משנה, גמרא, טור, שלחן ערוך, ועוד. ועוד. לא גומרים. אמרתי לרב 'שלנו', אייזיק, תקשיב לי טוב. אל תאמין לו ר' שמרל, אל תשמע לו! אבל הוא היה ילד תמים, שמע גם שמע. ישב ושינן "ויקרא" - וה' קרא, "אל משה" - אל משה, כך מבוקר עד ערב, עוד פרשה, עוד חומש... הוא נשאר אצל המלמד, ואני, פרשתי ל"עסקי"...

מאז ועד הנה חלפו שנים רבות, והיום, למרות שלא הזמנתי אותי, סקרנותי בערה בי לראות את פניו של הרב החדש. מה אומר לכם, חי נפשי, נחרדתי לראות עד מה צדקתי. משהבטתי בפני הרב, הכרתי אותו! זהו אייזיק. הילד שלמד איתי ולא הקשיב לקולי. כמה צדקתי, הוא לא הפסיק ללמוד עד היום

כשהבחנתי בי שאני מכה באצבע צרדה, פנה ה"גנב" לר' יוס'ל שהאדים והחוויר חליפות, היה זה באותו רגע שלהכרתי חדרה הידועה, כי הרב הוא הוא איזיק התמים. נסגר מעגל.

הוא אשר אמרתי לרב שלנו: אמרתי לך שזה לא יגמר. מה אתם צוחקים, פנה בתרעומת לעבר חברי המשלחת, לא צדקתי?!

דקות אחדות לאחר שחברי המשלחת סיימו את ביקורם בבית ה"גנב", הותקפה העיירה בגלי צחוק שלא נשמעו בה מעולם. כל החששות והפחדים הותרו באחת, והכל לעגו ל"גנב", שגם בערוב ימיו נותר שוטה כשהיה, בלי להבין את תכלית החיים. ואילו הרב החדש הפטיר: אילו היה זה יודע עד מה רב התענוג שבלימוד התורה, היה 'גנב' שיעור תורה.

מעשה זה סיפר לתלמידי הגרמ"ד וויסמנדל זצ"ל, ראש ישיבת נייטרא בארצות הברית, בבקשו לאלפם לקח וללמדם בינה - סבלנות. בתחילת הדרך, כאשר יהודי מתחיל בדבר מצווה, יצרו תוקפו בכל כוחו, ומשכנעו בכל מיני אמתלאות כי אין הדבר לפי כחו. לא קל לעמוד בפיתוייו, יש צורך בגיוס כוחות נפשיים, ובהקרה מסויימת, כדי לעמוד במשימה. אך בחלוף הזמן, היצר מרפה מעט, אינו זונח, חלילה, הוא לעולם אינו פושע בתפקידו, אך להיטותו פוחתת, מרצו דוהה, והיהודי מתגבר עליו במאמצים פחותים מאלו שהיה עליו להשקיע בהתחלה. זהו המבחן. ההתחלה. כאשר יהודי מקבל על עצמו קבלה טובה, קביעות עיתים לתורה, או דבר מצווה אחר, הידיעה כי עם הזמן הוא יחוש כי הדבר כרוך בפחות טרחה, עשויה להיטיב עמו ולעודדו בתחילת דרכו. סבלנות. זוהי המידה שיש להיאזר בה בתחילת הדרך. סבלנות.

(גליון מאורות הדף היומי)

משהניח את עיניו החדות על חפץ ניד, יכול היית להיות סמוך ובטוח שבעלי עומד להיפרד הימנו. יודעי דבר הטיבו להבחין בניצוץ שהבליח בעיניו לרגע קט, בשעה שהיה מתכנן את ההתרחשות שתוביל להיעלמותו המסתורית של החפץ. בעודו קומץ את שפתיו בהתרגשות היה נשען לאחור, מטה את ראשו המדובלל, וכעבור דקה או שתיים הכה באצבע צרדה, לאמר: התוכנית מושלמת.

הוא כבר לא היה צעיר. זה כששה או שבעה עשורים מאז הגיח לאוויר העולם, ומעולם לא נתפס על ידי בני העיירה, או על ידי השלטונות. ערמומיותו היתה לשם דבר, ופקחותו הנדירה היתה הסיבה היחידה שבגינה בני אדם לא התרחקו ממנו לחלוטין. היה לו קסם מיוחד, זיק שובב, חיוך נצחי ואישיות תוססת. אבל הוא היה גנב נאלח.

טבע הדברים מיועדו לא הזמן מעולם לאירוע ציבורי כלשהו. איש לא זכר אותו, אף אחד לא חפץ בחברתו, ושמו לא היה רשום במקום כלשהו, לא בחברת תהלים, לא בחברת משניות ואף לא בספר הקהילה. פשוט התעלמו ממנו. היכן קנה את לחמו, היש לו אב או אם, אחים ואחיות, דודים או קרובים? מעולם לא נודע. משכן, ביום חגה של העיירה, כאשר הכל המתינו בשביל העפר שבמבואות העיירה לכרכרתי של הרב החדש, שהוזמן לכהן פאר בעיירתם, לא שותף הברנש בהכנות לאירוע המרגש, ואף לא טרחו לידעו על סדרת החגיגות הצפויות בשבוע הקרוב. ילדי המקום צבאו על חלונות חדרו של סופר העיירה, שהתיישב במשנה מרץ להשלים את ספר התורה, שהוזמן על ידי גבאי בית הכנסת לפני עשור, אך עם נפילתו של הרב הקודם למשכב, הושהתה כתיבתו, כפי שדברים נוספים בעיירה לא באו על תיקונם. הנפח עמל זה שבועות להתיקן עשיות מיוחדות לאורך שביל העפר שהוביל מבית הרב לבית הכנסת, וחופה מפוארה, נרקמה על ידי טובי התופרות שבנשות העיירה, כדי להוביל תחתיה את ספר התורה ואת הרב החדש לבית הכנסת.

מאות עיניים צעירות, זקנות, מטושטשות וצלולות כבדולה, הביטו בציפייה דרוכה בענני האבק שהתמרו ממרחקים בין השדות. כרכרת הרב מגיעה, פשטה השמועה מיד בין קהל הממתיינים, וילדים נמרצים טרחו לפזר את הבשורה בכל רחבי העיירה, תוך שהם מובילים אחריהם שובל נוסף של אנשים, נשים וטף שאצו-רצו להקביל את פני רבם. אותה עשה שמש בערל, לפנים עלון העיירה, את זכוכית המגדלת מעינו הדהויה, ואישר בפנים מחייכות: רואים את העגלה ממרחק. היא כבר היתה לידו.

בשירה ובריבודים, בתוף ובמחול, הובילו בני העיירה את רבם החדש שהתהדר בפנים מאירות ובוקן שביה עבות. הרב העניו סרב בכל תוקף לשבת בכרכרתו, גבוה מעל בני העיירה שכרכרו סביבה, וחיש קל ירד מן העגלה והשתלב במעגלי החוגגים ששמחתם בקעה השמימה. ר' יוס'ל, הגבאי הוותיק של העיירה ככה בשתי עיניו. באחת, הביט על המרא דאתרא הדור הפנים, ותקווה מלאה את ליבו, ובזולתה השקיף על פני בית העלמין, שם הזדקרה המצבה הלכנה שסימנה את מקום קבורתו של הרב הקודם, אשר שימש כסנדק בביתו שלו.

לפתע, בתוף כל המולה החגיגית, הבחינה אזנו החדה של ר' יוס'ל בצליל חשוד. לא היה לו כל ספק כי שמע מכת אצבע צרדה, כזו שה"גנב" נוהג היה להשמיע. הוא כאן. הגנב. תוך מספר שניות, צד ר' יוס'ל במבטו את ה"גנב", שעון על הכרכרה שהרב ירד ממנה זה עתה, ראשו המדובלל מצויד בזיחיות, ועיניו ממוקדות ברב החדש. סילסל ר' יוס'ל בשפמו, מרט שערך או שתיים מזקן התיש שהפך לסימן ההיכר שלו, וחילק פקודות לבחורים נלהבים אדומי לחיים: שימרו עליו! על כל צעד, אל תניחו לו לעולל מאומה. מי הזמין אותו לכאן?! הוא חש היטב בשמירה שהופקדה עליו. זה היה המקצוע שלו, להבחין באחרים שמבחינים בו, בלי שהם יבחינו שהוא הבחין בהם. אדיש מתמיד צעד מיועדו בתוף נהר האדם שהשתרע מוחץ לבית הרב, כדי לברכו שיעמוד בראשם שנים טובות וארוכות. שמחתו של ר' יוס'ל הגבאי הושבתה לחלוטין. מוחו התייגע ממחשבות מייסרות, מה לו לגנב זה ולשמחה זו.

בבוא הערב הגיע תורו של מיועדו להכנס לחדרו של הרב ולברכו. הרב, שכל יודעיו הכירו את חיבתו העצומה לתורה הקדושה, יושב היה על כסאו, אצבעו מונחת על שורות הגמרא הענקית שלפניו, בעודו משיב בנעימות לבני העיירה שבאו להקביל את פניו. ה"גנב" הושיט את ידו לרב החדש, וטבעת הבחורים-השומרים הלכה והתהדקה סביבו. הוא רכן לעבר הרב והשומרים רכנו איתו. הרב הביט בו ממושכות, ולפתע מצחו המקומט התיישר, ניגוחות התפשטה על פניו. הוא מכיר אותו! לחש ר' יוס'ל בפסקנות. הרב מכיר את ה"גנב". לתדהמת הכל, התקרב ה"גנב" לאזנו של הרב, הביט חליפות בגמרא וברב ותוך כדי תנועות תוכחה לחש: אמרתי לך שזה לא יגמר. אמרתי לך! אמר ויצא.

חרושת השמועות הקיפה את העיירה חבילות חבילות. ר' יוס'ל טען בלהט כי הוא התכוון לכן שהוא יודע כי... ואולי להיפך. נשות העיירה כינסו בחפזה את צאצאיהן לתוך ביתן פנימה, לאחר ששמועות רעות טענו, כי הרב, הוא... "שותפו" של הגנב, ומי יודע איזו כנופיה עלולה ללפות את העיר בטפריה. מן

החלצו מאתכם:

מעגל הנתינה שלא נגמר - רצונו הטוב של פקיד בנק להושיט עזרה, פתח בפניו פתח בלתי צפוי להאדרת התורה, ואיפשר לו לרהט בתי מדרש ושיבות גדולות בסכומים דמיוניים ללא הוצאה כספית.

לפני כמה שנים, כשחזרתי מעבודתי כפקיד בבנק, ראיתי מודעה קטנה: "דרושים רהיטים עבור בית מדרש שהוקם לאחרונה. שולחנות, כיסאות וארונות לספרים. נודה מאוד על כל תרומה". באותו רגע לא חשבתי שיש לי דרך לעזור להם, אך הבקשה נגעה לליבי, והחלטתי לתלוש אחד מהחלקים שנועדו לתלישה, ועליהם רשום מספר הטלפון.

למחרת הגעתי לעבודה כרגיל, והנה אני רואה נגר מפרק לי את השולחן. "סליחה, זה השולחן שלי", אמרתי. "תקבל שולחן חדש", הוא אמר. "פה זה סניף חדש, ובהנהלה החליטו להחליף את הרהיטים". אכן, רק לפני כחודש הועבר הסניף למקום הזה. זהו סניף יוקרתי שנועד במקורו ללקוחות מחו"ל. הריהוט שבו מכובד ויוקרתי, אולם החליט מי שהחליט, שהוא לא מתאים לנו כרגע. הפקידים צריכים לקבל ריהוט בקו מודרני פשוט, ואת הריהוט המגונדר, האיכותי, הכבד והמרשים, יש לזרוק לפח.

הפקידים שלצידי טענו שדווקא הריהוט הנוכחי מתאים ונוח, ובשביל מה צריך את כל ההחלפה הזאת, אבל הנגר המשיך בעבודתו. הוא קיבל הוראה מהנהלה, וזה מה שעליו לעשות. הוא עבר משולחן לשולחן, מארון למדף ומכיסא למושב, ופירק הכל. לפתע הוא פנה לכיווני ושאל: "אולי אתה יודע על מישהו שירצה את הרהיטים הללו?" רגע לפני שאני מנגע בראשי לשלילה, אני נזכר בפתק שתלשתי רק אתמול בצהריים ממודעה קטנה. "כן. יש לי מספר של מישהו כזה".

אני מתקשר למספר הטלפון, שמתברר כשייך לרב של בית הכנסת. "יש כאן תרומה של רהיטים לבית המדרש". הוא שואל על כמה פרטים, ומברר לאן לשלוח את הטנדר כדי לאסוף את הריהוט. "לא טנדר, משאית", אני מדגיש, "אני מדגיש, יש פה כמות גדולה מכל דבר, והכל באיכות מעולה". הרב מתרגש, האברכים משנסים מותניים ומגייסים משאית. הם מגיעים להעמיס את הרהיטים, ונדהמים מהאיכות, מהכמות, מהיפוי ומהיוקרה. בית המדרש שלהם זכה בריהוט מפואר ממש.

שמחתי. זכיתי לפאר את בית ה'. אבל כאן הסיפור רק התחיל... השם שלי נקלט במחלקת הבינוי של הבנק, כאילו אני מכיר אנשים ומוסדות שצריכים רהיטים. כעבור כמה ימים התקשר אליי המהנדס של המחלקה. הוא אמר שהם סוגרים קומה שלמה של הבנק בבניין בתל אביב, והם עומדים לפנות משם את כל הרהיטים. "אתה מכיר מישהו שזקוק להם?" אמרתי, "כן, בוודאי. אני כבר חוזר אליכם עם הפרטים".

באותו רגע בכלל לא ידעתי מי צריך רהיטים, אבל היה ברור לי מה עלי לעשות. התחלתי בסבב טלפונים. פניתי לשיבה אחת ולעוד אחת, עד שבסופו של דבר נשלחו שתי משאיות עמוסות בריהוט לשיבת 'שמעיה', ועוד שתי משאיות לשיבת 'בית קל'. ההצלחה ריגשה אותי. אני בסך הכל פקיד בבנק. אין לי כסף מיותר. הצדקות שאני זוכה לתת הן לא יותר מאשר בסטנדרט המקובל של עמך ישראל, והנה יש לי הזכות לרהט

בתי מדרש ובתי כנסת. בזכותי יישמע בהם קול התורה ביתר נוחות וברוב פאר, והכל באמצעות כמה שיחות טלפון.

עברו שבועיים, וממחלקת הבינוי מתקשרים שוב. הפעם מחדשים את הסניף בירושלים. ההצלחה הקודמת עודנה פועמת בעורקיי, ואני פונה שוב לחפש את הישיבה הבאה שתזכה במלאי. הפעם יצאו המשאיות לכיוון הישיבות 'פורת יוסף' ו'רינת תורה'. עוד כמה טלפונים כאלו, ובתי מדרשות בצפון ובמרכז מקבלים שולחנות וכיסאות, ארונות ומדפים. גם בבני ברק ובמודיעין עילית כבר יש לי 'לקוחות'. זכיתי לעזור גם לאברכים, ששמחו בארון חדש אצלם בבית. הודו לו, ברכו שמו.

בינתיים התפרסם מספר הטלפון שלי גם בצד השני. הישיבות כבר הכירו את הכתובת, והתחילו לפנות אליי בשאלה האם אני יודע על מישהו שמחליף ריהוט, ומעוניין לתרום אותו. ה'עסק' הלך וגדל, וכך נוצרה גם רשימת המתנה.

יום אחד התקשרו אליי מישיבת 'סלבודקה'. בישיבה הקדושה הזאת השולחנות והארונות הם בני עשרות שנים. הזקנה קפצה עליהם, והם עומדים בפני פירוק עצמי. הרבנים יושבים ליד שולחנות ורקדים, וצריך בדחפיות להחליפם. "ובכן", כך המזכיר של הישיבה, "תוכל לארגן לנו חמש מאות יחידות?"

חמש מאות! לא פחות! וכל יחידה מכילה שולחן וגם ארון... אף פעם לא התעסקתי עם מספר כזה. התיווכים שלי הגיעו לכמות של חמישים או שבעים יחידות בפעם אחת, הייתה פעם שתיווכתי אפילו מאה יחידות, אבל חמש מאות? אין לזה סיכוי. "הייתי שמח לעזור", אמרתי, "אבל אין לי מושג איך".

לא עברו חודשיים, והנה אני מקבל טלפון מהנגר של הבנק: "סוגרים שני סניפים גדולים בנתניה, ויש לנו למסירה כמות ענקית של חמש מאות יחידות!..."

שלוש משאיות עושות את דרכן לשיבת 'סלבודקה'. השולחנות כבר לא רוקדים, רק הלב רוקד בתודה ובזמרה לנותן התורה. אשרכים בני הישיבות, שיושבים אצל שולחנו של מקום ולומדים את תורתו הקדושה.

(גליון השגחה פרטית)

אל ראשי המטות:

"אתה מתפטרי?! אני זורק אותך בשתי ידיים!" - סיפורו המופלא של ה"מעשי למלך" מווייטצען, שנלחם בגבורה עיקשת מול ראשי הקהל שניסו להכניס רוח זרה לחינוך, והוכיח את מעמדו מנהיג אמת.

שח הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: בספר "שיח זקנים" מובא מעשה נפלא ממוח"ז הגאון הקדוש בעל "מעשי למלך" מווייטצען זצ"ל, (יומא דהילולא כ"ה תמוז). כידוע, בימים ההם היו ניסיונות קשים בחינוך הבנים, ורבים לא עמדו בניסיון ושלחו את בניהם לבתי ספר של העכו"ם (אומות העולם) בחשבם שכך יקל עליהם להסתדר בחיים. ה"מעשי למלך" עמד בפרץ ולחם בכל עוז כנגד כל ניסיון לפרוץ גדר בעניין זה.

פעם אחת החליטו כמה מבני העיר שהיות והרב לוחם כל כך כנגד בתי ספר העכו"ם, יביאו מורה מהעיר פעסט (בודפשט) ללמוד לימודי חול באחד מן הבתים. בעצה אחת כינסו אסיפה לסכם את כל הפרטים. והנה, מרן ה"מעשי למלך" ז"ל הנהיג תקנה בעיר שאין לכנס שום אסיפה בלעדיו. אך הללו, שכנראה הבינו שלא יהיה זה לרווח הרב, החליטו שלא להזמין. אולם למעשה גילה אחד מידידי הרב את אוזנו על דבר האסיפה. כששמע זאת ה"מעשי למלך" אמר מיד למשמשו: "בא ונלך".

בהיכנסו אל החדר עמדו הכל לכבודו וה"מעשי למלך" התיישב על כיסא בראש השולחן, ושאל אותם מיד: "מה נעשה כאן?". הסביר ראש הקהל ואמר: "החלטנו יחד שהיות והרב מתנגד לבתי ספר שלהם על כן נביא מורה מפעסט שילמד לימודי חול, בכדי שלא יצטרכו לשלוח שם את הבנים".

קם ה"מעשי למלך" וצעק בקול: "איני מסכים לזה בשום פנים ואופן! לא יקום ולא יהיה!". האדימו פניו של ראש הקהל וקרא בכעס: "אם הרב אינו מסכים אז אני מתפטר מלהיות ראש הקהל!". וקם בחוצפה לצאת מן החדר. ה"מעשי למלך" שתק והניחו ללכת, אך בהגיעו אל הדלת קרא לו שיחזור.

הלה שמח בלב, הנה הרב נבהל מאימויו ונכנע אליו. בלב מתרוגן ישב על כיסאו, ואז התנשא קולו של ה"מעשי למלך" בגערה: "אתה מתפטרי?! אני זורק אותך בשתי ידיים! אתה רוצה להרוס את העיר ומביא לי מורים זרים מפעסט שיגרמו לנערים שישתמדו! בוש והיכלם! לך מכאן ואל תחזור עוד!". זורק את ראש הקהל משם בבושת פנים. עד כאן המעשה.

בזה נראה לפרש הפסוקים ריש פרשתן (במדבר ל, ב-ג): "וַיִּדְבַּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אִישׁ וְכוּ' לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה". דהיינו, שמשה רבינו אמר לנשיאים, מנהיגי ישראל שבכל הדורות, שישגיחו שלא יתחלל כבודם על ידי אינשי דלא מעלי (אנשים שאינם הגונים), אלא "כְּכֹל הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה", שיעשה כמו שעשה ה"מעשי למלך" שלא הניח את ראש הקהל להתפטר מעצמו אלא פיטרו הוא וזרקו בבזיון.

(גליון המאיר)

פנינים על הפרשה:

המוריד דמעות זוכה למחילה וסליחה

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה ואת חקת התורה אשר צוה ה' את משה. אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת וגו' כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהרו וגו' (במדבר לא כב-כג). אך במי נדה יתחטא. בא לרמוז דהרוצה שימחלו לו כל עונותיו צריך משערי דמעה (ברכות לב). לפיכך הרוצה שתהיה לו מחילה וסליחה כראוי יהיה מוריד דמעות. וזהו שאמר אך במי נדה יתחטא, הנה יתחטא לשון חטוי שהיא טהרה גמורה כראוי, כדמשמע בכל מקום לשון חטוי, ונידה כשתעשה מלאה יו"ד, יהיה מי נידה גימטריא דמעה, וזהו הרמז, דהינו מי שרוצה להיות טהור וקדוש כראוי וכאלו לא עבר עליו שום חטא, צריך לזה להוריד דמעות וזהו גמר טהרתו כראוי:

לימוד סודות התורה מטהרים ביותר

אי נמי, נידה במלוי יו"ד עם הכולל גימטריא סוד', לרמוז משום דאנו עסוקים במי שלומד תורה שהיא מטהרת ומקדשתו, כמו שאמרנו תעבירו באש וטהרו, והוסיף לומר, הרוצה לזכות לטהרה העליונה, במי נידה יתחטא, הם דברי קבלה שהוא הסוד:

גם מי שאינו בעל תורה בתשובה וריבוי דמעות נמחלים עונותיו

וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים. כיון שאמר שהתורה מטהרת את האדם, בא לומר, תינח בעל תורה יש לו תקון בתורה, ומי שאינו בעל תורה במה תהיה טהרתו, גלתה לנו התורה דטהרתו היא יוסיף עם התשובה מי דמעות כרובי בכיה מדי זכרו עונותיו. וזהו שאמר וכל אשר לא יבא באש, דהינו שאינו בעל תורה, והוא שב בתשובה, אבל גם הוא רוצה שימחלו לו עונותיו כראוי והיו כלא היו, זהו תקונו, שיצרה דמעות כמים, כמו שנאמר (איכה א טו) 'עיני ירדה מים', וזהו שאמר תעבירו במים, הם מי דמעות כרובי כמים:

כל התיקון הוא בשביל להחזיר הנר"ן למקומם טהורים

ואמר אחרי זה, וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל המחנה. בא לרמוז, דכל תקון זה, הוא כדי (להחזיר) הנפש רוח נשמה למקומם שחצבו טהורים וקדושים כראוי (שבת קנז), וזהו שאמר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם, הנה עולם הבא נקרא יום שכלו שבת (תמיד פ"ז מ"ד), ובא להודיע לבני אדם, תדעו שעולם הבא שכלו שבת, צריכים בגדיכם שהם נפש רוח ונשמה שלכם להיות מכבסים ונקיים וטהורים, אז ואחר תבאו אל המחנה, זה מחנה שכניה:

(פיתוחי חותם פרשת מטות)

קבלת התפילה תלויה בשמירת הפה

איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (במדבר ל ג). למה אמר לא יחל דברו, בא לרמוז, דהנה האדם עוסק בתורה ומתפלל, ונודר נדרים ונשבע שבועות לקיים מצות ה', והנה אם אינו שומר עצמו בשוק במשאו ובמתנו ובדבורו באמת ובאמונה, שאו שקד שומר, להחם כל תורתו ותפלתו, דצריכה המנחה כלי טהור שבו תקרב לה', ואם הכלי שבו המנחה הוא טמא, שניהם נדחין, והכלי שבו מקריבים המנחה הוא הפה, ואם מטמאו בחוץ בדברים אשר לא טובים ומכל שכן דברי שקר ומרמה, בודאי דתורתו נמאסת ותפלתו תועבה. נמצא דזה תלוי בזה, דאם אינו שומר פיו במלי דעלמא, אין לו רצוי לא בתורה ולא בתפלה, ואם שומר פיו מבחוץ, תורתו ותפלתו מקבלים ורצויים:

וזהו כונת הפסוק איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה, דהינו, רצה לעשות בנדרים ושבועות סגל להיות עוסק בתורה ובתפלה, וזהו שלא יחל דברו, כלומר, דברו בעלמא לא יעשנו חלין, שלא ימצא בפיו שקר ומרמה ודברים בטלים, שלא יהיה חסיד מבפנים ורשע מבחוץ, שאם עושה כן, תורתו ותפלתו בטלים ומבטלים, דזה תלוי בזה, אם אינו מטהר פיו מדברים אשר לא טובים, כל מה שיוציא לקדשה בטל ומבטל, דכבר נטמא פיו ולא נשארה בו קדשה, ולהכי מטיע על זה הפסוק ככל היצא מפיו יעשה, דהינו, ככל היצא מפיו בעלמא, כך יעשה בקדשה, דהינו, אם דובר אמת וכל מצעו באמת אז כל תורתו ותפלתו אמת, ואם לאו הכל בטל ומבטל:

פירוש הפסוק 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'

ואפשר שזו היא כונת שלמה המלך עליו השלום (משלי כג) 'שומר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו', בא לרמוז על זה, דהרוצה שתתקבל תפלתו ותורתו צריך לשמר פיו מבחוץ, שאם טמא פיו, תפלתו ותורתו תועבה, והנה מצינו שהתפלה נקראת 'נפש בגמרא (ברכות ה), כמו שאמרו (שם) על טרף נפשו באפו' (אויב יח ז), שכל מי שאינו ממתין לחברו לגמר תפלתו, טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר 'טרף נפשו באפו', ומ[ד]תפלה נקראת 'נפש' גם התורה נקרא 'נפש', דהכל דבר אחד, ולפי האמת הם שראויים לקרא 'נפש', שהם נפש ונתי האדם. וזהו שאמר 'שמר פיו ולשונו', דהינו מי ששומר פיו ולשונו כראוי ואין בפיו שקר ולשון תרמית ואינו מדבר דברים בטלים, זה 'שמר מצרות נפשו', 'נפשו' היא תורתו ותפלתו, שומרה שלא תהיה נדחית, דזה תלוי בזה כאמור למעלה:

(פיתוחי חותם פרשת מטות)

עצות וסגולות:

שמירת עינים

השומר את עיניו, אין לס"מ שליטה עליו

והנה 'עין' עם הכולל גימטריא סמא"ל, לרמוז דאם האדם שומר עיניו מראות ברע, הרי הוא משים ה' נגד עיניו ובוזה לא יש לסמא"ל שליטה עליו, ואם עיניו פקח לראות ברע, הרי נתן שליטה לסמא"ל שהוא גימטריא 'עין', ונמסר בידו ועושה בו כרצונו.

(פיתוחי חותם, פרשת ראה, ד"ה בנים אתם)

לא יביט למרחוק, כדי שלא יכשל בחטא

וזהו החלוק שבין יראי ה' לפושעים, דהנרא את דבר ה' אינו מביט למרחוק כדי שלא יסתכל בנשים, והכסילים אשר בחשך הולכים הולכים אחר עיניהם ובוזה באים לידי עריות רחמנא לצלן.

(גנוי המלך, תיקון הברית את לא)

הצדיק שומר עיניו לא להביט בדבר רע

זהו העקר הגדול, דאין השכינה שורה במקום פגום, לפיכך קאמר, בוא וראה מה מעשיהם של הצדיקים הראויים להתדבק בשכינה, שהם מתקנים אבריהם כראוי וזהו ואלה שמותם למטה ראובן, זה רומז לעינים כמשמעו לשון ראייה, ודהינו זה הצדיק שומר עיניו ואינו מביט בשום דבר רע, רק מקים מה שכתוב בפרשת ציצית (להלן טו טז) 'וראייתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' [ועשייתם אתם] ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', דהמביט בציצית וזוכר מצות ה' בזה לא יבוא לידי ראייה רעה, וזהו שאמר, זה הצדיק שומר עיניו בשביל ששומע לדבר ה' שאמר 'וראייתם אתו וזכרתם את כל מצות ה'', וזהו בן זכור, דהינו זוכר תמיד לזה הדבר ואינו פוגם עיניו.

(פיתוחי חותם, פרשת שלח ד"ה שלח לך אנשים)

העינים והלב סרסורי החטא

וענף עץ עבת, הוא ההדס, הדומה לעינים וייקר ל יד, שצריך לשמר עיניו מראות ברע, משום דעינא ולבא סרסורי עברה ניהו (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), ואם לא עשה להם שמירה כראוי כל הגוף נגרר אחריהם (במדבר י"ב, וזוהר ה"ב ריח).

(פיתוחי חותם, פרשת אמור ד"ה ולקחתם לכם)

ארכיון עוז והדר

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: כשבו מתפילתן, התעניין השומר אודות פשר העניין, והן ספרו כי בתה של אחת מהן ירדה מן הדרך ועמדה להתחתן עם גוי, וככל שניסו להשפיע עליה - אטמה את ליבה משמוע. אמש הגענו ובכינו בסמוך לקברו של הש"ך - סיפרו הנשים - והנה, כששבנו הביתה נודע לנו שאותו גוי נהרג... באנו, אפוא, לומר תודה ליד קברו.

צדיק גוזר והקב"ה מקיים

לא יחל דברו פֶּכֶל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה (א, 5)

מתי זוכה האדם לברכה מיוחדת זו שכל היוצא מפיו יתקיים?

החיד"א מבאר שהצדיקים זוכים לכך שברכותיהם והבטחותיהם אינן שבות ריקם, וכל זאת בזכות העובדה ש"לא יחל דברו", כלומר: הם שומרים על פיהם בקדושה ובטהרה, ונזהרים עד מאד לבל יטמאו ויחללו את קדושת הדיבור שניתנה בהם בשקרים, רכילות או ליצנות, ועל ידי כך זוכים לכך ש"ככל היוצא מפיו יעשה".

באה התורה ומלמדת אותנו שפיו של האדם קדוש הוא ובכוחו לחולל שינויים וניסים בעולם, ובלבד שישמור על כוח קדושתו לבל יתחלל.

סיפורי מופת רבים נשזרו אודות כוח דיבורם של גדולי הדורות, אשר בהתאם אליו נקבעה המציאות:

בספר "זכור לדוד" שיצא לזכרו של רבי דוד'ל פרנקל, יהודי קדוש שהיה מקורב מאד ל'חזון איש' אשר סמך עליו בכל עניין וזכה לשרת עוד גדולי ישראל, נרשמו סיפורים רבים מפיו, באחד מהם סיפר כי כאשר אביו, ר' יצחק, היה ילד קטן כבן שש שנים, פרצה מגיפת מלריה בעיר מגוריהם והפילה חללים רבים.

הסב, אבי הילד, נטל את יצחק הקטן ורץ עמו אל ה"דברי חיים" מצאנו שיברך אותו, והוא בירך שיאריך ימים בבריאות שלמה, ואכן ברכת הצדיק התקיימה בו והוא זכה לחיות בבריאות לאורך ימים ושנים טובים ולא ידע חולי ומכאובים כל ימיו.

בהגיעו לפרקו נשא אישה צדקת בשם שבע, שהיתה חולת לב, ובכל פעם שגברה עליה חולשתה היה נוסע עמה אל ה"דברי יחזקאל" משינאווא, בנו של ה"דברי חיים" שבינתים כבר נפטר לבית עולמו, כדי שיברך אותה.

פעם אחת הזכיר ר' יצחק לשינאווא רב, שהוא עוד זכה לקבל ברכה מאביו ובה הוא תולה את החיים הארוכים והבריאים שיש לו, נזעקה האשה מיד ואמרה: "לו יש ברכה! ומה יהא עלי?" השיב לה ה"דברי יחזקאל": "מה את מפתחת? את עוד תחיי אחריו?"

ואכן, עד גיל שמונים ושבע לא נזקק ר' יצחק למקל ולא למשקפיים והיה בריא לחלוטין. בגיל שמונים ושבע חלה וקדח בחום גבוה, אושפז בבית חולים וכעבור יומיים נפטר, לא חלף יום והנה נפטרה גם אשתו, מרת שבע □

מפליא לראות כיצד היה ביכולתם של גדולי הדור לשלוט באמצעות כוח הדיבור שלהם על המתרחש, לגזור דברים ולגרום שהם ייעשו;

בספר "צילו חמדתי" מובא שהרב מטשעבין מספר, ששמע מפי דודו, רבי יצחק רפפורט, ששמע מפי קדשו של ה"אבני נזר", שפעם הגיע הש"ך לקאליש ודרש בבית המדרש.

הגיע ה"מגן אברהם" לשמוע את הדרשה, ובסיימה קרא לאחד מתלמידיו ואמר לו: לך לש"ך, שאל אותו את הקושיה שאומר לך, ואם הוא יענה לך כך, תשאל אותו כך, ואם יענה אף על זה, תענה לו, ואז תשאל אותו הלאה... וכך עמד והדריך אותו בפלפול שלם.

התלמיד עשה כנדרש - הלך לאכסניה, שאל את הש"ך את הקושיה, וכשענה לו הש"ך המשיך להקשות ולהתפלפל איתו עוד שעה ארוכה, בדיוק לפי הדרכתו של ה"מגן אברהם".

נהנה הש"ך מאד, ובגמר הפלפול הזה החל לדבר איתו בעניינים אחרים, אך התלמיד שלא היה מוכן לכך, הסגיר עד מהרה את היותו שליח בלבד.

"שליח של מי?", שאלו הש"ך, והתלמיד השיב: "של ה'מגן אברהם'".

בקש הש"ך להיפגש עמו, ואכן עד מהרה הגיע אליו ה"מגן אברהם" לאכסנייה ושניהם החלו להתפלפל ארוכות בדברי תורה.

תוך כדי שיחה נקש בדלת בעל האכסניה ואמר לש"ך: כבוד הרב, הנכם מוכרחים לצאת כעת, משום שבאכסניה ישנו אדם גוסס העומד למות בכל רגע...

הש"ך, שהיה כהן, אמור היה לעזוב את המקום באופן מיידי, אולם תחת זאת הוא הפשיל את שרוול יד ימינו, דפק על השולחן ואמר: "אני מצווה לחכות". הוא המשיך לדבר עם ה"מגן אברהם", וכשסיימו לדבר, יצא את הבית, ותכף ומיד מת אותו חולה...

כוחו של הש"ך התגלה גם לאחר פטירתו, מעיד ה"אבני נזר", כפי שסיפר יהודי ששמר את מפתחות בית העלמין שבו היה הש"ך טמון. באחד הימים הגיעו שתי נשים בוכיות לשומר בית הקברות ובקשו ממנו את המפתח.

הן נכנסו פנימה והתפללו על קברו של הש"ך, ולמחרת היום באו שתיהן שמחות ומאושרות,

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א: ומוסיף ב'קדושת לוי' שעל ידי הצער על מצבינו אנו והתשוקה להתגלות הקדושה, אנו זוכים כבר עכשיו

למעין הארת בית המקדש וירושלים, וזה כוונת חז"ל "זוכה ורואה בשמחתה" לשון הווה, שנזדכך ורואה כבר עכשיו. והענין הוא כמו שנתבאר דהתעוררות התשוקה להשי"ת מזכך אותנו ומחבר אותנו להשי"ת.

זוכה ורואה בשמחתה

בעמדנו בימי בין המצרים, עלינו להתבונן מהי עניין ההתאבלות על בית המקדש שחרב, עד כדי כך שאמרו חז"ל (תענית ל:) על הפסוק "שִׁישׁוּ אִמָּה מְשׁוּשׁ כָּל הַמַּתְאֲבָלִים עֲלֶיהָ" (ישעיה סו, ט), כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

ולכאורה יפלא האם מי שמתנהג כל תהלוכו על פי תורה, ומקיים תורה ומצוות כהלכתו, ורק אינו מתאבל על ירושלים לא יזכה לראות בשמחתה ח"ו, למה עונשו כל כך?

בספה"ק "קדושת לוי" (ליקוטים אבות) מבאר דכשיהודי מתאבל על חסרון ביהמ"ק וקדושת ירושלים, נעשה בכך כלי ראוי לקדושתה, וזה מזככו להיות ראוי לקדושתה. משל לבן מלך ששלחו אביו מפניו בעבור חטאיו, אזי אם יתרגל המרחקים לנימוסי הכפריים, אז אפילו אם יחזירו המלך להיכלו, לא יחזור לנימוסי המלך כי כבר אין לו רצון לחיות כן. אבל אם גם במרחקים לא יניח עצמו להתרגל למצבו, אלא יצטער ויתאבל על מצבו, אזי מיד כאשר יחזירו המלך, יחזור לנימוסי המלך כקדמותו. זהו כל המתאבל על ירושלים, זוכה - מלשון זיכון, שנזדכך - ורואה בשמחתה. עכתו"ד.

והענין הוא דכאנו נמצאים בגלות דהיינו שהנשמה הק' שבקרבנו אינו מאיר כדבעי, והקשר והחיבור בינינו לבין אבינו שבשמים אינו בגלוי אלא בהסתר, אז עבודתנו הוא לעורר בקרבנו צער ואבל על המצב, ולהתבונן בגודל החביבות והחיבור שהיה לנו בזמן בית המקדש, שהקרבת הקרבנות היה מעלה כל מציאותנו ומציאות כל הבריאה אל השי"ת, וכך היה גילוי כבוד שמים.

ועל זה אנו מתאבלים ואין אנו מסתפקים ומסכימים למצב זו של חוסר החיבור וקשר עם השי"ת, ובוה מתעורר תשוקת הנשמה להשי"ת, כמו שאמר דוד המלך "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועייף בלי מים" (תהלים סג, ב), וזה מזכך את האדם מפני שתשוקת הנשמה מכניע את תשוקות ותאוות הגוף, ובוה אנו נעשים כלים ראויים להקשר וחיבור שיהיה בבית המקדש, ונזכה לשמחת ירושלים.

ומוסיף ב'קדושת לוי' שעל ידי הצער על מצבינו אנו והתשוקה להתגלות הקדושה, אנו זוכים כבר עכשיו למעין הארת בית המקדש וירושלים, וזה כוונת חז"ל "זוכה ורואה בשמחתה" לשון הווה, שנזדכך ורואה כבר עכשיו. והענין הוא כמו שנתבאר דהתעוררות התשוקה להשי"ת מזכך אותנו ומחבר אותנו להשי"ת.

(כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א - גליון 'יחידתי')

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: הרה"ק הדברי בינה מביאלא מביא: ממרן הרה"ק רבי לוי יצחק מברדישטוב זיע"א: א'מטה האלוקים בידי' (שמות יז ט), שיש כוח בידי להטות האלוקים היאך שאני רוצה, עכ"ל. וזה שציווה משה רבינו ע"ה להראשים, שיהיו תמיד מטים מבני ישראל את כוח הדין, וגם יטו לבני ישראל את מידת הרחמים, והכל לפי צורך השעה והתחדשות ח"ו ימצאו בתורה היאך להמשיך להם חסדים טובים.

הדלת אחריו. ככל שר' חיים יעקב הפציר בו להשאיר את הדלת פתוחה, והוא יכנס אל הרבי מבלי שהמשמש יכניסו או כל עצה אחרת מסוג כזה, הקשיח ר' הערש מיילך את פניו ואמר: אל תטעה לחשוב שאין רחמי נכמרים עליך, בפרט שידיד טוב אתה לי וחסיד נאמן לחצר הקודש, אולם גזירת הרבי חזקה עלי, ובוודאי הרבי ברוח קדשו יודע את אשר הוא עושה. כך שלא זו בלבד שאיני יכול להכניסך, אלא שעלי גם לעמוד ולשמור שלא תהיה להיכנס בשום אופן שבעולם.

ופני ר' חיים יעקב החווריו. המשמעות של הדברים הייתה ברורה לו: הרבי מסרב לראותו בשל כך שאין בידו לעזור לו. אבוד הוא לחלוטין. אם גם הרבי מסרב להושיעו, אין לו כל סיכוי שבעולם להישאר בחיים.

הסנדלרים המומחים של ארץ הונגריה לא ידעו את נפשם. היה זה בשנת ת"ש כששלטונות הונגריה קבלו החלטה דרקונית לפיה ייאסר שימוש בסוג עור מסויים שהיה מותאם במיוחד עבור עשיית סוליות נעליים ומגפיים. הסוליה עליה נמצא כובד המשקל של האדם צריכה הייתה להיעשות מעור מיוחד ומשובח, עבה במידה הנכונה, וכזו שיכולה להישמר לאורך זמן.

השלטונות ההונגריים העדיפו לנווט את העור המשובח אל בתי החרושת הצבאיים ולייצר מהם מגפיים גבוהים עבור החיילים ההונגריים. תופי המלחמה כבר הלמו בארצות אירופה, ההיערכות למלחמה שבוודאי תבוא הייתה בעיצומה, והשלטונות ידעו שמגפיים איכותיים לחיילים הם מאבני היסוד של צבא מאורגן ומסודר.

בד בבד עם ההודעה הרשמית כי אסור יותר להשתמש עם אותו סוג עור משובח בשוק האזרחי החל מסחר שחור תוסס של הברחת עורות ממדינות סמוכות ומכירתם במחירים מפולפלים. גם ר' חיים יעקב, סוחר עורות ותיק, היה שותף בעסקי הברחות אלו ובמקום סתר בחנותו החזיק כמות נכבדה של עורות כאלו אותם מכר לסנדלרים שלא יכולים היו לוותר על סוליות משובחות לנעליים אותם יצרו.

ביום מהימים נכנס סנדלר גוי אל חנותו של ר' חיים יעקב, ובפנים תמימות ביקש לרכוש רצועת עור שכזאת בכמות שתספיק להתקנת שלשה זוגות של נעליים; נכון הוא לשלם את המחיר היקר שעורות אלו עולים ובלבד שהנעליים היוצאות מתחת ידו יהיו עשויים כתיקונם. ר' חיים יעקב ניגש אל מקום הסתר בו החזיק את העורות, מדד לו רצועת עור מתאימה, נקב במחיר הרצוי, והגוי שלשל אל ידיו את המטבעות, לא בטרם שביקש וגם קיבל חשבונית מסודרת על הקניה שביצע.

הסנדלר הרשע, גוי שונא ישראל, לא המתין אפילו רגע. עם רצועת העור שקנה והחשבונית הברורה המעידה כי הוא רכש את העור האסור אצל ר' חיים יעקב, פנה תיכף אל תחנת המשטרה המקומית והציג בפניהם את הראיות המפלילות. ליותר מזה לא היו צריכים מפקדי המשטרה המקומית, והם שלחו להודיע לר' חיים יעקב כי הוא מוזמן להופיע מחר בבית המשפט בעיר ברגסס לדין מהיר בעניינו.

את המשמעות של זימון זה ידע ר' חיים יעקב היטב.

המטים את הדינים

אכזבה קשה הייתה מנת חלקו של ר' חיים יעקב דייטש עם בואו להיכל קדשו של רבו הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זיע"א, בנו של הרה"ק רבי חיים מצאנז, בעל 'דברי חיים' זיע"א. סבור היה שכחסידי ותיק ונאמן תינתן לו מיד רשות הכניסה אל חדרו של הרבי, בצרה גדולה הוא מצוי והוא חייב נואשות את עצתו וברכתו של הרבי, אלא שהמשמש המסור, הרה"ק רבי צבי אלימלך דים, הוא הקרוי בין החסידים בכינויו: ר' הערש מיילך, חסם בפניו את הדרך והודיעו כי הרבי הורה כי איש לא ייכנס אליו היום.

הבין ר' חיים יעקב את אשר לפניו ונתן 'מטבע' הגון למשמש בקודש, 'גבאות געלט' כדרכם של חסידים המבקשים להנות את עבדי המלך, ואמר לו: דע לך כי עומד אני במצב של סכנת נפשות ממש! חיי מוטלים בסכנה כי בצרה גדולה אנחנו! עשה נא עמדי חסד ואמת ותן לי להיכנס אל הקודש פנימה.

אכן יודע אני, המשיך ר' חיים יעקב בקול בוכים, שרבינו אסר עליך להכניס אליו אנשים, אולם מבקש אני ממך בכל לשון של בקשה ותחנונים כי תואיל נא לבקש רשות עבורי באופן יוצא מן הכלל. מוכרח אני לקבל את ברכת רבינו. דע לך כי זמני מוגבל מאד, מוכרח אני לעלות עוד היום על הרכבת הנוסעת מראצפערט אל העיר 'קליינוורדיין', ואין אני יכול להתמהמה כאן. פתחו לי שערי צדק, אבוא בם לקבל מאת הקודש ברכת דבר ישועה ורחמים.

הכאב היה ניכר על פניו של ר' חיים יעקב, הפחד נשמע היטב מקולו, וכל גופו רטט בחוסר אונים. ר' הערש מיילך, המשמש המסור ידע כי עת לעשות הוא עתה, וכי לעת כזאת הוא שהגיע למלכות. עליו להיכנס אל הרבי ולבקש ממנו כי יואיל נא לקבל את ר' חיים יעקב באופן יוצא דופן.

ר' חיים יעקב עמד מאחורי הדלת הנעולה והקשיב לחילופי הדברים בין הרבי הקדוש לבין משמשו. ר' הערש מיילך פנה לרבי ואמר: ר' חיים יעקב הגיע לרבי והוא צריך להיכנס אל הרבי באופן דחוף: יש לו עניין של סכנת נפשות. והרבי עונה לו: וכי לא אמרתי לך שאין רצוני לקבל היום שום אדם. ר' הערש מיילך מנסה להצטדק: רבי, אין זה עניין של מה בכך. חרב חדה מונחת על צווארו של ר' חיים יעקב, שהוא מהחסידים היותר נאמנים של חצר הקודש, ושמא נוכל להכניסו לפנים משורת הדין.

אך הרה"ק רבי שלום אליעזר נשמע החלטי ביותר: אחת אמרתי וממנה לא אשוב, אין רצוני ששום אדם, יהיה מי שיהיה ונתהיה הסיבה אשר תהיה, שייכנס היום לחדרי. מתרה אני בך ומוהירך פעם נוספת שתעמוד על המשמר בכל תוקף שאף אדם לא ייכנס אל חדרי.

ליבו של ר' חיים יעקב נפל בקרבו. איש חסיד הוא מדורי דורות. שנים רבות שהוא נוסע להרה"ק רבי שלום אליעזר, וקודם לכן, גם היה נוסע לאביו הרה"ק הדברי חיים, והנה עתה הרבי מסרב לראות את פניו. ולא בביקור שגרתי, כי אם בשעה קריטית עבורו, כשהוא בצרה גדולה וסכנה איומה מרחפת עליו.

ר' הערש מיילך יצא מלפני הרבי, ממרה לנעול את

ושוב בקשו את המפתח. כששבו מתפילתן, התעניין השומר אודות פשר העניין, והן ספרו כי בתה של אחת מהן ירדה מן הדרך ועמדה להתחתן עם גוי, וככל שניסו להשפיע עליה - אטמה את ליבה משמוע.

אמש הגענו ובכינו בסמוך לקברו של הש"ך - סיפרו הנשים - והנה, כששבנו הביתה נודע לנו שאותו גוי נהרג... באנו, אפוא, לומר תודה ליד קברו.

אחת מן הדוגמאות לכך מובאת אף היא בספר "זכור לדוד" מאוצרותיו של רבי דוד'ל פרנקל זצ"ל: באחד הימים נקלע לביתו של רבי משה שמואל סגל זצ"ל, שהיה מכניס אורחים גדול, אורח שיכור לחלוטין. מבעד לטשטוש הגדול שלו הצליח האורח להוציא אי אלו משפטים, אשר העידו כי אין מדובר באדם פשוט, כי אם בתלמיד חכם מופלג, בקי וחרף, בעל ידע עצום בבבלי וירושלמי, שו"ע ופוסקים, והתמיהה כיצד אדם גדול כזה מגיע למצב כזה נורא של שכרות הלכה וגדלה.

אותו שיכור נרדם תחתיו, אך לאחר שעות אחדות כשהתעורר במצב צלול יותר, מיהר לגשת לבקבוקי היין שלו ולשתות עוד...

הרב סגל שהבחין בכך עיכב אותו משתיה וביקש לדעת מדוע הוא שותה כל כך הרבה. אמר לו אותו שיכור: מה אעשה, וקללת אדם גדול רובצת עלי...

הוא המשיך וסיפר כי היה חתנו של עשיר מגליציה, ובמשך שנים ארוכות סמוך היה על שולחן חמיו והתמסר כל כולו לתורה מבוקר עד ליל, ביחד עם עוד בחורים ואברכים בני עלייה שלמדו שם. באחד וחותנו התארס אחד מן הבחורים וחותנו מימן לו ולכל בני החבורה את כל הוצאות הנסיעה לחתונה שהתקיימה בשינאווה.

נסעו כולם לחתונה, שימחו את החתן עד השעות הקטנות של הלילה, ואז הציע אותו אדם שאם הגיעו עד כאן, כדאי לגשת לביתו של הרבי משינאווה ולראות מה עושה הרב.

כשהגיעו שמעו את הרבי מברך את ברכת התורה, וכשסיים והבחין בהם שאל לרצונם. אותו אדם, שהיה ראש החבורה, ולבו היה גס עליו, השיב בלצון: לשתות משקה. באותו רגע ניגש הרב משינאווה לארון, הוציא בקבוק י"ש, מזג לו כוס מלאה עד גדותיה ואמר לו: שתה ושתה...

ומאז - סיים השיכור את סיפורו העצוב - איני יכול להפסיק לשתות.

(הגאון רבי שלמה לונשטיין שליט"א - מתוך האור)

אדם שנתפס סוחר בעור האסור נחשב כמי שפוגע במכונת המלחמה ההונגרית ומבקש להזיק לה. אין זה עבירת מס של ימים כתיקונם. זו עבירה חמורה שבחמורות בספר החוקים של הונגריה, ועונש של עבירה כזאת, אם הוא אכן ימצא אשם בה, הוא הנורא מכל רח"ל.

ביודעו כי כלתה אליו הרעה מאת השלטונות שששו ושמחו לתפוס יהודי בעבירה שכזאת ולהענישו כהוגן, מיהר ר' חיים יעקב ללכת אל רבו הקדוש רבי שלום אליעזר מראצפערט ולבקש רחמים כי יומתק מעליו הגזירה הנוראה המאימת עליו. אלא שכפי שכבר סיפרנו, הופתע ר' חיים יעקב לשמוע כי דלתו של הרבי נעולה, אין יוצא ואין בא. ככל שהשתדל אצל המשמש בקודש ר' הערש מייך לא נשא פרי, והמשמש הנאמן עמד איתן בהחלטתו לציית לדברי הרבי ולשמור כי איש לא יכנס אליו.

את הדרך לברגסס, שם שכן בית המשפט שעמד לדון בעניינו, היה ר' חיים יעקב צריך לעשות בשתי רכבות: רכבת אחת הנוסעת אל העיר 'קליינוורדיין', משם היה עליו לעלות לרכבת אחרת הנוסעת לעיר ברגסס. הרכבת האחרונה שיצאה מברגסס אל קליינוורדיין הייתה בשעת ערב מאוחרת, ור' חיים יעקב היה מוכרח לעלות עליה אם אכן היה ברצונו להתייצב בזמן בבית המשפט. בקליינוורדיין היה על ר' חיים יעקב לשהות בשעות הלילה, ובשעת בוקר מוקדמת לעלות על הרכבת המוליכה לברגסס.

ר' חיים יעקב לא יכול היה להרשות לעצמו להמתין עד בוש בראצפערט ולאחר את הרכבת היוצאת. יודע היה היטב כי אי התייצבות בזמן בבית המשפט פירושו החמרה בעונש, ודמו בראשו רח"ל. היו לו לר' חיים יעקב עוד שעות ספורות, ומשראה כי דרכו אל רבו הקדוש נחסמה, הוא החליט, מחוסר ברירה אחרת, לשבת בבית המדרש הסמוך לביתו של הרבי ולהמתין אולי יחוס עליו הרבי, אולי ירחם וייתן לו להיכנס. כאילו יושב היה על קוצים היה ר' חיים יעקב בבית המדרש. עם ספר תהלים בידו ודמעות זולגות היה ר' חיים יעקב אומר את המזמורים ומבקש רחמים. מפעם לפעם היה קם ופונה אל ר' הערש מייך, מבקש ממנו להיכנס אל הרבי, ונענה שוב ושוב באותה תשובה שלילית.

השעה כבר התאחרה. הרכבת בראצפערט כבר עמדה לנסוע לקליינוורדיין. ר' חיים יעקב כבר הכין את עצמו לנסיעה, ולפתע מתפרץ המשמש ר' הערש מייך אל בית המדרש בקול צעקה: ר' חיים יעקב, חוש מהר ואל תאחר, הרבי קורא לך בדחיפות רבה! ר' חיים יעקב לא ידע את נפשו, אך התעשת במהירות ורץ אל חדר הרבי. אלא שבטרם עלה בידו לתנות את כל סיפורו באזני הרבי, תפס הרבי את ידו בחום רב ואמר לו: ר' חיים יעקב, לך לשלום ויצליח השם דרכיך! רוץ מהר אל הרכבת האחרונה ואל תאחר אותה בשום אופן!

תחילה עמד ר' חיים כאילו הוא מסומר למקומו. משתאה ומבוהל לנוכח דברי הרבי הסתומים, אך הרבי דחק בו ואמר לו: מהר, מהר, ואל תתמהמה, כי עליך להספיק לעלות על הרכבת האחרונה. דברי הרבי כאילו עוררו אותו והוא נטל את אמתחתו והחל לרוץ לעבר תחנת הרכבת. הוא כבר שמע את צפירת הרכבת המבשרת על יציאתה מהרציף בעוד דקה או שתיים, ובנשימה

עצורה הצליח לעלות עליה שניות ספורות בטרם הרכבת סגרה את הדלתות.

טרוף נשימה התיישב ר' חיים יעקב על אחד המושבים, ולאחר זמן קצר פתח בשיחה עם גוי שישב לידו. ר' חיים יעקב התעניין אצלו על מטרת נסיעתו והגוי באדיבות רבה הסביר לו כי הוא עוסק בשליחויות. הנה שלטונות החוק שלחו בידו חבילה כדי שימסור אותה מחר בבית המשפט בברגסס. עליו להיות שם בטרם יחל משפטו של אדם אחד המואשם שעבר על החוק. בשל כך הוא נוסע עתה לקליינוורדיין, בדעתו לשהות באכסניה בשעות הלילה, ומחר עם בוקר הוא מבקש לנסוע לברגסס.

בזוית עינו הציץ ר' חיים יעקב בחבילה אותה נשא הגוי והנה הוא רואה את שמו כתוב עליו. זו רצועת העור הלא חוקית שאותה הוא מכר לסנדלר הרשע. כמובן שהוא לא אמר כלום לגוי, והמשפט לפטפט איתו בטוב ובנעימים, כשהוא חושב מה עליו לעשות כדי להקדים רפואה למכה. כשהרכבת עמדה בקליינוורדיין, השעה כבר הייתה מאוחרת, ור' חיים יעקב יחד עם הגוי החליטו שהם יילכו לאותה אכסניה שר' חיים יעקב המליץ עליה: הייתה זו האכסניה בניהולו של ר' יעקב שווארץ, אף הוא מחסידי ראצפערט המובהקים. התיישבו השניים באכסניה ור' חיים יעקב ניגש להזמין שתיה עבור שניהם.

בעמדו ליד הדלפק לחש ר' חיים יעקב את סיפורו לר' יעקב שווארץ ואמר לו: ראה כי רבינו הקדוש מראצפערט פעל עבורי ישועה ממרומים בשעה זו שהורה לי לנסוע ברכבת האחרונה דווקא. הוא זימן אל הרכבת את הגוי שמוליך את הראיות המפלילות אל בית המשפט. עתה ראה נא מה לעשות כיד השם הטובה עליך.

בעל האכסניה, ר' יעקב שווארץ, איש חכם ושנון, לא התבלבל ומזג אל תוך כוסו של הגוי יין שרף עתיק ומשובח במיוחד, חזק פי כמה וכמה משאר יינות השרף. הגוי לגם את הכוס בשקיקה רבה, ועוד בטרם הספיק ללקק את אצבעותיו נפל בשינה עמוקה מאוד. ר' יעקב ניגש בזוהירות, לקח את החבילה שהגוי נשא עמו, והשליכה אל תוך האח הבוררת. לא חלפו דקות ספורות והחבילה עלתה בלהב אש השמימיה.

בפנים רציניות אמר ר' יעקב שווארץ לר' חיים יעקב: גוי זה לא יקום משנתו עד שעת הצהריים של מחר. את החבילה הוא כבר איבד, והוא עתיד להפסיד גם את הרכבת היוצאת לברגסס. כשהוא יקום, האכסניה תהיה שוקקת אדם, ואנחנו נעזור לו לחפש את החבילה החשובה שכנראה אחד מהאורחים גנב אותה...

בשעה שנקבעה לר' חיים יעקב הוא עמד על דוכן הנאשמים בבית המשפט בברגסס והכחיש מכל וכל את האשמה שהטיח בו התובע הממשלתי. ר' חיים יעקב שמר על קור רוח ואמר כי לא היו דברים מעולם. מעולם הוא לא מכר את סוג העור האסור במכירה, מעולם לא התעסק עם סנדלר זה בסחורה לא חוקית וכמובן שגם לא נתן לו חשבונות.

השופט היה בהלם מתגובתו הנחרצת של הנאשם. מתוך המסמכים שהוגשו לפניו הוא ראה כי הראיות המפלילות הם בדרך אליו וכי שליח מיוחד עושה את דרכו אל בית המשפט. השופט כעס ואמר: יהודי נבזה, וכי לא דיך שעברת על

החוק אלא שאתה גם מעז לשקר ולעשות חוקא ואיטלולא מבית המשפט. בעוד דקות ספורות יגיעו הנה "ראיות זהב" שיוכיחו כמאה עדים על העבירה שביצעת: יהיה לנו גם את הסחורה שמכרת וגם את כתב ידך על החשבונות שסיפקת, ולא תוכל להימלט מהעונש החמור הצפוי לך.

למרות כעסו של השופט היה ר' חיים יעקב רגוע מאוד: אדוני השופט, ברור לי במאת האחוזים כי טעות מצערת נפלה כאן ואין לי כל קשר לטענה זו. אין בנמצא בעולם חשבונות שלי על מכירת סחורה אסורה, ואם מישהו יראה כזאת - בוודאי שהיא מזויפת. אני מאמין בשלטונות החוק שהם בוודאי יזהו מיד שמדובר בחשבונות מזויפת, ולכן אין לי ספק שלא תבוא לכאן שום הוכחה מפלילה.

השופט החל להתבלבל מעט מול שוויון הנפש של ר' חיים יעקב, אולם הוא אמר: אין לנו ברירה כי אם להמתין לבואו של השליח. אזי נוכל לראות האם אכן מעשה שהיה כך היה או שמא עלילת שווא היא. ור' חיים יעקב מחרה מחזיק אחריו ואומר: בוודאי ובוודאי, מבקש אני שהשופט יראה בעיניו את ההוכחות ויקבע האמת עמי אם לאו.

השעה שבה אמור היה השליח להגיע כבר חלפה מזמן. כבר הגיעה שעת צהריים והשליח בושש מלבוא. בשלב מסוים פקעה סבלנותו של השופט והוא צעק בקול: אין אני מוכן להמתין כל כך! נתן אני ארכה של עוד שעתיים. אילו יבוא השליח עד אז - מוטב, ואם לא - מכריז אני על הנאשם כזכאי.

למותר לציין שכל שליח לא הגיע, ור' חיים יעקב יצא מבית המשפט עם מסמך רשמי המעיד כי הוא חף מכל פשע.

לימים נפגשו ר' חיים יעקב דייטש ור' יעקב שווארץ בחצר קדשו של רבם הקדוש בראצפערט. הם לא דברו מאומה אודות מה שהיה, לבל יוליך עוף השמים את הקול. זאת בלבד סיפר ר' יעקב שווארץ, שגם לאחר שהשכים הגוי השליח משנתו עדיין היה ראשו סחרחר עליו מחוזק היין שרף אותו שתה. הוא יצא מתנווד מהאכסניה ובכלל לא זכר שהוא הגיע עם חבילה וכי עליו היה לנסוע לברגסס.

על הפסוק (במדבר ל ב): 'וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' פִּירֵשׁ הַרְהֵק רְבִי יִצְחָק יַעֲקֹב מִבְּאֵילָא זֵיע"א בספרו 'דברי בינה': נראה לפרש 'וידבר משה אל ראשי', היינו, משה דיבר לראשי ישראל, שיהיו 'מטות לבני ישראל', דהיינו שיטו לבני ישראל את כל הטוב, וגם יטלו מהם כוח הדין ח"ו. וכמו שאיתא באמרי קדוש מרן הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א: 'ומטה האלוקים בידי' (שמות יז ט), שיש כוח בידי להטות האלוקים היאך שאני רוצה, עכ"ל. וזה שציווה משה רבינו ע"ה להראשים, שיהיו תמיד מטים מבני ישראל את כוח הדין, וגם יטו לבני ישראל את מידת הרחמים, והכל לפי צורך השעה והתחדשות ח"ו ימצאו בתורה היאך להמשיך להם חסדים טובים. וזהו 'זה הדבר אשר צוה ה' לאמור', שהכל תלוי בזה הדבר צוה ה', בזה יש להם כוח הטיה, הן בביטול כוח הדינים והן בהמשכת חסדים, הכל ימצאו בזה הדבר אשר צוה ה'.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר והלום)

השבוע במדור:

האם להוציא ממון כדי לקרוא שם רחוב על שם צדיק | אכילת 'אבקת מרק בשרי' בתשעת הימים | דין לבישת בגד מכובס בתשעת הימים | נדר לתת צדקה לעני מסוים ורוצה לחזור בו ולתת לעני אחר האם מותר לחזור בו?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

ארכיון 'עונו והדר'

וכתב באזנים לתורה: אפשר לדקדק עוד, למה לא נאמר 'ויקרא אתה' כמו שנאמר בחות יאיר. אלא שבא הכתוב לרמז, שלכך את קנת 'לה' לשמה לשם מצות 'וירשת אותה', מצות כיבוש הארץ, אלא שלא היה הכיבוש 'לה' - לשמה' ממש, וחסרה איזו נקודה (מפיק בה"א) בהכונה, ולפיכך לא נתקיים לה שם זה, אבל מכיון שעשה מצוה, והוסיף עיר ובנותיה לישוב א"י, לפיכך נשאר שמו בתורה ובכל בתי כנסיות ומדרשות קוראים 'ונבח הלך'.
ומוזה יוצא מוסר השכל, שהרוצה להנציח את שמו, אל יעשה זאת בדבר שעומד להבטל מן העולם לקרוא איזו עיר וכדומה על שמו, אלא בדבר הקשור בתורה, שהיא נצחית, עכ"ד.

ויעוין עוד בשדי חמד (ח"י בדברי המו"ל שביאר למה הוציא לאור את ספרי השדי חמד) שכתב בתו"ד: "... וברבות הימים הכל נשכח ואף אם ישאיר אחריו ברכה בנים ובנות, הלא גם המה לא לעולם יהיו, ולהשאיר הזכרת שם בעולם נתן אלקים בלב כל אדם כי יחפצו זאת, והזכרת שם בעולם הזה מילתא הוא, מצינו בתורה נביאים וכתובים ובדברי חז"ל, בתורה (במדבר לב מא) ויאיר בן מנשה הלך וילכוד את חוותיהם ויקרא אתהן חות יאיר, ברש"י שם לפי שלא היה לו בנים קראם בשמו לזכרון, (שם פסוק מב) ונבח וגו' ויקרא לה נובח בשמו... נביאים (שמואל ב יח) ואבשלום לקח ויצב לו... כי אמר אין לי בן... ויקרא למצבת יד אבשלום, בכתובים ברות להקים שם המת... ואף כי ברוך השם ומבורך שמו יש לי בנים ובנות צעירים וצעירות, אבל כבר אמר החכם מכל אדם דור הולך ודור בא ואחר חמישי וששי כבר לא יזכר שם האיש הראשון, לא כן דבר ה' הוא יקום לעולם ולא תשכח מפי זרעו ומפי זרע זרעו... והאיש החקוק שמו בספר גם אחרי מאות בשנים הוא נזכר, והאיש החרות עלי גליון לעולם לא ישכח מפי אנשי התבל...

לסיכום: נראה שיש ענין לכל אחד להשאיר לו זיכרון, גם למי שיש בנים וכל שכן למי שאין לו בנים, אכן מן הראוי שקריאת השם תהיה בדבר נצחי כמו בהוצאת ספרי קודש. ודוקא יאיר ונבח שקיימו מצוה בכיבוש נחלתן, היה ענין נצחי בקריאת שם המקום על שמו, ולא בקריאת שם רחוב גרידא. [יעוין עוד בחשוקי חמד עמ"ס בכורות (דף ה ע"ב) האם יש ענין לגור ברחוב שנקרא ע"ש צדיק].

האם להוציא ממון כדי לקרוא רחוב על שם צדיק

שאלה: עיר חדשה שנבנתה בארץ ישראל, האם יש ענין לבזבז ממון ולשלם לעירייה כדי שיקראו רחוב על שם צדיק שיהיה לו לזיכרון?

תשובה: נאמר בפרשת מטות (במדבר לב, מא): 'יאיר בן מנשה הלך וילכוד את חוותיהם ויקרא אתהן חות יאיר. ופרש"י לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזיכרון, עכ"ל. הרי שיש ענין לקרות למקום על שמו, אכן משמע שרק בגלל שלא היו לו בנים קראן בשמו שיהיה לו לזיכרון, אבל אילו היו לו בנים לא היה קורא אותם בשמו.

ולכן בענייננו לכאורה הדבר תלוי, אם לצדיק יש בנים, אין צורך לקרוא עיר או רחוב על שמו, אבל אם אין לו בנים ראוי לקרוא עיר או רחוב על שמו. ויעוין בנחלת יעקב שהקשה על דברי רש"י וז"ל: צ"ע מה צריך לזה הטעם, הלא כל בוני וכובשי עיירות כך הוא דרכם לקרות בשמם, כמו נובח בדסמוך, עכ"ל.

וכתב בבאר בשדה: דאין דרך לקרות שמות לכפרים, אלא לעיירות, והכפרים נקראים על שם העיר שהוא העיקר, ובוזה נסתלקה קושיית הנחלת יעקב. והוסיף הבאר בשדה: וצריך לומר דרש"י מצא איזה מדרש מפורש כן, דאל"כ מנא ליה שלא היו לו בנים.

נמצא שלפי דברי הבאר בשדה, גם אם יש לו בנים רגילים לקרוא את העיר שכבש בשמו, ומה שרש"י כתב לפי שלא היו לו בנים, היינו משום שיאיר פיצל את העיירות ממרכז האזור.

והנה נאמר בתורה (שם לב מא): 'ויקרא לה נבח, פרש"י: לה אינו מפיק ה"א, וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא.

הגאון רבי אשר אנשיל שווארץ שליט"א ראש כולל צאנז בבית שמש ומח"ס מעדני אשר

ארכיון 'עוז והדר'

נדר לתת צדקה לעני מסוים ורוצה לחזור בו ולתת לעני אחר האם מותר לחזור בו?

שאלה: בפרשתנו "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" (א. ל.)

יש לחקור: מי שנדר לתת צדקה לעני מסוים, האם יש לו חיוב לתת דווקא לעני זה, ואם רוצה להתחרט ולתת לעני אחר אינו יכול והוא בכלל "לא יחל דברו", או דילמא אם נותן לעני אחר לא הוא בכלל "לא יחל דברו"?

תשובה: הנה במחנה אפרים הלכות צדקה (סימן ז) כתב מי שנדר ליתן מתנה לעני ידוע אי יכול לשנותו ליתנה לעני אחר, ראיתי מחלוקת בזה: דהרב מהרר"ש יפה בתשובה כתב יד השיב דיכול לשנותו לעני אחר, אבל הרדב"ז ז"ל סובר דאינו יכול לשנותו.

וכותב שיש להביא ראיה שמותר לשנות מעני לעני: מדכתב הטור יורה דעה (סימן רנ"ט) דאם נדר ליתן סלע לצדקה יכול לשנותו למצווה אחריתי. והרי אפילו בנדר ליתן צדקה לעניים,

חזינן דיכול לשנותו ויוצא ידי נדרו. ה"ה נמי באומר אתן סלע לעני פלוני, כיון דליכא עליה אלא משום נדרא, ועני ודאי אינו קונה באמירה, כל שנותנו לעני אחר יוצא ידי נדרו.

ומביא שהמרדכי פרק הגזול הביא משם מהר"ם דאם עני תובע לעשיר "נדרת לך כך וכך" הרי זה נשבע אם כופר, משמע דחייב לתת לאותו עני בדוקא, דאל"כ היאך משביעין אותו, כיון דאפילו אם יודה לו אינו יכול להוציא מידו דמצי א"ל לעני אחר רוצה ליתן.

וכן נראה מהירושלמי דא"ל רב לשמשיה כי אמינא לך הב מתנה, אם עני הוא לא תימלך בי, משום דנעשה נדר ואינו יכול לחזור בו. ומה שכתב הטור דהנודר לצדקה יכול לשנותו למצווה אחריתי ויוצא ידי נדרו איירי בנודר לעניים שאינם ידועים, וכיון שלא זכר בה עניים עדיין שהרי אינם ידועים, ליכא עליה אלא חיובא דנדרא שנתחייב לעשות מצווה יכול לשנותו למצווה אחריתי.

אבל בנודר לעני ידוע ה"ז נתחייב לאותו עני באמירתו כמי שנתחייב לחבירו בקניין, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכן כתב הש"ך חושן משפט (סימן פ"ז), הלכך אינו יכול לשנותו אפילו ליתנו לעני אחר. וכן נראה פשט דברי הטור חושן משפט (סימן קכ"ה) שכתב דאם אמר הולך מנה זה לפלוני דאם המקבל עני אינו יכול לחזור, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. משמע מדבריו שע"פ אמירתו נתחייב לאותו עני בדוקא ואינו יכול לחזור ולומר אתנו לעני אחר, משום דזכה בו אותו עני זכיה גמורה. דאי אמרת דלא זכה בו העני עדיין זכיה גמורה דלא אמרינן גבי עני אמירתו כמסירתו, אלא נדרא לחוד הוא דאיכא גבי נותן וכמ"ש הבי"ש שם, א"כ יראה דעדיין יוכל זה לחזור ולומר אתנה לעני אחר או למצווה אחריתי ואקיים נדרי כמ"ש הטור ז"ל בנודר ליתן צדקה לעניים דיכול לשנותה למצווה אחרת, וכיון שכן היאך זכה זה השליח לאותו עני דאין אדם יכול לזכות לחבירו אלא בדעת הנותן. ובקצות החושן (סימן רי"ב, ס"ק ד') מביא דבש"ת רדב"ז (ח"ד, סימן קל"ד) ובש"ת ריט"ף (סימן רס"ד) נסתפקו בנודר לפלוני עני אם יכול לשנותו לעני אחר. ונראה כיון דיכול לשנותו למצווה אחרת, וכמו שכתבו תוספות (ערכין ו' ע"ב ד"ה עד שלא בא ליד גבאי וכו') בשם הר"ר ברוך דאם נדר צדקה לעניים יכול לעשות מצווה אחרת ע"ש, וא"כ נראה דה"ה בנודר לפלוני עני כיון דלא אמרינן אמירה לגבוה בצדקה לעניים, ואינו אלא משום נדר דכתיב (דברים כ"ג, כ"ד) "בפיך ודרשינן בגמרא (ראש השנה ו' ע"מ א') "זו צדקה" וסגי ליה ליתנו לעני אחר.

מיהו מדברי הגהת מיימוני (פרק א' מוכיח אות ד') נראה דאינו יכול ליתנו לאחר. ואפשר דסבירא ליה להגהות מיימוני דאמירה לגבוה אמרינן נמי באמירה לעני, דהוי קניין ממש כמו באמירה להקדש, והדברים עתיקים ועיין ב"י ביו"ד (סימן רנ"ח). וא"כ ודאי אין לשנות מעני לעני, אבל לפי דעת רוב הפוסקים דאמירה לעני אינו קניין אלא משום נדר, יכול הוא לשנותו לעני אחר. יש להקשות: דמדברי הקצוה"ח במקום אחר (סימן פ"ז, ס"ק כ"א) משמע מדבריו דאינו יכול לשנות, כך מקשה בש"ת בית יצחק יו"ד (ח"ב, סימן פ"ב, אות י"ג).

והמהרש"ם במשפט שלום (סוף סימן רי"ב) ובש"ת (ח"א, סימן ל"ב) העלה דהוי ספיאק דדינא, אמנם יכול לישאל לחכם להתיר נדרו ואז יוכל לשנות לעני אחר, דלא גרע 'אמירתו לעני' מ'אמירתו לגבוה' דמועיל שאלה בהקדש.

ובש"ת פרי יצחק (ח"א, סימן נ"א) כתב דזה ברור דאפילו לשיטת הפוסקים דבנודר מתנה לעני פלוני יכול לשנותו לעני אלמוני, זהו רק לענין דיוצא ידי נדרו אפילו אם נותן לעני אחר, אבל מ"מ בודאי עדין איכא בזה משום "מחוסר אמנה".

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

ארכיון 'עוז והדר'

אכילת 'אבקת מרק בשרי' בתשעת הימים

שאלה:

אחד שבישל מרק פרווה, והכניס כף אבקת מרק בשרי, ויש ששים נגד האבקה, אבל הטעם עדיין נרגש, מה הדין לאוכלו בתשעת הימים.

תשובה: מותר לאוכלו. דזה ברור כי הטעם המורגש אינו מן הבשר ממש, אלא משאר הדברים המעורבבים בתוך האבקה, וזה אינו בשרי. והר"ז דומה לבשר המובלע בתבלין שאין בזה החומרא דמילתא דעבידא לטעמא כמבו' בשו"ע (סי' צח, סעי' ה).

[ואף שאמנם מרגישים איזה טעם מיוחד, זה נקרא טעם שני כמבו' בחזו"א (סי' נב)].

ויש להוסיף, דבנידו"ד אין צריך להודיע לאורחים, אף לפוסקים דס"ל שצריך להודיע לפוסקים שהי' כאן ביטול בששים, וכמו שהאריך מו"ח שליט"א [זצ"ל] בספרו, שאני הכא דהוי ביטול דהיתר, ואין כאן חשש לאכילת חלב כאחד כלל, אלא שלא ימתינו ו' שעות. ולהא לא בענין למיחש, כנלענ"ד.

דין לבישת בגד מכובס בתשעת הימים

שאלה: הרוצה להכין בגדים קודם ראש חודש אב, בכדי שיוכל ללבושם בתשעת הימים, כמה זמן צריך ללבושם.

תשובה: מהני שלובשם אף לדקה אחת. דהנה קי"ל בשו"ע (סי' תקנא, סעי' ג) דאסור ללבוש בגדים מכובסים בתשעת הימים מו"ח אב, וכי הפוסקים שיכול להכין בגדים מכובסין לפני ר"ח, דהיינו שילבש אותם לפני ר"ח, ולמדו כן ממש"כ הרמ"א (סי' שפט, סעי' א) דמותר ללבוש בגד מכובס, אחרי שלבשו אחר.

והנה לשון הרמ"א הוא בזה"ל, ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך, עכ"ל. וכי עלה הש"ך (שם, ס"ק ד), דאין הכוונה לשעה זמנית, אלא זמן מה, ושעה לא דוקא. עי"ש. וא"כ הה"נ הכא סגיא בכך.

וראיתי מביאים דבעינן שילבשו 'חצי שעה', ומיהו בלשון רב פעלים (חלק ד, סי' כט) משמע דצריך ב' או ג' שעות, ואילו בספר דעת קדושים (שם) כ' דסגי כל שהוא אפי' רגע, וביאר כן בכוונת הש"ך הנ"ל.

כ"ח תמוז תר"א

הרה"ק רבי משה טייטלבוים זי"ע בעל הישמח משה

הטעם שהרעיש עולמות לביאת המשיח

כידוע, הרה"ק הישמח משה זי"ע הרעיש עולם ומלואו על הגאולה השלימה. פעם שאל אותו נכדו, ה"ייטב לב": "זיידישע (סבאליה), מדוע אתה מרעיש עולמות בעניין זה יותר משאר הצדיקים?" ענה הישמח משה: "דע לך, שאינה דומה שמיעה לראייה. שאר הצדיקים שמעו על הבניין והחורבן, אולם אני ראיתם, ועדיין זוכרם.

כבר הייתי פעמיים בעולם הזה: בפעם הראשונה הייתי בין יוצאי מצרים, ובפעם השנייה הייתי ירמיה הנביא. ואני זוכר היטב כל דבר. אם כניסוני אל הבית במצרים אני אכיר את המצרי שהשאל לי כלי כסף וכלי זהב. ובמעמד הר סיני לא זו בלבד שאני זוכרו לכל פרטיו, אלא אני אף זוכר מי עמד לצדי. בפעם השנייה התנבאתי על החורבן וראיתי בעיני את בית המקדש נחרב. אין איפוא כל פלא בכך שאני מייחל ומצפה בכליון עיניים לבניינו מחדש."

(החכמה מא"ן, דף צח)

↓

כ"ט תמוז ד"א תתס"ה

רבינו שלמה יצחקי - רש"י הק'

במעלת פירש"י שנכתב ברוח הקודש

פירוש רש"י נקרא בפי קדמונים "פרשנדתא" היינו שמפרש את דת התורה, הגם ששם זה אינו מן השמות הקדושים, אולי רצו להמתיק בזה משהו, או אולי ע"ד דאיתא (גיטין נז): מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. רש"י פירש את כל הש"ס, זולת מסכת מכות מודף י"ט ע"ב, שם נכתב בצידי הדף "כאן מת רש"י מכאן ואילך פירוש ריב"ן". וגם במסכת בבא בתרא מפרק חזקת הבתים דף כ"ט ע"א ואילך הוא פירוש נכדו רשב"ם.

פירוש רש"י נכתב ברוח הקודש, דהנה הלומד פירוש רש"י בעיון, רואה שיד בשר ודם אינה יכולה ומסוגלת לכתוב פירוש עמוק כמו פירוש זה, דלפעמים קשה קושיות גדולות, ואח"כ כשמעיינים בפירוש רש"י, רואים שבתביבה אחת או לפעמים אפילו באות אחת מתרץ קושיות גדולות, וזה לא יתכן שבשר ודם יכתוב פירוש גדול ועמוק כזה על כל הש"ס, וכל הראשונים והאחרונים עד היום הזה, מתקשים ומתייגעים להבין את דברי רש"י, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ועל כרחך מוכרחים לומר שהכל בכתב מיד ה' עלי השכיל (דברי הימים"א כח, יט), ומן השמים הכנים הקב"ה בקולמוסו של רש"י, שכל מה שיכתוב יהיה תורת אמת עמוק עמוק מי ימצאנו.

דבר חידוש דומה כתב הגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע בתומים (ח"מ סי' כ"ה) על המחבר

והרמ"א, שכל מפרשי השו"ע ואחריהם אומרים פשטים ופלפולים בדברי המחבר והרמ"א, וזה לא יתכן שהמחבר והרמ"א יכוונו לכל הפשטים, ומן השמים כיוונו שכל מה שהם כותבים, יכלול את כל הפשטים שיבואו אח"כ. וזהו הכוונה בדברי רבי מאיר (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, היינו שזוכה שיבואו ויוציאו מדבריו דברים הרבה. וזהו פירוש רש"י על הש"ס, אבל פירוש רש"י על התורה, הוא עמוק יותר שבעתיים, וכמו שמביא הרב חיד"א זי"ע בשם הגדולים (ערך רש"י) "ז"ל" "והיה אומר רבינו תם נכדו, מה שפירש אדוני זקני הש"ס אף אני אעשה זאת, אבל פירוש המקרא לית בחילי כי לא אוכל עשוהו". ורואים מזה דאף שלכאורה נראים הדברים כדברי אגדה פשוטים, מכל מקום אמר רבינו תם שאינו יכול לעשות כזאת. ובאמת חידוש ופלא הוא, שבספר זה רואים שאפילו ילד קטן בן חמש למקרא הוגה בספר החומש עם פירוש רש"י, וגם הגאון הגדול ביותר לומד חומש עם פירוש רש"י, ובדרך כלל ישנם ספרים המתאימים כל חד לפום דרגא דיליה, אבל שיהיה ספר שמתאים לילד הקטן ביותר ולהגאון הגדול ביותר, כזה אין עוד בנמצא, ועל כרחך שחיבור זה נכתב כולו ברוח הקודש, ועל כן נכתב באופן שיהא שוה לכל נפש כקטן כגדול.

(שיחות מלוה - להגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל)

↓

ד' אב תש"א

הרה"ק רבי בן ציון הלברשטאם מבאבוב זי"ע הי"ד בעל "קדושת ציון"

נס החכמה שהציל יהודי מעלילת דם שפלה

בכפר קמיינקה נמצא הרוג איכר נוצרי. טפלו הגויים עלילה על יהודי מקומי בשם כָּלֶר, שניהל בכפר פונדק ובית מרוח, כי הוא שרצח את האיכר אחרי שהסתכסך עמו. האיש נעצר בידי המשטרה, למרות הכחשתו הנמרצת, והיה צפוי למשפט קשה.

גם שאר היהודים בסביבה היו שרויים בפחד ובסכנה מפני נקמת הגויים. נסע בנו של העצור לחפש ישע אצל הרה"ק בעל "קדושת ציון" מבאבוב. תינה לפניו את צרת אביו בהסיפו, כי לדעתו רצח את האיכר אחד משלושת שונאי הידועים בקמיינקה, ואשר זה כמה ארכו לנפשו. זרזו הרבי לשוב מהרה, בטרם יביאו את גופת ההרוג לקבורה, ולהשתדל בכל המאמצים האפשריים להשיג את הסכמת אנשי השררה, שיבצעו מסדר זיהוי מיוחד במינו: יעבירו לפני ההרוג את אביו החשוד ואת שלושת יריביו הידועים בכפר, וכל אחד מהם יתבקש ללחוץ את יד הנרצח, אחרי שיזהירו אותם כי רק החף מפשע יוציא את ידו מיד המת בשלום... עשה הבר כדבריו וגייס לעזרתו אנשים בעלי השפעה

ב"חלונות הגבוהים".

מכיוון ששמעו כי הרעיון הזה הוא של הרבי הנערץ מבאבוב, ששמעו הגיע גם אליהם, נעתרו לבקשה.

ראשון ניגש לעיניהם היהודי החשוד, אשר לחץ בבטחה את ידו של הבר מינו, והירפה ממנו ללא תקלה. אחריו ניגש אחד מן היריבים ועשה כמוהו. רק כשהגיע תור חברו, יוגב פולניק, לגשת אל ההרוג וללחוץ ידו, התפרץ האיש בזעקה היסטרית מרוב פחד שעכשיו יתנקם בו המת, והודה על אתר כי ידיו הן מגואלות בדמו, בעוד שהיהודי הוא קרבן שווא לעלילת דם שפלה... מיד נתנוהו באזיקים, וליהודי המסכן נקרא דרור...

ונשתוממו כולם מגודל חכמתו של הרבי אשר ייעץ טוב לפענח את תעלומת הרצח ולגולל סכנה חמורה מעל ראש יהודי תם ונקי... סיפור זה, שהתרחש בקיץ שנת תרפ"ט, עשה לו כנפיים אף מחוץ לגליציה וגם נתפרסם בעיתונות היהודית והלא יהודית של התקופה.

(ימי זכרון עמ' כז)

↓

ה' אב של"ב

רבינו יצחק לוריא אשכנזי זי"ע האר"י הק'

זהירות הפסק בין מים אחרונים לברכת המזון

בספר קב הישר (פרק פ) מובא מעשה המדגיש את חשיבות ההקפדה על הלכות ברכת המזון. כידוע, האר"י ז"ל הזהיר במיוחד שלא להפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון, אפילו לא ללימוד תורה.

פעם אחת הגיע חכם אחד, איש קדוש מתלמידי רבי משה קורדוורו (הרמ"ק), אל הקדוש האר"י ז"ל. האר"י ז"ל קיבל אותו בסבר פנים יפות. בשעת הסעודה, הבחין האר"י ז"ל שהאורח אינו אוכל כדרך הבריאים, וראה בו שהיה לו כאב באחד מאיבריו.

שאל הרב האר"י ז"ל את האורח: "למה אינך אוכל?" השיב לו האורח, כי זה ימים רבים הכתף שלו כואב לו ביותר. הסתכל בו האר"י ז"ל ואמר לו: "בוודאי אתה היית מפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון."

אמר לו האורח: "כן הוא, שרגיל היה ללמוד פרק משניות בין הנטילה לברכת המזון". הוא סבר שדברי תורה הם צורך סעודה, כמבואר ברז"ל (אבות פרק ג', משנה ג'): "כל שולחן שאין אומרים עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים".

אמר לו האר"י ז"ל: "לכן בא אליך הכאב דווקא בכתף, שעברת על דברי חכמים שאמרו (ברכות מב.א): 'תכף לנטילת ידיים ברכה, ויתכף' הוא אותיות 'כתף'". ונתן האר"י ז"ל עצה לחסיד שיקבל עליו שלא להפסיק בנטילה, ואז יירפא מהחולי. עד כאן.

בסדר

מעטרת

ועקדת יצחק לזרעו וזמורו

עקדת יצחק המבואר
להרמב"ם והקדמון רבי יצחק שראבה זצ"ל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

בסדר

מעטרת

דגל מחנה אפרים

המבואר
להרה"ק רבי משה חיים
אפרים מסדילקאב
זצ"ל

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

בסדר

מעטרת

להגות בפרשת השבוע עם האוצר הפלום

האוצר הפלום הוא אוסף ספרים מיוחדים ויחידאיים, המכילים את כל פרשי השבוע, וכוללים גם פרשי חגים ומועדים. אוסף זה נחשב לאחד מהאוספים המפורסמים והמקיפים ביותר, ונחשב לאוצר חובה לכל חובבי התורה והלמוד.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

ב"ש"ה ג'תתק"ל

דיני צידה וחובל בבעלי חיים

יז. מצא בכלי לנטילת ידיים חרק מה יעשה.

מצא חרק בכלי שהכין עבורו לנטילת ידיים שחרית, אזי אם הכלי יבש, יהפוך הכלי והחרק יפול מעצמו על הארץ, ואם נשפך כבר קצת מהמים והחרק עדיין חי וצף עליהם, מותר ליטול ידיו בנחת בצד השני של הכלי במקום שאין החרק שם, דבזה האופן אין כאן פסיק רישא והוא דבר שאינו מתכוין. [שו"ת שרגא המאיר ח"ו סקס"ג או"ה].

טז. היתר להוריד המים בבית הכסא כשזוכבים נמצאים שם.

מותר להוריד המים בבית הכסא כשמעופפים נמצאים שם, כיון שאין כונתו להרגם אלא לנקות את בית הכסא והוא כמלאכה שאין צריכה לגופה דבמקום היזק וצער מותר. [וגם להרמב"ם דסובר שמלאכה שאין צריכה לגופה חייב, היכי דהוי כמתעסק בעלמא מותר, שו"ת מנחת יצחק ח"י סכ"ז, שבט הלוי ח"ו סצ"ד, והוסיף השבט הלוי דטוב יותר אם יוכל שלא להוריד המים בזרם חזק].

קושר ומתיד

א. קשר האסור מן התורה ומדרבנן וקשר שמוותר לעשותו.

א. להרי"ף והרמב"ם וכן פסק בשו"ע, כל קשר שנעשה לזמן בלתי מוגבל, והוא מעשה אומן, [דהיינו קשר חזק שהאומנים עושים], אסור מן התורה, ואם חסר אחד מתנאים אלו, הרי זה אסור מדרבנן, ואם עשוי להתיר באותו יום, דהיינו תוך עשרים וארבע שעות לקשירתו, ויש אומרים בתוך ז' ימים, ואינו מעשה אומן, מותר לעשותו לכתחילה בשבת.

ב. בעת הצורך מותר לנתק חוט שנקשר שלא במקום הקשר דרך קלקול בכל סוגי הקשרים. [שש"כ שם סנ"ד, ובפ"ט הע"נ. ובסעיף ס"ג כתב, דדברי הלבושה חדשים התפורים יחד אם שכח להפרידם מערב שבת ינתקם דרך קלקול שלא בפני ע"ה. ותויות של היצרן או מחיר שמפריע ללבוש, ושכח להסירן מלפני שבת, מותר לנתק ולקרען, וכן זוג גרביים שמחוברים בחוט תפירה, המקיל לקרען ולנתקן בשבת יש לו על מ"לסמוך, אך מהיות טוב נכון לנתקן מלפני שבת, פסקי תשובות שם סק"ח].

ב. לרש"י והרא"ש וכן פסק הטור, כל קשר שנעשה לזמן בלתי מוגבל, אסור לעשותו מן התורה, ואם נעשה לזמן מסוים [יותר מז' ימים], הרי זה אסור מדרבנן, ואם עשוי להתיר באותו יום, ויש אומרים בתוך ז' ימים, מותר לעשותו לכתחילה בשבת. [שו"ע ומ"ב סימן שיז ס"א].

ד. שימוש בחוט ברזל מצופה בפלסטיק המיועד לסגירת שקיות ניילון. דין אזיקונים בשבת.

א. יש אומרים דאין בהם משום איסור פותל חבלים ומותר להשתמש בהם בשבת. [שו"ת דברי יציב או"ח ח"א סקנ"ב, שבט הלוי ח"ח סנ"ה, ובש"כ פ"ט ס"ג כתב להחמיר בזה].

ג. להלכה, אין לעשות או להתיר שום קשר על גבי קשר בשבת, דאין אנו בקיאים איזה קשר נכנס בכלל מעשה אומן שאסור לעשותו אפילו אם אינו של קיימא לשיטת הרי"ף והרמב"ם.

ב. השימוש באזיקון בשבת אסורה משום קושר לדעת הרבה פוסקים, ואם צריך לנתקם, ינתקם דרך קלקול כמו שהתירו בקשר רגיל. [פ"ח שם סקט"ז].

ד. אין לעשות אפילו קשר אחד אם הוא חזק ועומד להתקיים, כגון העושה קשר בקצה החבל שלא תפתח שזירתו. [שו"ע רמ"א ומ"ב שם].

ה. השחלת שרוך או גומי בנעלים ובגדים.

ה. כל קשר שאסור לעשותו אסור להדקו כשמתרפה, ולכן צריך להיזהר שלא להדק קשרי הציצית כשנתרפו. [קצות השולחן סק"ג סוס"ק ד, והמקדש את הלבנה באמצע סעודה שלישית צריך להיזהר בזה].

ו. אמנם חגורות ישנים שנשמטו מהבגדים, או שרוך ישן שנשמט מהנעל, מותר להחזירם למקומם, אם נשחלים בקלות בלא טורח.

ב. דין עניבה.

ג. שרוך ישן שנשמט מהנעלים ואבד, ואין לו אלא שרוך חדש, אזי אם הוא בצבע שונה מהנעלים, או שמשחילים רק בנקבים העליונים כך שלא יניחם לאחר השבת, יש אומרים דבאופן זה מותר להשחלים בשבת אם הם נשחלים בקלות בלא טורח.

א. מותר לעשות עניבה על גבי עניבה אפילו נעשה לזמן מרובה.

ב. אמנם עניבה על גבי קשר, אם עשוי להתיר באותו יום מותר, ואם לאו אסור, ולכן הקושר מנעליו בשבת עניבה על גבי קשר, יש לו לזכור להתיר העניבה תוך עשרים וארבע שעות לקשירתם. [שו"ע ומ"ב שם ס"ה].

ג. רצה לעשות עניבה ובטעות נעשה קשר, מותר להתירו. [מ"ב שם סק"ג].

ד. חגורה העשויה להדק המכנסיים מותר להוציאה או להכניסה בתוך המכנסיים כיון שהרגילות להוציאה ולהכניסה כסדר ואין החגורה מיועדת להישאר שם בקביעות.

ג. התרת קשר או ניתוקו.

ה. סרט גומי שבלבנים שנקרע או הותר ונשמט אסור לחזור ולהשחילו כיון שאינו נשחל בקלות, וגם מפני שרגילים לקשרם וחוששים שיבוא לאיסור קושר. [שו"ע ומ"ב שם ס"ב, שש"כ פט"ו סעי' נט-סב].

א. כל קשר שאסור לעשותו אסור להתירו או לנתקו, וקשר שמוותר לעשותו מותר להתירו, ואם אינו יכול להתירו מותר לנתקו אם הוא לצורך, ודווקא שלא בפני עם הארץ שלא יבוא להקל בדיני קושר ומתיר. [מ"ב שם סק"ז].

הנאה ממעשה שבת

א. דין הנאה ממעשה שבת כשנעשה במזיד או בשוגג.

בשוגג אין להתירו דלא נקרא כל כך צורך אם יש לו מאכלים אחרים, מאידך לדעת הגר"מ סירוטה שליט"א כיון שהוא מאכל חשוב בשבת נחשב למקום הצורך. [כשצריך להמתין עד מוצ"ש, אם חל יו"ט במוצ"ש אסור לאכול התבשיל עד מוצאי יו"ט דאין שבת מכין ליו"ט, מ"ב סק"ה. וכתב בביה"ל סימן שיט ד"ה הבורר, דלהגר"א אין להחמיר ולאסור הנאה משאר מלאכות שנעשו בשוגג בשבת. ואם עשה מלאכה בבין השמשות, כתב בביה"ל ריש סימן רס"א בד"ה ואין מדליקים, דבדיעבד אין לאסור ההנאה מזה. ולענין מסעדה שמחללת שבת בקביעות כתב הכה"ח שם סק"ב לאסור עולמית את האוכל למי שנתבשל עבורו, ועיין עוד במה שכתבנו מענין זה להלן סעיף ט]. ברורה, העושה מלאכה האסורה מדרבנן בשוגג, אין לקנסו ומותר גם לו ליהנות מהמלאכה אפילו בשבת עצמו, ובמזיד, בשבת עצמו אסור לכולם, ובמוצאי שבת מותר גם לו מיד, ובביאור הלכה הניח דין זה בצ"ע, דנראה דלעושה המלאכה עצמו אסור לעולם. [ה"ד בביאור הלכה שם ד"ה המבשל. וע"פ זה דנו הפוסקים להתיר הנאה ממוגן או מאוורר שהודלק בשבת בשוגג דאיסור הדלקתם מדרבנן לדעת הרבה פוסקים, ולהחזיק או"ח ס"ן סק"ט איסור הולדת זרם מן התורה].

א. מלאכה האסורה מן התורה, לדעת הרי"ף והרמב"ם וכן פסק בשו"ע [סימן שיח ס"א] אם עשאה במזיד, אסור לו ולבני ביתו [כה"ח שם סק"א] ליהנות מהמלאכה לעולם, ואדם אחר אפילו מי שנעשה בשבילו, מותר ליהנות מהמלאכה מיד במוצאי שבת. ואם עשאה בשוגג דהיינו ששכח ששבת היום, או שגג בדין, או שעשה מלאכה על פי הוראת חכם שטעה בדין, אזי בשבת עצמו אסור לו ולאחרים דקנסו שוגג אטו מזיד, ובמוצאי שבת מותר גם לו מיד.

ב. לדעת תוס', כשעשאה במזיד, בשבת עצמו אסור לו ולאחרים, ובמוצאי שבת מותר גם לו מיד, וכשעשאה בשוגג, אפילו בשבת עצמו מותר גם לו מיד.

ג. וכתב המשנה ברורה [שם סק"ז] דהגר"א בביאורו פסק להלכה כשיטת תוס' להקל, ובמקום הצורך יש לסמוך על זה בבישול בשוגג. לדעת הגרש"ז אויערבאך [בשולחן שלמה שם אות ה] מאכל טשואלנט שנעשה בו איסור

פנינים
מתוך הספר

ספר ויהלום

שבת קודש

לבשי בגדי תפארתך לבישת בגדי שבת

בדעת ובחכמה

תקף עם צאתו מהבית, מהרה זוגתו לבית הוריה לספר להם את אשר ארע זה עתה עם חתנם החדש.

ההורים לא האמינו לדבר משנה כזה עד שבשעת הצהריים, בה היה רגיל רבי בנימין לבוא לאכל 'קעקעט' בביתם, ראו בעצמם את חתנם החדש מהלך מעדנות כשהשטרײמל לראשו, ואף אוכל את סעודתו כשהשטרײמל לא מש מעל ראשו.

בתחלה נסו לדבר אל לבו בדברי הגיון כי יואיל להסיר את השטרײמל מעל ראשו לבל יהיה ללעג ולקלס בעיני הבריות, אולם רבי בנימין השיבם במענה רך, שחס ושלום שיהיה הוא בוש מהמלעיגים עליו בדרכי עבודת הבורא, ואם מלבוש זה יכול לסייע ולתועלת ולהתעלות בארחות צדיקים הרי שאין אכפת לו מה אחרים אומרים עליו.

לאחר וכוח ארך הגיעו בני המשפחה המרחבת למסקנה עגומה כי חתנם רבי בנימין יצא מדעתו וכי נשתבשה עליו מחשבתו.

הם לא ידעו את נפשם מרב צער, וכבו על מר גורלם.

אלא שלמרב הפלא, הבחינו בני המשפחה שבשאר דברים הרי הוא מתנהג כאדם מהשורה ממש, הוא שוקד על תלמודו בהתמדה ומקפיד על קלה כבמורה כאשר היתה באמנה אהו.

אין זאת, הבינו, אלא שהוא 'משגע לדבר אחד' וכדי בזיון וקצף.

חלפו כמה ימים בהם נסו בני המשפחה לשאל ברופאי הנפש שיהנו להם עצה ורשימה כדת מה לעשות, ואז פנה אליהם חתנם רבי בנימין בשנפת צוף על שפתותיו:

"היות שרואה אנכי כי קשה עליכם מנהיג ללבש את מלבוש השטרײמל, הרי שנוכן אני להגיע עמכם לפשרה הנונה;

מוכן אני לותר על לבישתו בימות החל, אך בתנאי קודם למעשה שתתנו ידכם עמי שאוכל ללבשו בשבתות ובימים טובים."

קפצו בני המשפחה על המציאה הגדולה ושמוחו מאוד לשמע דבריו, באשר הסכם זה מקבל היה עליהם ביותר.

ואכן, מני אותו היום והלאה לא הוסיף רבי בנימין ללבש את השטרײמל בימות החל, כי אם רק בשבתות ובימים טובים.

שבת בו תשוב

ממעשה שארע אצל הרב הקדוש רבי שלמה מבאבוב זי"ע למדנו, שלא זו בלבד שרב חכם של בגדי השבת לשמר את האדם מכל שיטן ומשחית, אלא שמסגלים הם לטהר את נפשו ולהשיב את נשמתו שהתרחקה לחיק אביו שבשמים:

יהודי יקר, אוד מצל מאש, שעברו עליו ימי זעם המלחמה ומחמת מרירות נפשו שנה, לדאבון לב, את דרכיו כדרכי המתחדשים ולבושם, הזדמן לפתחו של הרבי.

דבר הרבי על לבו אודות שמירת התורה והמצוות במטרה להשיבו לדרך אבותיו, וכשראה שלא עולה הדבר בידו בקשו שילבש לכל הפחות בעקטישע בשבת קדש.

וינע האיש: "הן דרכי ונימוסי כדרך המתחדשים, וכשאלבש בעקטישע אראה משנה ומגוון בפני רואי ומכירי". אך הרבי הפציר בו באמרו: "הלא אתה נכדו של פלוני שהיה מפארי אנשי שלומנו, ולכן מכרה אתה ללבש בעקטישע לכבוד שבת".

האיש, שספג אמונת צדיקים מבית אבותיו, קבל את הוראת הרבי, ומני אז החל ללבש בעקטישע מדי שבת בשבתו. על אף שהיו נימוסיו כאחד המתחדשים ואת ראשו כסה בכפה קטנה כדרכם, והגם שהיה זאת ללעג בעיני מכיריו שמר את פקדת הרבי.

לבישת מלבוש הבעקטישע השפיעה עליו, ולאחר תקופה שנה האיש את דרכו והחליף גם את שאר שמלותיו לבגדים יהודיים, עד שנהפך לאיש אחר והחזיר עטרה לראשו בלכתו במנהגי אבותיו כדרך הטוב והישר. (מנן אבות עמ' 13)

היה רבי בנימין עצמו מספר כי בשעה שהגיע אליו צו גיוס לצבא, ונדרש לעמד לפני הבורחים בצבא שייבדקו האם הוא כשיר ומתאים לעבודת הצבא, נכנס לבקש ברכה מרבו הקדוש.

רבי בנימין הושיט את ידו לקבל ברכה, אמנם הרבי תפס רק שתי אצבעות מתוך ידו ואמר לו ברגש קדש:

"ה' יתברך יעזר שלא תלך למלחמה".

כיון שהרפה הרבי את שתי אצבעותיו של רבי בנימין, חש רבי בנימין כי אצבעותיו התכוופו בלי שתהיה בידו יכלת לשחררו ולישרו.

למחרת, בבואו לפני שלטונות הצבא, הראה להם את אצבעותיו הכפופות שאינן יכולות להחזיק כלי נשק, ואנשי הצבא נהנו לו מיד פטור מחלט מעבודת הצבא. במשך כל שנות המלחמה נותרו אצבעותיו של רבי בנימין כשהן כפופות ביותר, עד שבאחת השבתות, בשעת סעודה שלישית, הרגיש לפתע כי הן משתחררות והנה יכול הוא לפתחן כאחד האדם.

כשהגיע רבי בנימין לפרקו השיאו אביו אשה שמשפחתה לא הכירה את עניי החסידות, כך שבימי החתונה והישבע ברכות לא חבש רבי בנימין 'שטרײמל' לראשו כדרך חסידים ואנשי מעשה.

את מקום מגוריו קבע בעיר בעלעד, שאף בה לא היה מקבל כלל ועקר ללבש שטרײמל בשבתות ובימים טובים, ואפלו הורדים לדבר ה' לבשו כובע רגיל ולא את המלבוש השבתי הנהוג אצל החסידים.

אמנם, הרבי מבאבוב הפין מאד שדבי בנימין ילבש שטרײמל, אך מחמת שידע כי טות ביות עשויה להתנגד לכך ביותר, השיאו עצה ואמר לו שפדאי היה לו ללבש שטרײמל במשך כל השבת, בתפלות ובסעודות, ואף בשעת למוד התורה, אך היות שאין הדבר נהוג ומקבל במקום מגוריו, ובדאי משפחת חותנו ובני ביתו לא יסבימו לזה, הרי שעצתו אמונה שבתחלה ילבש את השטרײמל רק בשעת הקדוש של ליל שבת, ולא יותר, ולאחר זמן ילבש את השטרײמל גם בשעת הקדוש של סעודת יום השבת, וכך יהא מוסיף בהדרגה עוד זמנים בהם יחבש את השטרײמל ויעלה בקדש מעט מעט, עד שלבסוף פורטה לפרוטה תצטרף לחשבון גדול ויכול לחבש את השטרײמל במשך כל השבת.

רבי בנימין, שהיה ברבו כי רצונו שילבש את השטרײמל כל השבת, ורק מחסר בדרה הוא מציעו ללבש רק בזמנים מסוימים ולזמן קצר, הנה ברוחו רעיון נועז, שבסופו של דבר יפה, אלא שבתחלה גרם לשברון לב ולצער גדול מאד אצל משפחת חותנו.

היה זה כיום ראשון בשבת, כשהלך רבי בנימין בבקר לתפלת שחרית.

בדרכו אל מקוה הטהרה ואל בית המדרש חבש לראשו את השטרײמל במקום את הכובע הרגיל של ימות החל, וכשחזר לביתו לאכל פת שחרית, בא כשהשטרײמל חבשו לראשו.

זוגתו הצעירה לא הצליחה להחניק את קול הזעקה שנפלט מגרונה בראותה את בעלה חוזר מהתפלה כשתיק השלית והתפלין תחת זרועו ועל ראשו השטרײמל. רבי בנימין עשה עצמו כאלו הכל במנהגו נוהג והתישב לאכל את פת השחרית כשהשטרײמל לראשו.

לא ידעו זוגתו את נפשה ושאלה אותו מה זה ועל מה זה, והוא השיבה בסבר פנים יפות, כי השטרײמל הוא כובע פרוה חשוב ומפאד שנהגו בו גדולי ישראל מקדמת דנא, וכי כמה וכמה צדיקים וקדושים חובשים לראשם כובע זה.

והיות שהוא מבקש להיות מהמהדרין מן המהדרין, הרי שגם הוא רוצה לחבש כובע זה כמותם.

עם סיום ארוחת הבקר קם רבי בנימין ויצא אל עבר בית המדרש כשהוא עדין לבוש בשטרײמל.

מילין קירין וחרוזים נפלאים מהוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא

חזק תא

חזקתא דאורייתא יסוד חדש ונפלא על הפרשה

עבודת האדם מוסיפה קדושה בכל חלקי נשמתו

הדרך לזככה וללבנה להאירה באורה, היא כאשר **תעבירו באש וטהר** שכיון שמייגע מוחו ומחשבתו בדברי התורה כאש, מטהרת התורה אף את גופו שיחדל להסתיר אור הנשמה.

ובכוח עסק התורה מזדככת הנפש ויכולים לתקן את מידות הנפש ולהשיבם למוטב, כי בכוח האש להפליט כל מיני זוהמה, וזוכה למצוא מטמוניות טובות בנפשו כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט יח) 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך', ובכך יבוא האדם למה שאמרו חז"ל (יומא פו.) פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט ג) 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר' הן בעולם הזה והן בהשפעתו בעליונים.

מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (בראשית כח ב), וכל מחשבה דיבור ומעשה שפועל האדם בעבודת בוראו הרי הוא ממשיך קדושה לכל חלקי נשמתו בכל העולמות, ומתגבר כוח נשמתו בעליונים מחמת עבודתו בתחתונים.

טבע האדם מכסה על הקדושה שבו וע"י התורה מאירה נשמתו

אך מטבע בריאתו הוא גם מלא במידות פחותות ומגוננות שיסודם בנפש הבהמית שבו, אם כן מה יעשה ויחיה עצמו בעולמות העליונים. על כך בא הכתוב באמרת אלוה צרופה ומלמדנו כי **כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר**, דהיינו נשמת האדם החצובה מעליונים אש להבת שלהבת, וכיון שמקורה מאש בחינת **אשר יבוא באש**, נמצא כי

כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהַר וְגו' (לא כג). בכוח האש להפליט כל מיני זוהמה הבלועים בכלים, ויש לנו ללמוד מה גדול כח התורה הנמשלת לאש (תענית ז). כנאמר (ירמיה כג ט) 'הלא כל דברי כאש נאום ה', ששורפת ומבערת כל רע שנדבק ונבלע בו, ואז מאיר בו נשמתו הטהורה, שכן כל יהודי יש בו נשמה טהורה חלק אלוה ממעל הכלולה משבע המדות הקדושות, ומכסא כבוד מקור מחצבתה להאיר לאדם גם בעולם השפל והחומרי, ועיקר הנשמה שרויה בעליונים ורק הארה מועטת ממנה משתלשלת באדם למשכו ולהגביה אותו לשורשו. מהאדם מבוקש לשאוף בכל ימי חייו להגביה עצמו בכוח הנשמה עד לשמי מרום, בבחינת 'סולם

מילתא דפליאה

קבלת התפילות - בארץ ישראל

ורואים אנו בלשונות 'ברכה והצלחה' שמאחלים בהם יהודים זה לזה, שקיים הבדל גדול ביניהם, 'ברכה' הרי היא מעל דרך הטבע, ו'הצלחה' הינה בדרך הטבע. לשון 'ברכה', ביאורה בספרן של צדיקים ע"ה, מלשון 'המשכה', כמו שאמרו במשנה (כלאים פ"ז מ"א) 'המברך את הגפן, והכוונה שמכופף זמורת הגפן לארץ וממנה נמשכת נטיעה חדשה, ובדרך זו הוא הביאור בלשון 'ברכה' שבהם ממשיכים את ההשפעות האלוקיות ומגלים אותם בארץ, וכך נוספים עוד מקומות בהם מתגלה לעין כל הנהגת הקב"ה וברוך שמו.

על פי זה ביאר היהודי הקדוש מפרשיסחא ע"ה, כי 'הצלחה' בדרך הטבע יכולה שתהיה גם מחוץ לארץ ישראל, אך 'ברכה' שהיא מעל לדרך הטבע אינה יכולה לחול כי אם בארץ הקודש, וכנאמר (תהלים קלד ג) 'יברכך ה' מציון, שכל הברכות מגיעות וחלות בארץ ישראל הקדושה.

ורק אחר כך יכנס, כשינהג כך זוכה בכניסתו ומתקדש בתוספת נשמה. האויר הקדוש של ארץ ישראל גורם שתהיה תפילתו רצויה בשמים, כפי שכתב המקובל האלוקי רבי נתן שפירא ע"ה בחיבורו **טוב הארץ** (טז ע"ב), מפני שאין אותם האותיות המתהוות מהפה מתלבשות באויר טמא, ולכן הם רצויות ונעשות תיכף עטרה וכותרת על ראש מלכו של עולם. וזה רמז 'הינה צ'עקת בני ישראל באה אל' (שמות ג ט) ראשי תיבות 'הצב', רוצה לומר כי בארץ הצב"י תיכף אני מקבל בעצמי הצעקות והתפילות של בני ישראל לא ע"י מלאך אלא אני בעצמי, מה שאין כן בחוץ לארץ שצריכין להתלבש באויר טמא ויש כמה מקטרגים עליהם עד התכנס בארץ, ואחר כך צריכים טהרה וניקיון כדי לעלות למקום גבוה.

ברכה מעל דרך הטבע - בארץ ישראל

גבולות הארץ הקדושה מכוונים כנגד ארץ העליונה וכל הברכות מלעילא חלים בה, כפי

כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּפֵּל לָכֶם בְּנַחְלָה אֶרֶץ כְּנַעַן לְגַבְלֶתְיָהּ (לד ב). ככל הדברים המוזכרים בתורה שאינם סיפור דברים חלילה, כך גם עניין גבולות הארץ אינו דבר של מה בכך, שכן כל השפעות ארץ הקודש וכל האמור בה נמצא בתוך גבולות אלו. **רבינו הרמ"ק ע"ה** (אור יקר לך שער ב' סי' יז) פתח צוהר לפנימיות הגבולות, שבכל הגבולות של ארץ ישראל הכתובות בפרשתנו יש מים. הגבול המזרחי הוא הירדן, ככתוב (פסוק יב) 'ירד הגבול הירדנה והיו תוצאותיו ים המלח'. הגבול המערבי הוא הים הגדול, ככתוב (פסוק ו) 'וגבול ים והיה לכם הים הגדול'. הגבול הדרומי הוא נחל מצרים, ככתוב (פסוק ה) 'ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים'. והגבול הצפוני הוא נהר פרת.

ולרמוז בא כי כל הנכנס לארץ ישראל שבה אויר הקודש, מחוץ לארץ שהאויר שבה טמא, צריך בכניסתו לטבול ולטהר עצמו תחילה

השראת השכינה בכל מצב

שאמרו **כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל**, ופירש רש"י, אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם. זה רק במי שאינו מתגאה כי המתגאה מאבד את השראת השכינה.

תפילה לזכות להינצל מגאווה וגדלות

ממשיך האמרי יוסף: שאלו התלמידים הקדושים של **אדונינו הבעל שם טוב הקדוש ע"ה** את רבם הקדוש, למי ידבקו את עצמם אחר פטירתו, ואמר להם שישאלו להרב שירצו לדבק ולקרב את עצמו אליו, תקנה ועצה איך להנצל מגדלות וגאווה, אם יאמר להם איזה עצה ותקנה האיך להנצל, ידעו נאמנה שאין בו ממש כלל, ואם יאמר להם אשר לזה אין שום חכמה ועצה, רק אם ה' יתברך מרחם על האדם ומצילו מן הגאווה והתנשאות, ידעו שהוא צדיק אמת וידבקו את עצמו אליו.

והדבר מפורסם שלוה לא מהני שום עצה, רק להתפלל לה' יתברך שירחם עליו ויצילהו ממדה המגונה הלזו, ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה שאמר (תהלים לו יב) 'אל תבואני רגל גאווה' וגו'. שכך אמר הבעל שם טוב ז"ל קודם פטירתו, 'אל תבואני רגל גאווה', כי לזה אין שום תקנה, רק אם ה' יתברך ברחמיו וחסדיו נותן לאדם שפלות הרוח בדרך מתנה וחנינה.

ונודע כי האדם כלול מחומר וצורה, שהוא הגוף הוא החומר, והנפש הוא הצורה, והאדם צריך לזכות ולעשות מחומר צורה, שגם הגוף יסכים אל הנשמה לעשות רצון ה' יתברך, ואיתא בספר הקדוש **נועם אלימלך** פרשת בא (ד"ה או יאמרו) פירוש הפסוק (שמות יג יג) 'ופטר חמור תפדה בשה', פירוש 'חמור' הוא החומריות שהוא הגוף, מי שרוצה לפטור את עצמו מן החומריות והגשמיות, אזי יפדה את עצמו ב'שה', דהיינו שיהיה מוכנע ושפל בעיני עצמו, כי 'שה' מורה על הכנעה, כמו שכתוב (ירמיה נ יז) 'שה פזורה ישראל', עיי"ש דבריו הקדושים.

ובזה כתב לפרש **בעל התניא ע"ה** (ליקוטי אמרים פמ"א): אך אמנם אמרו רבותינו ז"ל (ברכות מט:): לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל, לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו יתברך מקור נפשו האלוקית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו יתברך הנקרא בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן, והיא היא המשפעת בו כח הדיבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור אין סוף ברוך הוא למטה ע"י עסק התורה והמצוות שהוא מלושב בהן ויתכוין להמשיך אורו יתברך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן. וזהו פירוש לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם כל ישראל.

שוכן בתוך בני ישראל אם אינם מתגאים

רבותינו הקדושים הציבו תנאי יסודי קודם המחזיק את השראת השכינה בתוכנו, וכפי שכתב **האמרי יוסף** (בהר ד"ה וגם אני): דהנה נודע דכמה וכמה דרכים יש לעבודת ה' יתברך, ואמנם העיקר והתחלה אשר זולת זאת לא ירים איש את ידו ורגלו לכנוס בעבודת ה' יתברך, הוא הכנעה האמיתית להכיר שפלות עצמו באמת הגמור, כי מי שיש בו חלילה וחס גאווה בוודאי נמסר ביד יצרו. והנה הדברים שאמר **הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג ע"ה** (הובא באורח לחיים צו ד"ה א"י דהנה ובכמה מקומות), שהרוצה לסיוע להתגבר על היצר הרע, יפנה וילמד מדרשת חז"ל (קידושין ל:): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, נמצא כי אין לנו להישען אלא על עבינו שבשמים שיסייענו לעמוד ולנצח במלחמה כבדה זו. והנה, על המתגאה אמרו חז"ל (סוטה ה:), כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא, אין אני והוא יכולין לדור בעולם. אם כן המתגאה כיון שאין הקב"ה עוזרו בודאי נמסר ביד יצרו רחמנא ליצלן, ומה

כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לה לד). כתב רש"י: 'אשר אני שוכן בתוכה' שלא תשכינו אותי בטומאתה. 'כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל' אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם. המקובלים ביארו כי 'שכינה' מלשון 'שוכן', שהקב"ה משרה שכינתו בעולם הזה, ע"י שמצמצם את אורו הבהיר שאין לו סוף, וזאת כדי שאנו קרוצי חומר בשר ודם, נוכל לסבול את אורו המצומצם השוכן בעולם הזה.

רצון זה ניכר בכמה מקומות כאמרו 'ושכנתי בתוכם', וכן כתוב 'ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלקים', ובפרשתנו **ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה, כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל**. וכך לשון קדשו של **בעל התניא ע"ה** (אגרת הקודש פכ"ג): כי שכינת עוזו אשר בגבהי מרומים, והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה, תשכון ותתגדל בתוך בני ישראל, כמו שכתוב **כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל**.

השראת השכינה בכלל ובפרט

עניין זה שהקב"ה משרה שכינתו בעולם הזה, הינו בכלל ובפרט. בכלל, ע"י אור ה' שנצטמצם וירד למטה, כדי להחיות ולקיים את כל הבריאה. ובפרט, ע"י שנפח הקב"ה כביכול מתוכו את נשמות ישראל, בתוך גוף האדם, כמו שכתוב (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים'. נמצא שבכל אחד מישראל שוכן חלק אלוה ממעל שהוא הנשמה, וכללות נשמות ישראל ביחד נקראים שכינה, שהוא אור ה' שהאציל הקב"ה כדי להשכין את שכינתו בישראל.

ומזה נשכיל להבין כי כאשר הנשמות של ישראל למטה, מתקשרות עם הקב"ה, ע"י שעוסקים בתורה ובמצוות, ע"י זה מידה כנגד מידה, מתקשר הקב"ה עם נשמות ישראל להשפיע להם כל טוב, והרי זה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, במלוא מובן המילה, כי הקב"ה מתייחד ומתקשר עם השכינה שורש נשמות ישראל.

בזמן הזה כשאין בית המקדש - עיקר הקשר באמצעות התורה

בדורינו העצה לדעת מה למעלה ממך הוא על ידי ההבטה בתורה

בזה פירש הרה"ק המגיד מקוזניץ ע"ה העבודת ישראל את דברי המשנה, 'דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים', שהמשנה רומזת לשלש תקופות אלו, 'דע מה למעלה ממך' - כלומר, הסתכל מה היה בימים קדמונים ועל יד זה תדע מהי הדרך הטובה שילך בה האדם וישכון בטח. 'עין רואה' - בבית ראשון שראו בעיניהם באורים ותומים ויודעים באמצעות העין הרואה את העתידות, אך בזמן בית שני שפסק האורים ותומים הייתה להם 'אוזן שומעת' שהיא בת קול שבה היו יודעים העתידות, וזה 'אוזן שומעת' - בבית שני ששמעו בת קול, ומכל מקום גם עכשיו בימי הגלות 'וכל מעשיך בספר נכתבים', שעל ידי התורה הכתובה בספר זוכים גם להארת העין והאוזן.

כעין זה פירש בעל ההפלאה ע"ה (פתחא זעירא אות ז): דע מה למעלה ממך, רצה לומר הבט כמה מעלות למעלה ממך, 'עין רואה' שהם הנביאים, 'אוזן שומעת' המשתמשים בבת קול, ועתה ראה ש'כל מעשיך' רצה לומר שהוא משום 'עת לעשות לה' שלא ישתכחו מעשה המצוות על מכונם והתירו להיות 'בספר נכתבים'.

זמן הזוהר וזמן הגמרא ולאחריהם

בדרך נוספת ניתן לבאר בדרך זו, כי תקופת הזמן שבה היה 'עין רואה' היא בזמן חיבור הזוהר הקדוש, כמו שמצינו הרבה בזוהר שהשתמשו בלשון 'תא חזי'. לאחר מכן באה תקופת 'אוזן שומעת' בזמן חיבור הגמרא שבה השתמשו ב'אוזן שומעת' בלשון 'תא שמע', אך אחר כך באה התקופה שבה 'וכל מעשיך בספר נכתבין', שמגודל הסתור לא רואים ולא שומעים, אמנם התורה מאירה את הלב. כמאמר הבעל שם טוב ע"ה בדברי הגמרא (תענית ה'): 'עקב אבינו לא מת', שבכל המדרגות יש בחינת מיתה דהיינו נפילה ממדרגה, אבל בחינת 'יעקב המרומוז על התורה' תתן אמת ליעקב' (מ"כ ז כ), הוא 'לא מת' שבתורה אין נפילה. הספק הוא מקור החשיכה והתורה מקור הארת פנים כמו שאומרים בתפילה 'כי באור פניך נתת לנו תורה וחיים', וכן נאמר (תהלים יט ח) 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', שמשיבה את הנפש מבחינת מיתה ונפילה.

זכינו להתגלות הנבואה וגם בטלו האורים והתומים [בגמרא (יומא כא): אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן, ארון וכפורת וכתובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים], ובזה הצטמצם הצינור המקשר בינינו לאבינו שבשמים, והיתה ההתגלות בבחינת 'אוזן שומעת', שהיו ישראל נענים בבת קול מן השמים [כמבואר בגמרא (יומא ט): משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל, ועדיין היו משתמשין בבת קול], ובשמיעת הבת קול היו הצדיקים מדריכים את בני ישראל בדרך הישר.

בזמן הזה עיקר הקשר באמצעות התורה

ועתה בעוונותינו הרבים שחרב בית מקדשנו, הסתלקה מעמנו גם מדרגה זו של שמיעת בת קול, ואין לנו שיעור רק התורה הזאת העומדת לנו בכל הזמנים, כי אין הקדוש ברוך הוא מניחנו חלילה וחס 'כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב' (תהלים צד יד), לפיכך השאיר לנו שריד שעל ידי עסק התורה זוכים להיות מקושרים לאבינו שבשמים ולדעת את המעשה אשר יעשון. וידוע עוד, כי כל הנכתב בספרים הקדושים הרי נכנס בהם פנימיות ושורש קדושתם של המחברים, בבחינת 'הוא היה אומר' [הוא היה אומר] היינו שהיה אומר את עצם מהותו, ונכנסה עצמותו בדבריו הקדושים, ועל דרך שאמרו חז"ל (שבת קה). אנא נפשי כתיבת יהבית. וכתב בליקוטי מוהר"ן (תורה קעג): על ידי הכתב יכול הצדיק האמת להכיר הנפש ופנימיות הנפש של הכותב והאמונה ושורש האמונה שלו וכו', בבחינת 'אנכי' שאמרו חז"ל אנא נפשי כתבית יהבית, היינו שהכותב נותן נפשו בתוך הכתב וגם פנימיות נפשו], ואם כן התורה שהיא מעשי ידי הבורא יתעלה כביכול נמצא בה כח קדושתו, ועל ידי הלימוד בהם זוכה האדם להתחבר לצינור המקשר לאבינו שבשמים, וממילא יש לנו שייכות גם ל'אוזן שומעת' שהיתה בבית המקדש השני, ול'עין רואה' שהיתה בבית המקדש הראשון.

דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין. (אבות פ"ב, מ"א).

בית המקדש הוא מקום חיבור בני ישראל לאביהם שבשמים, כפי שכתב בשם משמואל (פר' ויגש תרע"ג בשם אביו האבני נזר): ולכן נקרא בית המקדש צואר, כמו שכתוב (שיה"ש ד ד) 'כמגדל דוד צוארך', לפי שהוא ממוצע בין העולם העליון לתחתון, כמו הצואר שבין הראש להגוף. [וראה גם בשפת אמת (פר' ויגש תרנ"ו ד"ה במדרש): ובית המקדש נקרא צואר, כמו שהצואר מחבר הגוף אל הראש כן נתחברו בני ישראל בכח המקדש אל אביהם שבשמים]. והוא כעין צינור המקשר בינינו לבורא העולם באופן תמידי ובלתי נפסק, ובבית המקדש ובמשכן היתה חיבתם של ישראל להקב"ה כשמחת חתן וכלה, וכמובא במדרש (שמו"ר נב ה): 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו' (שיר השירים ג יא), אימתי נאמר הפסוק הזה, ביום שעמד המשכן שהיתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם. וכן אמרו עוד במדרש (במדב"ר יב ח) 'ביום חתונתו זה אהל מועד, 'וביום שמחת לבו' זה בית העולמים, ומנין לאהל מועד שחיתונין היו דכתיב (במדב"ר ז א) 'ביום כלות משה להקים את המשכן', 'כלת' כתיב, ביומא דעלת כלתא לגננא.

בזמן בית ראשון היתה השראת

השכינה בהתגלות בבחינת עין רואה

וביותר בזמן הבית הראשון שהיתה התגלות השראת השכינה בתוכו, והיו רואים עין בעין ששורה השכינה בישראל בבחינת 'עין רואה', ומכוח השראת השכינה זכו שתתגלה הנבואה בבני ישראל, וכן היה הכהן גדול ענוד בחושן משפט על לבו ושואל באורים ותומים כדת מה לעשות, וברוח קדשו ראה והבין את התשובה דרך אותיות המאירות, וזה היה המקשר בין השמים ושמיי שמים לבני ישראל.

בזמן בית שני הצטמצם הקשר

למדרגת בת קול

אמנם כך נמשך רק בתקופת בית המקדש הראשון, ומאז חורבנו נחסר מאיתנו המדרגה של 'עין רואה', כי בבית השני היתה נסתרת השראת השכינה, ולא

יצא לאור ע"י מכון אור לישראלים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראלים

אֶזְרָנוֹת

פְּרֶשֶׁת אֵלוֹת - אֶזְרָנוֹת

לְמַעַן עֲשֶׂה

הַסֵּדָה, אֶדְיוֹן ע"ע

מנהגי חב"ד' עמוד 48, בתרגום ללה"ק.

להתגבר על יסוד העפר

וְכַתַּב הַרְה"ק מְטְרִיִּק זיע"א בְּסִפְרוֹ 'מִגֵּן אֲבָרְהָם' (פרשת דברים): לְכֹן בְּחֻדְשׁ אָב שֶׁהַצְּרוּף שֶׁלוֹ הוּא הוֹי"ה הַמִּתְחִיל בְּהַ"ה אַחְרוֹנָה, וּבְשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן שׁוֹלֵט הַ"א שֶׁהִיא בְּסוּד יְסוּד הָעֵפֶר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ מֵרָה שְׁחוּרָה וְעֲצָבוֹת, לְכֹן מְחֻזְקִים הָעוֹלָם יָמִים הָאֵלוֹ לְיָמִים הַנְּמוּכִים שֶׁהֵם יָמֵי עֲצָבוֹת ר"ל, אֲבָל הָאֵמֶת הוּא שֶׁאֲדַרְבֵּה שְׂצָרִיכִים אֲזִי לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל זֶה וְלַעֲסֵק בְּעִבּוּדֵי הַבוּרָא ב"ה בְּשִׂמְחָה.

לְמַעַט רַק בְּמָה שֶׁמִּפְרָשׁ בַּחוּ"ל וְלֹא יוֹתֵר וְהַרְה"ק מְמוֹנְקָאטֵשׁ זיע"א הִגִּיד עַל דְּבָרֵי הַש"ס (תענית כט.) 'מְשֻׁנְכָנִים אָב מִמַּעֲטִין בְּשִׂמְחָה, מִפְּרָשׁ שֶׁם בְּגִמְרָא וּפּוֹסְקִים בְּאִיזָה דְּבַר מִמַּעֲטִין, כְּגוֹן מִשָּׂא וּמִתֵּן וְלֹא יִבְנֶה בְּנֵין שֶׁל שִׂמְחָה, אֲבָל 'מְשֻׁנְכָנִים אֲדָר מְרַבִּין בְּשִׂמְחָה' לֹא מִפְּרָשׁ בְּמָה מְרַבִּין בְּשִׂמְחָה, וְנִקְטִינָן רַק בְּדֶרֶךְ אֲגַב כְּשֶׁם שְׁנִכְנָס אָב וְגו'. הַטַּעַם הוּא פְּנִיַת חוּ"ל בְּזָה, כִּי מְשֻׁנְכָנִים אָב מִמַּעֲטִין בְּשִׂמְחָה, וּמִפְּרָשׁ בְּמָה מִמַּעֲטִין, כְּדִי שֶׁלֹּא נִסְבֵּר ח"ו, כִּי מִצְוָה לְקַיֵּם דְּבָרֵי חוּ"ל, לְהִיּוֹת בְּעֲצָבוֹת וּמֵרָה שְׁחוּרָה ר"ל, וּבְאֵמֶת לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ מִתְלַמְּדֵי רַבְנֵינוּ הַבַּעַל שֶׁם טוֹב ז"ל וְהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׂמְחָה הוּא חַיִּיב מִהַתּוֹרָה, וְכַתִּיב 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה' וְגו', ע"כ בּוֹדָאֵי אֲסוּר לְהִיּוֹת נִעְצָב לְגַמְרֵי בְּתַכְלִיתוֹ, עַל כֵּן נִקְטַר רַק בְּאִיזָה דְּבָרִים מִמַּעֲטִין בְּשִׂמְחָה מְשֻׁנְכָנִים אָב, כְּדִי לְמַעַט שֶׁבְּשָׂא דְּבָרִים יִתְחַזַּק בְּשִׂמְחָה וּבְטַחֲחוֹן לְבָבוֹ הַנֶּאֱמָן לֵה' וּמִצְפָּה לִישׁוּעַת הַגָּאֹלָה, אֲבָל 'מְשֻׁנְכָנִים אֲדָר מְרַבִּין בְּשִׂמְחָה' נִקְטַר סָתָם כִּי מִדָּה טוֹבָה מְרַבֵּה וּבְאִיזָה דְּבַר שְׁנוּכַל אֲזִי לְהַרְבוֹת בְּשִׂמְחָה מִצְוָה אֵיכָא.

(ספר ספיר ויהלום - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

'טוב פת חרבה ושלחה בה', והוא גם כן ענין בין המצרים ('חשבה לטובה' חודש אב).

תקון לשנאת חנינם

וְאָמַר הַרְה"ק הַחֲדוּשֵׁי הַרִ"ם זיע"א: מָה שֶׁמִּנְהַג בֵּין הַחֲסִידִים לַעֲשׂוֹת סִיּוּם מִסְכַּת בְּהַט' יָמִים שְׁמוֹן ר"ח אָב עַד ט' בְּאָב, מִשׁוּם שְׁבִיַת הַמִּקְדָּשׁ נִחְרַב מִשׁוּם שְׁנֵאת חֲנִים שֶׁהָיָה בִּינֵיהֶם (יומא ט:), וּבְמִסְכַּת שְׁבִיַת (ק"ח): אָמַר אַבְי תִּיתִי לִי דְכִי חֲזִינָא צוּרְבָא מְרַבֵּן דְּשִׁלִּים מִסְכַּת עֲבִידָנָא יוֹמָא טַבָּא לְרַבְנֵנוּ, חֲזִינֵנוּ דְאֶחָד מְרַבֵּן דְּסִיס מִסְכַּת הַחֲבָרִים הָיוּ עוֹשִׂים הַסְעוּדָה וְשִׂמְחִין זֶה עִם זֶה, וְזֶהוּ הַפֶּן שְׁנֵאת חֲנִים, וּמִשׁוּם שְׁבִיַת יָמִים אֵלוֹ הָיָה הַחֲרָב מִשׁוּם שְׁנֵאת חֲנִים, לְכֹן עוֹשִׂים הַסִּיּוּם תְּקוּן לָזֶה (שיח שרפי קודש).

אינם מחזיקים

סֵפֶר הַרְה"ק הַרִי"צ מְלִיּוּבְאוּיֵטֵשׁ זיע"א, בְּשִׂיחָתוֹ בְּמוֹצָאֵי תַשְׁעָה בְּאָב בְּשַׁנַּת הַתש"א: הַרְה"ק ה'צִמַּח צֶדֶק' מְלִיּוּבְאוּיֵטֵשׁ זיע"א הָיָה רָגִיל לְכַנּוֹת אֶת הַרְה"ק רַבִּי יִשְׂרָאֵל מְרוֹז'ין זיע"א: דְּעַר הַיִּלְיָגֵרַר רוז'ינער [-הַרוז'ינָאֵי הַקְדוּשׁ]. סֵפֶר הַרְה"ק ה'צִמַּח צֶדֶק': שֶׁהַקְדוּשׁ מְרוֹז'ין הָיָה מְרַחֵק מֵאֵד אֶת מִדַּת הָעֲצָבוֹת, וְאִפְלוּ אֶת מִדַּת הַמְרִירוֹת, וְהִיתָה אֲצֵל הַחֲסִידִים שׁוֹבְבוֹת. בְּתַשְׁעָה בְּאָב שִׁחְקוֹ בְּזִרְקַת 'בְּעֶרְעֵלָאךְ' 'בְּאַבְקַעס' [-צִמְחִים קוֹצְנִים]. אַחַר כֵּן הַחֲלִיטוֹ הַחֲסִידִים לְפַתַּח אֶת הַגֵּן שֶׁל הַבֵּית הַמְדֻרָשׁ וְלַהוֹרִיד רִשְׁתּוֹ, וּמִי שִׁיכְנַס זִרְקוֹ עָלָיו אֶת הַרִשְׁתּוֹ וַיַּעֲלוּ אוֹתוֹ עַל הַגֵּן. בִּינְתִּים נִכְנַס הַרְה"ק מְרוֹז'ין אֶל הַבֵּית מְדֻרָשׁ, וְאֵלוֹ מִהַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ עַל הַגֵּן לֹא הִבְחִינוּ בְּדִיּוֹק מִי נִכְנַס, וְהִתְחִילוּ לְהָרִים אוֹתוֹ. כְּשֶׁהִפְרִירוּהוּ, הוֹרִידוּהוּ תַכְף בַּחוּרָה. אָמַר הַרְה"ק מְרוֹז'ין: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אִם בְּנִיךְ אֵינָם מְחֻזְקִים ב'יוֹם טוֹב' שְׁלֶךְ - קַחְהוּ מֵהֶם (סֵפֶר הַמְנַהֲגִים -

משנכנס אב - ממעטים ועל ידין בשמחה

בֵּין הַמְצָרִים, בְּאֶחָד מִתַּשְׁעַת הַיָּמִים שְׁבִין רִאשׁ חֹדֶשׁ אָב לְתַשְׁעָה בְּאָב, עֲשֶׂה הַרְה"ק רַבִּי חֲנוּךְ הָעֵינִיךְ מְאֻלְפְּסֵנְדֵר זיע"א סְעוּדַת סִיּוּם מִסְכַּת. פְּתַח וְאָמַר: בְּיָמִים קְדָמוֹנִים כְּשֶׁבָּאוּ הַיָּמִים הָאֵלוֹ הָיוּ הַבַּעֲלֵי בְתִים בְּצַעַר וְעִגְמַת נִפְשׁ שְׁנִשְׁרַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאִין לָנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בּוֹ קִרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵנוּ וְהָיוּ בְּעֲצָבוֹת, אֲבָל כְּעַת הַחֲסִידִים אוֹכְלִים סְעוּדוֹת שְׂאוּמְרִים: ה' הָיָה הוֹה וְהָיָה, שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

וּסְפֵר, הָאִיךְ לְאַחַר שֶׁהַשְּׁלִיךְ אֲשַׁמְדָּאֵי אֶת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ע"ה מֵעַל כְּסָאוֹ וְהָיָה בָא לְאִיזָה כְּפֹר וְאָמַר שֶׁהוּא שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, וּכְשֶׁשָּׁמַע בְּעַל הַכְּפֹר שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָסַף אֶת כָּל בְּנֵי הַכְּפֹר וּסְבִיבָתוֹ וַיִּזְבְּחוּ שׁוֹר וּמִרְיָא וְכָל מִינֵי מַעֲדָנִים לְכַבּוֹדוֹ, וְהָיָה כְּאֲשֶׁר הַסְבוּ לְאֹכַל, קִרָּא בְּעַל הַכְּפֹר לְבָנָי בֵּיתוֹ וּסְפֵר לָהֶם עַל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וְיִרְיָדוֹ וְאָמַר לָהֶם: רָאוּ אִיךְ עָלוּל הַגִּלְגָּל לְהַתְחַפֵּךְ וְרָאוּ מִהַצַּעַר שֶׁבָּא עַל הָאָדָם הַזֶּה. וְהָיָה כְּשֶׁשָּׁמַע שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ דְּבָרֵי בְּעַל הַכְּפֹר, נִמַּס לְבוֹ בְּקִרְבוֹ מְרַב צַעַר בּוֹכְרוֹ יָמֵי עֲלִיתוֹ וְכָל הַכַּבּוֹד וְהַגְּדָלָה שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאֲזִי וְעַתָּה נִפַּל מֵאִיגְרָא רָמָא, וּמְרַב צַעַר לֹא הָיָה יֹכֹל לְאֹכַל אֶף שֶׁהִכִּינוּ לְפָנָיו כָּל מִינֵי מַעֲדָנִים. אַחַר כֵּן כְּשֶׁבָּא לְעִיר אַחַת פָּגַע בְּחֲסִיד אֶחָד וְשִׁמַּח עִמּוֹ כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁהוּא שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וְנַחַם אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁבֵּל יָדָא כְּלוּם, שֶׁהָיָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וְהָיָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, דָּאִף שְׁלִפְי נְעֵה יָרַד מִגְּדֻלָּתוֹ, אֲבָל עוֹד יִמְלֹךְ כְּרִאשׁוֹנָה, וְשִׁמְחוּ יַחְדוֹ מֵאֵד, וַיִּבְקַשׁ מִמֶּנּוּ לְסַעַד עִמּוֹ בְּסְעוּדָה קִטְנָה שְׁיֵישׁ לוֹ בְּבֵיתוֹ, כִּי גַם הוּא אֵישׁ עֲנִי, אֶךְ כְּמָה שְׁיֵישׁ לוֹ יֵאָכְלוּ יַחְדוֹ וַיִּשְׂבְּעוּ, וְהַחֲיָה אֶת נַפְשׁוֹ בְּדְבָרִים טוֹבִים וְנַחוּמִים יוֹתֵר מִכָּל מַעֲדָנֵי עוֹלָם. וְעַל זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ע"ה (מְשֻׁלֵי יוֹ א)

חידון אֶזְרָנוֹת - נושא פרסים - אילו 6 מתכות מזכרות במפרש בפסוק אחד בפרשתנו?

פתרון החידה - פרשת שמיני:

ש. אילו אחים מתים באותו יום בפרשה זו?
ת. בפרשה זו, נדב ואביהו בני אהרון מתו באותו יום (ויקרא י ב).

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת שמיני:

ה' נפתלי חיים אליאס מבני ברק.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגיליונות הבאים

הפותרים נכנסו להגרלה אי"ה
על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני
למספר פקס: 077-470-26-81
או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לצייין "עבור חידון לנוער".

מקדושים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ'

פרשת מנחות מסעי | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

איש פי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאִסר אִסר על נפשו לא יחל דברו כָּל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה (ג. ל.)

אִישׁ פִּי יִדְרֵן נִדְרֵן לַה' אִו הַשְּׁבַע שְׁבַעַה לְאִסֵּר אִסֵּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרׁוֹ כָּל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה (ג. ל.)

בְּנֵי לֶכֶם עֲרִים לְטַפְכֶם וְגֵדְרֹת לְצַנְאֶכֶם וְהֵיָצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ (לב. כד.) 'וְהֵיָצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ - לַגְבוּה'

או יאמר 'וְהֵיָצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ', להורות תועלת המגיע בהיות עושה העיקר עיקר והטפל טפל, ואז אינו מוציא אותיות ריקנים מפיו, כי אם במילוי הארה מקדימת המחשבה, עד עת בא דיבור הטוב, להוציא מה' מוצאות הפה, הכל

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא בעבודת התפילה

רבני יצחק לוריא - האר"י הקדוש זי"ע ה' מנחם אב של"ב

אך מעט מזער מתורתו הרחבה מני ים הותיר אחריו האר"י הקדוש בכתובים, ועיקרים פיוטים וזמירות. אולם תפילה קדושה לפרנסה נשתמרה בידינו אשר נתקנה ונוסדה על ידו, והובאה לנו על ידי תלמידו הגדול רבנו חיים ויטאל.

וזה נוסח התפילה: 'הי' רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, שתתן לי ויכלל הסמוכים על שלחני, היום ובכל יום מזונותי ומזונותיהם כבוד ולא בבוזי, בהתר ולא באסור, בזכות שמך הגדול [שמות מלאכים], היוצא מפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די, ומפסוק נסה עלינו אור פניך ה', ואל תצרכנו לידי מותנת בשר ודם, כי אם מידך המלאה, ומאוצר מתנת חנם תכללני ותשפיעני, אמן סלה' (פרי עץ חיים שער העמידה פרק ט.)

תמימות מיוחדת יש בה, בעבודת התפילה, בשעה בה ניצב האדם - פשוט עם כמו גם תלמיד חכם, עמל כפיים ובו עלייה כאחד - מול קונו, פותח לפניו את כל שערי לבו, מייחל לרגע של קרבת אלקים ותולה את יתבו במי שהשמים והארץ שלו.

אודות תמימות שובת-לב שכונו מסופר המעשה הבא.

דור דעה היה זה, אי אז לפני מאות שנים, כאשר קדושי עליון ומקובלים הילכו במשעולי עיר הקודש צפת והאווירה כולה התבשמה מקדושתם, יהודים פשוטים שמעו בצמא את דבריהם ועשו הכל כדי לדבוק בשולי אדרתם, להתקרב ולו במשועל למעשיהם של צדיקים.

יהודי פשוט ותמים, עמל כפיים וירא ה' הצדקנית אשר תמימותה זהה היתה לזו של המשך בעמוד ג'

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בפרשת מסעי מתרה בנו התורה באזהרה חמורה (לה, לד): 'ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני ישכן בתוכה פי אני ה' ישכן בתוך פני ישראל'. ואם כן הדבר בארץ ישראל כשלעצמה, על אחת כמה וכמה כשמדובר בבית מקדש מעט בו משרה הקב"ה את שכינתו, עד כמה עלינו להיות זהירים בקדושתו.

המעשה הבא הובא בגיליון 'השגחה פרטית' מפי יהודי יקר, המתגורר בעיר צפת ומשמש לפרנסתו כמדריך טיולים מבוקש.

מקצוע הדרת תיירים בעיר כמו צפת כולל, כצפוי, סיור מודרך בבתי כנסת עתיקים וסקירה מרתקת של ההיסטוריה השזורה בכל אריח ולבנה שבהם, סיפורים אודות קדושי עליון שאיוו להם למשכן את אותם בתי כנסת ועוד.

ביום מן הימים בחר היהודי דנון, בשל אילוצי מקום בביתו, להרחיב את משכנו ולבצע שיפות מקיף בביתו. אך דא עקא, אם הוא מצדו נשם לרווחה ולבני ביתו היה אור במושבותם, הרי שבעיריית טבריה לא ראו את השיפוץ בעין יפה.

כך בצמא את עצמו ואחוז בידו, ביום בהיר שהוכחה לפתע והואפל בענן קודר, במכתב התראה חריף מטעם עיריית צפת. המכתב כלל התייחסות לחריגה בלתי חוקית שהתבצעה, לטענתם, באופן שלא אושר על ידם, ובלווה אליה איום בעיצומים וקנסות משמעותיים. זאת בנוסף להריסת המבנה הקיים, כשהוצאות ההריסה מוטלות כמונבן עליו.

ראה מיודענו וחשכו עיניו. בחפזו להיחלץ מהצרה אליה נקלע שלא ברצונו, החיש צעדי למשרדו של עורך דין מוכשר וביקש עזרה.

'עזרה', במילון המושגים של עורכי דין, אין כוונתה כמונבן לגמילות חסדים כמונבן המוכר והנעים שלה. אצלם הכוונה לעזרה המוגשת תמורת עמלה שמנה, כנגד חשבונת מנופחת ובתוספת מע"מ ושאר ירקות.

שילם היהודי את המקדמה הנדרשת, ונתן ביטחון מלא בעורך הדין כשזה האחרון שרבט משהו ביומנו ושחרר אותו בהבטחה שיהלל יהיה בסדר.

חלפו כמה ימים, והנה פוגש מיודענו מכר מסוים, חבר עירייה בתפקידו בפניו גולל את הסיפור המורכב. הלה האזין לדבריו ברוב קשב, אך השתומם לשמוע כי הוא פנה ליעוץ וליווי משפטי במטרה לפתור את העניין. לדבריו, שתדלנות פשוטה מצדו תביא את הפתרון היעיל והמהיר ביותר, ללא עמלה ומבלי להיכנס להליך משפטי ארוך.

שב היהודי לעורך הדין וחזר על דברי חבר העירייה, נותן לו להבין כי שירותיו אינם נחוצים בסופו של דבר. אולם עורך הדין מצדו, להוט לקבל את שכרו, היה נחרץ בדעתו כי יש להמשיך ולהתקדם במישור המשפטי.

לא הועילו כל טענותיו של הלקוח. המשפטן החליט כי ייקוב הדין את ההר, ובחר למרות הכל להתקדם לתביעה משפטית על כל המשטמע מכך. ואכן, התביעה התקדמה כמצופה וכעבור זמן מה נפסק בבית המשפט כי על העירייה לסגת מהעיצומים וההגבלות.

כאן המתין עורך הדין, עם חיוך מדושן השמור לאנשים מסוגו, ודרש את מנתו.

'הלא אמרתי לך שאיני זקוק לשירותיך!' התקומם הלקוח, 'הפצרת בך בכל תוקף לסגת מהתביעה, אך אתה זה שהתעקשת להתקדם למרות הכל!' תגובה צוננת מצד המשפטן הממוחלל בהבירה לו כי לא מומלץ להתעסק עם עורכי דין. הפצרותו להתדיין בבית דין, כדת משה וישראל, נפלו כצפוי על אוזן ערלה.

'את העמלה שלי אקבל ממך ויהי מה' ציין ביבושת והוסיף איום ברור, 'או שאפתח נגדך תביעה אישית על הפרת הסכם ועושק שכיר'.

בשלב זה התערר לבו של הלקוח, הוא נזכר כי יהודי הוא ועליו לפשפש במעשיו, לבדוק על מה ולמה הביא ה' לפתחו את האתגרים האחרונים - החל בצו ההרסה של העירייה וכלה ברוגזו של זה שקפץ עליו.

'לראשונה בחיי הבנתי' שיתף בגילוי לב, 'כי במסגרת הדרת התיירים אני מזולזל באופן מכפיר בקדושת בתי הכנסת השונים. אני משוטט בין בתי הכנסת העתיקים עם הקבוצות השונות, נכנס אליהם ברגל גסה וכמנהג בעל הבית ואף מרחיב בהרצאות שכולן חולני בעודי עומד בבית מקדש מעט'.

בה הרגע קיבל על עצמו בקבלה איתנה, כי לעולם לא עוד. את סיוריו ימשיך ובהרגלו, אך תוך הקפדה יתירה על מורא מקדש וכבוד בית הכנסת. הוא אכן יכנס עם המבקרים לבתי הכנסת, אך את ההסברים המלומדים המשך בעמוד ג'

בפרד"ס התורה הקדושה יש רבדים שונים ועומקים עד לאין שיעור, וכך גם בכל פרשה ופרשה יכול ונדרש כל יהודי למצוא את ההוראה המתאימה לו, את הקשר הייחודי שלו לבורא עולם כפי שהוא ניבט בראי הפרשה.

פרשת מסעי, כפי שניכר בשמה, יש בה כדי ללמדנו פרק ושניים בהלכות והליכות מסעות.

כלפי מה הדברים אמורים?

יודעים דברי חז"ל (תלמוד ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד): "כל הדרכים בחזקת סכנה". ואם כי הדברים אמורים אודות הסכנות הגשמיות האורבות להולכי הדרך, אולם מן הראוי לתת את הדעת לרובד העמוק יותר של הדברים ולעמוד על טיבה של דרך - להכיר בכך שהיא רוויה סיכונים ומפגעים רוחניים.

הדרך מזמנת לאדם טרדות שונות המסיחות את דעתו מלימוד התורה, היא מאתגרת אותו ככל שמדובר בתפילה במנין וביישוב הדעת ומציבה לנגדו אתגרים בשמירת העניינים וגדרי הקדושה בכלל.

וכבר המליצו צדיקי הדורות על הפסוק (במדבר ט, יג): "וְהָאִשׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וְנִבְדָּרָךְ לֹא הֵקֵחַ", כי הדברים תלויים האחד בשני - יכול אדם להיות טהור, אך ורק אם אין הוא בדרכים, חשוף למפגעים רוחניים כאלה ואחרים.

בענין זה מסופר המעשה הבא.

חסיד מופלג ובן עלייה היה לו להרה"ק בעל 'צמח צדיק' מויז'ניץ, ושמו ר' משה לייב. בן תורה ובעל מעשים טובים היה האיש, תמים ומעשי ובהליכותיו. לפרנסתו היה נוסע מעת לעת לוינה הבירה, שם עסק במשא ומתן והביא לחם לפי הפת.

ויהי היום, הזדמן לר' משה לייב לשבות את שבתו בפונדק אחד יחד עם קבוצת סוחרים קלי דעת, ליצינים הבזים לכל דבר שבקדושה וחיים את חייהם בהוללות חסרת גבולות. במהלך סעודה שלישית נכחו הללו לראות כי אדם תמים בנוכחותם, והחליטו להתל בו ולעשותו ללעג וקלס. 'אמור נא לנו דבר תורה' הפצירו בו בשמץ חיוך, והוא מצדו - הגם שעצם נוכחותם בקרבתו היתה לו לזרא, ניאות לכך ואמר את שאשר על לבו.

'פִּי בְמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת הַיָּרְדֵן הַזֶּה' ציטט את דברי יעקב אבינו (בראשית לב, יא) ודרש את הפסוק מתוך התעוררות גדולה, 'אם מתחיל האדם להקל בדיני תורה בהיותו בדרך - בְּמִקְלִי אוֹי עֲבַרְתִּי - הרי הוא מתדרדר מדיחי לדיחי עד שיעבור חלילה על כל מצוות ה' יתברך'.

פרץ צחוק גס שטף את הפונדק לנוכח 'דבר התורה' התמים למשמע אוזן, אולם ר' משה לייב מצדו לא התייחס. הוא אמר את דברו, והתכנס שוב בעצמו, רחוק מהם וממהומם.

עברו הדברים מפה לאוזן, עוף השמים נשא את הקול, וכך כעבור תקופה כאשר ערך 'נסיעה' כמנהג החסידים לרבו ה'צמח צדיק', קרא לו רבו ופנה אליו: 'שמעתי שאמרת דבר תורה בווינה, התוכל לחזור עליו באוויני?'

נרעד ר' משה לייב, חשש מילא את לבו. שמא נהג שלא כשורה.

החל להתנצל, להסביר כי עשה זאת רק לבקשת הסוחרים, אולם תנועת יד קלה וארשת מסבירת פנים מצד הרבי הבהירו לו כי אדרבה, הרבי אכן מעונין לשמוע ולהתענג על דבר התורה אותו מסר לפני קבוצת ההוללים.

חזר אפוא ר' משה לייב על דבריו בלחש, ביראת כבוד.

'הלא טוב ויפה אמרת!' באה תגובת הרבי, לפני הלועגים חפו.

בפרשת מסעי מאריך הרה"ק בעל 'מאור ושמש' בדברים מאירי עיניים בענין זה, וראוי להביא את לשון קדשו במלואה:

"או יאמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן וגו'. על פי דקדוקים הנ"ל, ולבאר הפסוקים נקדים לבאר סדר תפלת הדרך, שצריך האדם להתפלל קודם יציאתו לדרך. כידוע, שבהיות האדם בביתו - יוכל יותר לשמור את עצמו מפיתוי יצר הרע, ובדרך הוא יותר נקל ללכוד במצודתו דהיצר הרע. על כן האיש הנוסע לדרך צריך קודם יציאתו להתפלל ולהזדכך נפשו לשוב בתשובה שלימה שלא יכשל ח"ו במצודת היצר הרע, ואם הוא עושה כן - נסיעתו עושה רושם, שמעלה ממקומות נסיעתו הניצוצות הקדושות שנפלו באותם מקומות. וידוע, שהש"ת הולך עם בני ישראל במדבר ארבעים שנה כדי להעלות הניצוצות הקדושות שנפלו שם, והיו צריכים קודם נסיעתם להזדכך נפשם שבלתי יכשלו במצודת היצר הרע בדרך.

ובנסיעה ראשונה ממצרים עדיין לא היה להם השגה זאת להזדכך נפשם ולשוב בתשובה קודם נסיעתם, אך הנסיעה הראשונה היה על ידי משה ואהרן, שהמה תקנו בתפילתם שנסיעתם יהיה זָכָה וברורה בדרך הישר להעלות הניצוצים הקדושים, על כן נאמר ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם כי הוצאה הראשונה היה על ידי משה ואהרן שהם תקנו בתפילתם שהדרך יעלה לרצון שיהיה זָכָה ונָכוֹר.

אך אחר כך שבני ישראל באו גם כן להשגה זו שצריכים להזדככות קודם יציאתם, והזדככו עצמם קודם כל נסיעה, וכאשר נזדככו יותר קודם כל נסיעתם - היה הנסיעה יותר ברור וזיכוך להעלות הניצוצות קדושות, וכאשר לא הזדככו עצמם כל כך לא היה הנסיעה כל כך זך וברור. על כן אמר הכתוב ואלה מסעיהם למוצאייהם רצה לומר, שהנסיעה היתה ברור כערך יציאתם, באם נזדככו יותר קודם הנסיעה - היה הנסיעה יותר ברור וזיכוך, והיינו הנסיעה היה לפי מוצאייהם", עד כאן לשון קדשו.

מאצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א

קרבת אלוקים

לארם של גדולי הדורות

אבא ממתין לו שם, בלי צורך לזנון פגישה וללא תור ארוך. הוא פשוט מחכה לו, שיפתח את הלב.

הראש מונה על האבנים הגדולות, העיניים מתלחלחות ובאחת נפרץ הסכר. שעה ארוכה הוא פשוט עומד ובוכה, מתייפח ומתחנן על ילדיו הנאלצים לחיות בדחוק וצפיפות ועל האשה שאין לה היכן להניח מאומה, עיניו זולגות ללא הפוגה.

'אפשר לעזור?' לא, זו לא בת קול, מסתבר. יד רחומה מונחת על כתפו, יהודי בגיל העמידה מאיר לו פנים ותוהה האם יש בידו לסייע במשהו. הבכי עורר אותו, פגע בנימי הלב העמוקים ביותר שלו, והוא היה חייב להגיב.

הוא זמזם עבר את שלב הבושה. לא היה טעם להכחיש, להתחמק.

במשפטים ספורים גולל את הסיפור הנדוש אך הכאוב על משפחה ברוכת ילדים, על דירת שני חדרים ועל השילוב הבלתי אפשרי הזה.

'בוא' הלה מגיב בקצרה, אך משהו בטון הבטוח שלו גורם לאברך להיענות להצעה.

עושים השניים את דרכם אל רכב שרד שחנה בחניון קרוב, וכעבור מספר דקות מוצאים את עצמם בפתח משרד תיווך מוכר ובעל שם. היהודי האלמוני לא בזבז רגע, 'יש לכם דירת חמישה חדרים, מהרגע להרגע?'

תשובה חיובית לא איחרה לבוא, פנקס שיקים נשלף מאי-שם והסכום המלא נרשם בו לפקודת המוכר, פלוס עמלת תיווך נכבדה. 'קח' מושיט המתווך ההמום ליהודי צרור מפתחות, 'מזל טוב'.

אך הוא אינו מושיט את היד.

'זה לא בשבילי' הוא מעביר מבט אל האברך הנדהם, 'מזל טוב!' תגובת האברך כללה מנועד שלם של רגשות מוחצנים. הוא החוויר והסמיק חליפות, גמגם וכחכת, עד שהצליח לפלוט משפט בודד. 'אבל... כלל לא ביקשתי ממך!'

'ביקשת מאבא' מסכים הנדיב, 'והוא ענה לביקשתך!'

פאתי בני ברק. שכונה בה עד לא מכבר קיים היה חשש מוחשי להסתובב ברחובות בשעות הערב והלאה. דירת שני חדרים, אוסף לא נהיר של רהיטים יד שלישית ומעלה ומזגן בעל כח סוס בודד, גם אם הסוס המדובר גוסס למדי.

אברך בן תורה, בן עלייה שכל מגמתו להתעלות בעבודת הבורא, ונוות ביתו הצדקנית הניצבת מאחוריו ואומרת לו 'גדל' בתורה, ביראה, במידות טובות.

מה להם ולמותרות כמו חדרים נוספים? מרווח נשימה ומקום להניח מיטה נוספת? מה צורך להם במזגן מעט יותר, איך לומר, עובד?

כל זה נכון כשלעצמו, אך לא כשמוסיפים למשוואה שלושה עשר ילדים.

אלו האחרונים דורשים מקום ללינה ופיסת שלחן להניח עליה את החומש והגמרא, רבע מכתבייה כדי לערוך את שיעורי הבית ואולי גם כמה מרצפות עליהן ניתן לשבת ולשחק בשעות הנינוחות של שבת אחר הצהריים.

'חייבים עוד חדר' פסק הבעל תוך שהוא שולח מבט ביקורתי סביב, לא שהיה שם הרבה מאותו 'סביב'.

'אולי אפילו שניים, ופרוזדור' העזה הגברת לחלום בקול, נושכת את שפתה כנתפסת בקלקלתה, 'וגם מקום למיטת שלישייה'.

'נדבר עם אבא?' הוא מפנה אליה מבט שואל, והיא מגחכת בתשובה. 'אבא שלך? הלא דלפון הוא כמונו, חי על פת במלח ומקמץ ממה שאין לו כדי להחזיק את הראש מעל המים, ואיך בדיוק הוא יוכל לעזור לנו?'

'לא אבא הזה' הוא מבהיר, נושא מבט למעלה, 'אבא ההוא'.

רב-קן, בקבוק מים וספר תהלים נארזו, יד הונחה על המזוזה והפה נשא תחינה אילמת להצלחת הדרך, והוא הועיד פעמיו לעבר תחנת האוטובוס.

הנה הוא מטפס במעלה הכביש בואכה הכותל המערבי, נושא עיניו למקום ממנו לא זזה שכניה ויודע כי

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

שינוי מניסח אבותיו

בפרשת מסעי נאמר הציווי (לו, ט): 'וְלֹא תִסַּב נֶחְלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחַר כִּי אִישׁ בְּנִיחָלְתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת לֵנִי יִשְׂרָאֵל', ובענין לענין ראוי לציין לנידון הלכתי מעניין אודות התבססות נוסח התפילה במקורות בני ישראל, כמו גם האם מותר לאדם לשנות מניסח אבותיו.

בהתבסס על לשון הפסוק (משלי א, ח): 'וְאֵל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אֲמֹנֶךָ', פסק הגאון ר' יוסף שאול נתנזון (שו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א סי' רמז) כי אף נוסח התפילה בו התפללו אבותיו של אדם הינו בכלל 'תּוֹרַת אֲמֹנֶךָ', ועל כן הוא שולל בתוקף את האפשרות לשנות מניסח אבותיו.

אכן, יש החולקים על כך (שו"ת מהרש"ם או"ח לה) וסבורים כי אין נוסח אבות נכלל בכך, משום שהאיסור האמור במשלי מתייחס אך ורק לדברים שיש בהם סרך איסור.

מילתא חדת"א

פני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אינצירא שליט"א

אהבת ה' הופערת בלב הצדיקים כרשפי אש

דויע ומבאר בפספריס הקדושים מעלת ודגות הצדיקים, אשר בעבודתם את ה' יתברך בדבקות עצומה בקדושה ובטהרה ובסלודין כשפריס ומלאכים זוכים להתפשטות הגשמיות, עד היותם קרובים להבטל ממציאות ולהסתלקות משתמם מחמת רב ספפין והשתוקקות ואהבת ה' אשר בערה בהם, וכדי להציל את נפשם חייבים הם להתעסק בדבר גשמי או שיעמוד עליהם אנשי ביתם לשמר עליהם בשמירה יתרה ולעוררם לבל יסתלקו מן העולם הזה בשעת דבקותם.

פטירת הרמ"ע מפאנו ע"ה

יך נודע על הרה"ק הרמ"ע מפאנו ע"ה (בעל עשרה מאמרות) שהצריך לשמירה שלא תפרד נפשו מגופו מרב דבקות להתפשטות הגשמיות בעת שהיה קורא קריאת שמע, ולכן בכל יום יום קדם כניסתו לחדר המיוחד שהיה מתבודד בו ומקשר נשמתו בחי העולמים מאהבתו ודבקותו בו יתברך, היה נוהג לקבע זמן למשמשו שיבוא ויעוררו עד שיפסקו מדבקותו. פעם אחת נפלה דלקה בעיר, ומחמת הבהלה שכח המשמש ולא בעל פה נשכח לו רבו, ולאחר זמן מועט כשנזכר על כך מיד בא ונכנס לחדרו, אולם מצאו שכבר נצרך בצורך החיים וצאה נשמתו הקדושה באחד על ידי מיתת נשיקה.

המגיד מזלאטשוב היה אחוז שרעפים עד כלות הנפש

על פטירת הרה"ק רבי יחאל מיכל המגיד מזלאטשוב ע"ה מספר, כי לערך שנתיים קדם פטירתו הצרכו לשמר עליו שלא תצא נשמתו מרב דבקות בבוראו, וביחוד בשבת קדש בעת רענא דרעיון, וארע מעשה בכ"ה באולול שנת תקמ"א בעת רענא דרעיון בשבת קדש פרשת נצבים וילה, היה כל כולו אחוז שרעפים ודבוק בבורא ברוך הוא, ובאמצע אמירת מאמר 'תא חזי' מזהר הקדוש (יתרו פח): הנדפס בסדורים, בשעה שאמר 'ובאי רצון אסתלק משה נביא המינא קדישא מעלמא' הגיע להתפשטות הגשמיות, וכשראתה זאת בתו הצדקת הזעיקה את אחיה הצדיק רבי יצחק, אך כשהגיע אחר את המועד וכבר נסתלק לבית עולמו.

עבודת התפלה של היהודי הקדוש

בדומה לזה מובא בפספריס הקדושים על היהודי הקדוש מפרשתקה ע"ה שהסתלקותו היתה באמצע עבודתו בתפלה, וכדויע דרכו שהיה כל עניני תפלותיו במסירות נפש, ובאמת בסוף הלך לעולמו מתוך מסירות נפש בתפלתו. וכך העיד על נשמתו שהיא מאותם הקדושים שמסרו נפשם על קדשת השם, וגמילא מרחק להיות פטירתו על ידי דבקות, ובכל תפלה שצמאה נפשו לה' יתברך ומתדבק בו יתברך, אז ה' יתברך חונן אותו ומשיב לו נפשו שיוסיף בעבודתו על ידו, ואחר התפלה נחלש מאד ומכרח לטעם תוך אכילה או שתיה, וגם שלא להניחו לבדו בפית. ובימינו האחרונים נוהרו לשמר מאד ועמדו לידי תמיד מוקנים באיזה טעימה לתן לו תוך ומיד אחר סימון התפלה, אומנם בפעם האחרונה נתעבב הדבר ותכף נפל על הארץ, ומתוך דבורים קדושים בדבקות עצומה שנמשכה ליו שעות נפרד מהאי עלמא ונסתלק לעולם העליון.

זה. עד שבאחד הימים השכים הרב לבית הכנסת, בדיוק באותה שעה בה 'הקריב' הלה את מנחתו לפני ארון הקודש. הוא שמע את תחנוניתו, הטה און לבקשתו התמימה כי תעלה מנחתו לרצון, ועיניו חשכו. 'מה לך וללחם הפנים?!' ייסר אותו בשבט מוסר, 'הכי אינך יודע שזה מכבר בית המקדש איננו, ולנו לא נותר כי אם לייחל שייבנה במהרה בימינו? מנין לך התעוזה לעשות כן?'

שמע היהודי, ונבוך. מצפוננו ייסר אותו על כי נואל לחטוא במעשיו, ובצר לו פסק החל מאותו יום מלהביא את אותו 'לחם הפנים'. אך הסיפור לא הסתיים בכך.

שליח בהול מאת רבנו האר"י הקדוש הודיע לרב כי רבנו מבקש לראותו, וכמתבקש נחזו הרב תיכף למלא את בקשתו ולהתייצב לפניו במורא.

'דע לך כי מעת שחרב בית המקדש לא היתה נחת רוח לפני הקב"ה, כמו אותה שעה בה הניח היהודי את מנחתו לפניו! הוכיח אותו האר"י על פניו, 'משום שביטלת נחת רוח גדולה זו - מות תמות כעת מחר, ואין כל דרך לבטל את הגזירה!'

כדברי האר"י כן היה, וכבר למחרת - באותה שעה בה היה הרב אמור לשאת את דרשתו השבועית, פרחו רוחו והוא הסתלק לגנוי מרומים.

המשך מעמוד א' ואני תפילתי

ההסקירה ההיסטורית יותר בחוץ, טרם ולאחר הכניסה לבית הכנסת עצמו.

חלף זמן מה, והנה הוא ניצב בפיק ברכיים מול השופט האמור לקבוע האם וכמה עליו לשלם לעורך הדין כשכר טרחה.

השופט, נאמן לכללי הפסיקה היבשים, לא התרגש מארשת המצוקה של הנתבע ולא חשב לרגע לעשות לו הנחות. 'הלקוח ישלם לעורך דינו את שכר הטרחה המלא בסך...'

וכאן באה ההפתעה. הסכום שהוכר היה עשירית, בדיוק כך, מהסכום אותו דרש ממנו עורך הדין.

טעות אנוש, או ליתר דיוק יד שמימית מכוונת, הביאה את עורך הדין להשמיט בטעות את הספרה 'אפס' מהסך אותו דרש, וכך נותר סכום צנוע ומגוחך בעליל...

דין נצח, אך תם הסיפור ולא נשלם. היהודי טרם אמר די. גם את הסכום הזה לא היה אמור לשלם, על פי דת תורתנו הקדושה, ואת חשבון הנפש הנוקב שלו עם עצמו הוא המשיך לערוך. על מנת לברר מדוע בסכום זה למעשה כן חויב.

כעת הוא נזכר, כי נוהג הוא ללמוד או לומר פרקי תהלים בין גברא לגברא בקריאת התורה, אך הדבר גורם לו לעבור על הלכה מפורשת ולזלול במורא המקדש - כשהוא נגרר להמשיך בכך יתר על הזמן המדובר, ובכך להפסיד 'ברכו' ו'קדיש'.

הוא לא ויתר לעצמו, ושוב קיבל על עצמו שלא לשוב לכסלה עוד גם בנושא זה.

למחרת, באורח פלא, נכנס לחשבונו סכום מסוים ממנו נואש זה מכבר - פי עשרה מהסכום אותו שילם לעורך הדין!

לשכנני תדרשו

תלמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

בשבוע שעבר עסקנו במסגרת מדור זה בתפילת המוסף, יסוד תקנתה וזמנה הראוי, כמו גם פרטי דינים הנוגעים לתפילה זו. להלן נתייחס בע"ה באופן רחב ומקיף יותר לזמנה המדויק של תפילת מוסף, כמו גם למצבים שונים בהם מתעוררת שאלה בנידון.

סוף זמנה

נחלקו תנאים בברייתא (ברכות כו, ב) בנוגע לזמן קרבן מוסף, וכפועל יוצא ישיי מכן נחלקו אף לענין תפילת מוסף. בעוד רבי יהודה סבור כי זמן קרבן ותפילת המוסף הינו עד שבע שעות ביום, ועד בכלל (ראה שם כו, א), חולקים על כך חכמים וסבורים כי זמנם עד סוף היום.

אכן יש מהראשונים שכתב (מאירי שם) כי אף לדעת רבי יהודה מותר מעיקר הדין להקריב את קרבן המוסף לאחר שבע שעות ועד סוף היום, אלא שהגבילו זאת וקבעו כי לכתחילה יש להקריבו עד שבע שעות - שמא תיחזק שעת קרבן התמיד של בין הערבים. לפי הסבר זה בשיטת רבי יהודה, אף לדעתו מותר בדיעבד להתפלל עד סוף היום.

להלכה נפסק (רמב"ם הלכות תפילה ג, ד) כדעת חכמים שזמן תפילת מוסף עד הערב, אולם אף על פי כן אמרו חז"ל (ברכות כח, א) כי המאחר זמנה לכתחילה נכנס בגדר 'פושע'.

הקדמתה לתפילת שחרית

אם כי לכתחילה זמן תפילת מוסף קודם לתפילת שחרית, אולם ישנם ראשונים הסבורים (מאירי ותור"י שם

ועוד) כי במידה והתפלל אדם מוסף קודם שחרית - יצא בדיעבד ידי חובתו.

יתר על כן הובא באחרונים, על פי הכלל (משנה זבחים י, ב): 'כל המקודש מתברו קודם את חברו', במידה ואדם נכנס לבית הכנסת ומצא שהציבור מתפללים מוסף, אולם הוא עודנו טרם תפילת שחרית, עליו להתפלל ראשית עם הציבור - משום שתפילה במנין נחשבת 'מקודש' ודוחה את מעלת 'תדיר' של שחרית, ורק לאחר מכן יתפלל שחרית.

מוסף ומנחה

במקרה בו ניצב האדם מול החובה להתפלל שתי תפילות - מנחה ומוסף, נחלקו התנאים האמורים לעיל אילו תפילה קודמת, ואף מחלוקת זו תלויה בשיטתם לענין זמן התפילה.

רבי יהודה, לשיטתו שזמן תפילת מוסף הינו עד שבע שעות ותו לא, סבור כי בהתאם לכך נחשבת תפילה זו כ'תפילה עוברת' משום זמנה המוגבל, אי לכך הוא סבור כי יש להקדים את תפילת המוסף. לעומתו, חכמים הסבורים כי זמן תפילת מוסף עד הערב, הרי שאין זמנה עובר ואין כל ענין להקדימה לתפילת מנחה.

להלכה נפסק בגמרא (שם כח, א) כדעת חכמים, שיש להקדים במקרה כזה את תפילת המנחה ורק לאחריה להתפלל מוסף.

אכן, כל זה מתייחס למקרה בו יש לאדם די זמן להתפלל את שתי התפילות, והשאלה נסובה סביב ענין ההקדמה בלבד. אמנם כאשר אין לו כלל זמן להתפלל את שניהם אלא עליו לבחור בין שתיהן, מצאנו סברא מחודשת בפוסקים (מגן אברהם רפו, ג) כי יש להעדיף את תפילת מוסף, היות ואין לתפילה זו תשלומין, לעומת תפילת מנחה אותה יש אפשרות להשלים בערבית. אכן יש שפקקו בכך (צל"ח ברכות כו, א).

סדרה דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

התפילה מהווה זמן יקר מופז, רגעים בהם יכול כל יהודי לשפוך שיח לפני קונו ולבקש ממנו ככל שיעלה בדעתו, כדבר איש אל רעהו ומבלי מחיצות כלשהן.

אך יש כאן עוד משהו.

שאל פעם אחד מגדולי ישראל את אחד ממקורביו: 'לו היתה נקריית לפניך הזדמנות חד פעמית בה תוכל להתייצב לפני בורא העולם, לומר לו במילה אחת בלבד את אשר על לבך ולהביע את תחושותיך בתמצית, באיזו מילה היית בוחר?'

'סליחה' הגיב הלה.

'לא ולא' נענה הצדיק על אתר, 'תודה, זו המילה המתאימה'.

התפילה מעניקה ליהודי את הזדמנות והאפשרות להודות ולהלל, להכיר טובה על כל השפע היורד ממעל, פשוט לעמוד ולומר תודה.

הגמרא מספרת (ברכות נד, א) אודות האמורא מר בריה דרבינא, אשר ביום מן הימים נקלע לאזור הנקרא 'פקתא דערבות' [בקעת ערבות], ובדרכו נס במקום צמא למים עד מאד. בדרך נס נברא לו, מעיין ממנו הרווה את צמאונו.

בהזדמנות אחרת התהלך לתומו בשוק העיר מחוזה, ובעודו בשוק נקלע למצב סכנה של ממש. גמל מגודל ששה בשוק הפך פתאום, מסיבה לא ברורה, סהרורי ואחוז טירוף. סבב הגמל בשוק, נוגח ובוטט בכל מה שסביבו. נעשה לו נס, ובאופן בלתי צפוי קרס כותל סמוך אליו וכך התאפשר לו להימלט ולהסתתר מאימת אותו גמל.

מר בריה דרבינא לא התייחס לכך כאל מקרה חלילה, אלא ידע כי רק בהשגחה פרטית מודוקדת זכה ונעשה לו נס. על כך ניתן ללמוד מהעובדה הבאה.

לימים, כאשר הזדמן לאותם מקומות, היה מודה ומשבח לבורא העולם במלוא פיו על החסד העצום שעשה עמו, במטבע שטבעו חכמים: "בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֶס בְּמָקוֹם הַזֶּה".

מתבקש היה לפנות כלפי האחראים לכך. קרי: החיילים והמפקדים, יחל החלוץ וכך גם הגנרלים, המופקדים על האסטרטגיה ואלה שתפקידם בעורף.

אולם לא כך רואה זאת התורה הקדושה.

כאן נצטוונו להפריש אחוז נכבד מהמלקוח - ללוויים שומרי משמרת המשכן.

שמה תאמר, בחסד היה הדבר, לפני משורת הדין וכמתנת חיים? לא ולא!

"וצוה שהמכס אחד מחמשים של העדה ינתן ללוים" אומר המלבי"ם, ומבהיר כי חלק זה ניתן להם בשל חלקם הנמשי במאמץ המלחמתי! "כי בזה זכו העדה, במה שהיה ניצוח המלחמה על ידי זכותם ותפלתם, והיה להם בזה סיוע גדול מן הלוויים, שהם שומרי משמרת משכן ה' ותפלתם עלתה השמים!"

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

בפרשת מטות, בפקודת השי"ת אודות המלקוח והשבי, נצטוו בני ישראל (לא, ל): "וממחצת בני ישראל תקח אחד אחד מן החמשים מן האדם מן הפקר מן החמרים ומן הצאן מפל הבהמה ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משכן ה'".

המלבי"ם, בביאורו לפסוק, מפנה את תשומת לבנו לעובדה מפליאה.

במלחמה - יש נצחונות וכשלונות, מטרות נכשלות וישנן גם אבדות, ברכוש ולמרבה הצער גם בנפש. את האחריות לכך, כמו גם את ההערכה ואת התודה לאחר הניצחון, באופן טבעי

ביאו לפניו - בידיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

פיוט עתיק יומין נאמר בקהילות אשכנז כחלק מסדר תחנון: 'שומר ישראלי, כולל בתוכו תפילה כי ישמור הקב"ה את עמו ישראל זכות שלשה דברים: אמירת 'שמע ישראל', 'ה' אלקינו ה' אחד' וכן 'קדוש קדוש קדוש'. בקהילות אשכנז העתיקה [ראה מנהגי וורמייסא] נאמר פיוט זה בניגון.

לעומת בני אשכנז, בסידורים הספרדיים מופיע פיוט זה אך ורק בסליחות לימים הנוראים, ונוסף בו בסידורים אלה בית נוסף, המזכיר את זכות ישראל המקדשים שמו יתברך באמירת 'אמן יהא שמיה רבא': 'שומר גוי רבא, שמוך שפארית גוי רבא, ואל יאבד גוי רבא, האומרים בכל יום אמן יהא שמיה רבא'.

לא נודע מקורו של הפיוט, אולם אין ספק כי הוא קדום ביותר. בהתאם לתקופות המוקדמת אין הוא מנוסח בחרוזים כדרך הפיוטים בדורות המאוחרים יותר.

אם כי לאחר אמירת 'שומר ישראל' ממשיכים ואומרים 'מתרצה ברחמים', אין זה המשך הפיוט אלא נוסח מתוך הסליחות שבסידורי הגאונים (סדר רב עמרם גאון עמ' קס).

יד ושם

פסקי שמות והטמן בהם

"מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" (תהלים קיט, צו).

הבה נקבל מעט מושגים, הצצה לאהבת התורה אשר יקדה בודד המלך עליו השלום, ומי ייתן ונזכה לדבוק בדרכו ולו במעט. וזו לשון המלבי"ם בפירושו לפסוק: "כבר אמר כמה פעמים שהתורה היא לו לשעשועים, ויש שישתעשע בדבר חמדה שלא מחמת אהבה, לכן אמר שעשועי התורה היא מחמת אהבתי לה, עד שכל היום היא שיחתי, שאפי" השיחה שהיא שלא מדעתי וכן השיחת חולין היא רק בתורה".

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

פרשת מסעי מציבה לפתחנו נידון הנוגע למסעותיו של האדם וההשלכות שיש לכך על הלכות תפילה, וביתר פירוט - הלכות תפילה במטוס.

אם כי רבים הם העומדים להתפלל במהלך הטיסה במעבר שבין

המושבים, אם במנין ואם ביחיד, אולם יש לדעת כי אין הדבר פשוט כלל ועיקר.

'עדיף להתפלל בשיבה ובמתינות מאשר להסתכן בטלטול וביטול הכוונה בעמידה' פסק הגאון ר' משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה או"ח ד, כ). כך גם פסק הרב אלישיב זצ"ל (פניני תפילה קכד) כי אין לקיים מנין לתפילה בעת טיסה במטוס, כל עוד הדבר מפריע אפילו לנוסע בודד, היות והמעבר שייך לו כשם שהוא שייך למתפללים.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגיליון קודם, פר' פנחס:

1. תשובה א - צבאותיו היינו עמו ישראל.
2. תשובה ב - הבוטחים בהשי"ת משום שיודעים אמיתתו.
3. תשובה א - אנו מבקשים כי הקב"ה ירחם עלינו, משום שאין אחר שירחם.

קודם קריאת התורה אנו מבקשים: 'אב רחמים הוא ירחם עם עמוסים'. האם הביטוי 'עם עמוסים' משמעותו -

(א) בני ישראל העמוסים וטעוניהם על הקב"ה.

(ב) עם ישראל העמוסים במצוות כרימון.

(ג) ישראל המסובלים ועמוסים ביסורים.

בכסופי דזמרא נאמר: 'וירם קרן לעמו', והכוונה לכך שהקב"ה ירים ממשלה לעמו.

מדוע נקראת ממשלה 'קרן'?

(א) הקרן משמשת לחיות כעין נזר תפארת, וכך גם הממשלה לעם ישראל.

(ב) על שם הקרן ממנה יוצקים את שמן המשחה בהימשך מלך על ישראל.

(ג) כמשל לבעלי החיים המתנצחים ביניהם ומנגחים זה את זה בקרניהם.

פרשות בהר בחקותיה: הר' משה הולצמן, בית שמש
פרשות במדבר: הר' יהושע רויזמן, בית שמש

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

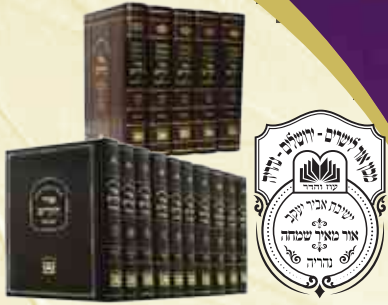
1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון.
2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקורשים'.
3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

אודות המצוה הנאמרת בפרשת מסעי (לג, נג): "והורשתם את הארץ וישבתם בה", מביא רבנו את דברי הרמב"ן, המפרש את הפסוק כמכוון למצות יישוב ארץ ישראל. "ומפאן סמכו לומר הכל מעלין לארץ ישראל".

דברים אלה נזכרים במשנה (כתובות ק, ב) בזו הלשון: "הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין, אחד האנשים ואחד הנשים".

במשנה מתייחס דין זה להיבט הלכתי הנוגע לחובת הבעל בתשלום כתובת אשתו במידה והוא מגרשה. הכלל קובע, כי במידה והוא מגרשה בצדק - אין היא זכאית לתבוע את כתובתה, ואילו במידה ואין הדבר צודק - חייב הבעל לשלם לה את כתובתה.

חכמים הם שקבעו את אמת המידה לצדק או אי-הצדק המאפיין כל מקרה גירושין, ואחד הנושאים הוא הנזכר כאן במשנה.

במידה והבעל חפץ לעלות לארץ ישראל, ואילו האשה מתנגדת, הרי שהבעל צודק. אם האשה רוצה בכך והבעל הוא המתנגד, היא צודקת. זאת על פי הכלל האמור: "הכל מעלין לארץ ישראל". וכך גם להיפך, במידה ואחד מהם רוצה לצאת מגבולות ארץ ישראל ולהתגורר בחוץ לארץ, בעוד האחר מתנגד, הצד הצודק הוא המצדד בישיבת הארץ.

בהתאם לכך ייקבע, כאמור, האם על הבעל לגרשה ולתת כתובתה, או שמא יכול הוא להיפטר מחובתו זו בטענה צודקת.

עוד מוסיפה הגמרא (שם) ומבהירה כי הלכות אלו תקפות בכל מצב, ואף אם המגורים בארץ ישראל כרוכים ביישוב קשה ובמקום גרוע, לעומת מגורים בחוץ לארץ המתאפיינים ביישוב נח יותר ומקום נאה יותר.

שולחן שבת עם האור החיים

אי אלו פריטים יקרי ערך ואוצרות אספנות למיניהם.

משהו בשילוב של המסמר הנועץ בקיר, זכר לאותו יום בו ביקשה רעייתו כי יכין תשתית לתליית שעון הקיר הגדול, עם הצעיף האחוז בידו והכיסא הגונח שהתפרק באחת, הביא לתוצאה הטרגית אך הבלתי נמנעת.

כמה חריקות, גניחות שקטות שהפכו להתרעה רועשת ואז קול פצפופץ יבש. הכיסא התפרק באחת, מותיר את אריאל להיתלות באינסטינקט הישרדותי בצעיף, אשר הסתבך במסמר והתלפף על צווארו בו זמנית.

מתנוודד, משתנגק ומכחיל במהירות, ראה אריאל את בנו מגיש לו בוריזות סכין.

הוא הבין, והתפלץ. בקושי הצליח להניע את ראשו מצד לצד, מילימטרים בודדים. לחתוך את הצעיף? לא בא בחשבון!

'אבא, אתה מאבד נשימה!' הוא שמע את הצווחה ההיסטרית, חזה בהמולה הקולחת סביבו ושמע את קריאות העידוד מכל עבר: 'תחתוך, אבא!' אך לא. הוא לא יחתוך. לא את הצעיף.

'זאת צוואתו היחידה של אבא' הצליח בסוף לשחרר שברי משפטים חנוקים, 'דבר אחד הוא ציונה עלי במותו, דבר אחר...'

ויצאה נשמתו באחד.

שלחן ערוך חמישי

רגיל היה בפו של מרן הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר זצ"ל, כי על הדיין להיות בקי בארבעת חלקי השלחן-ערוך, ולצידם עליו לרכוש ידיעה והיכרות מעמיקה אף עם החלק החמישי שבו. קרי: חכמה ופקחות, ערמה הנדרשת לדיין, מה שמעבר לדין הכתוב במפורש.

בלבו של אדם מתחולל דרך קבע ריב, קרב איתנים, וההכרעה נתונה לדיין.

"צדיקים יצר טוב שופטן, שנאמר ולבי חלל בקרבי. רשעים - יצר רע שופטן, שנאמר נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו, בינונים - זה וזה שופטן" (ברכות סא, ב). ואנו, כדברי רבא בהמשך הגמרא: "כגון אנו בינונים".

הוא אומר, בידינו לשבת על מדין ולקבוע את פסק הדין, להוציא את האמת לאור ולהכריע לטובת היצר הטוב, אך לשם כך עלינו להיות בקיאים בנבכי השלחן ערוך החמישי, לחגור על מותנינו את כלי הנשק הטוב ביותר - הלא הוא החכמה, ולעשות בו שימוש נבון כדי לפסוק באופן בלתי ניתן לערעור.

הזהר הקדוש מכנה את תרי"ג המצוות (ח"ב צ, ב): "תרי"ג עטין", היינו - שש מאות ושלוש

יד גרומה, סדוקה מעט, נחה על כף ידו, חופנת ומלטפת אותה ברעידה קלה.

'זכור, בני! קולו של האב נשמע אך בקושי, נבלע בבלייל צפצופי המכשירים הרפואיים וכמעט נעלם בתוך חרחורי הגסיסה, 'זכור ואל תשכח - את הצעיף הזה אתה שומר כעל בבת עיניך, ובכוא היום אף אתה תוריש אותו לילדיך'.

הצעיף המדובר, פיסת בד ממורטת בעלת גוונים לא ברורים והיסטוריה מעורפלת לא פחות, עבר במשפחה מדור לדור זה מאות שנים.

על פי המסורת המשפחתית העניק אותו הצאר אלכסנדר הגדול לאבי המשפחה אי אז לפני מאות שנים, כתשורה מלכותית על כך שהציל אותו במהלך בריחתו מהמורדים ואירוחו במשך שבועות ארוכים בביתו.

לאריאל היו אי אלו השגות על הסיפור המדובר, בעיקר אי-התאמות היסטוריות הנוגעות לדמויות המעורבות בו ולתאריכים הנקובים, אולם מה לו ולדיין עקר על מסורת השזורה בקורותיה של המשפחה החל משכבר הימים. אמרו להעביר מדור לדור, הוא מעביר.

הבד, שבעברו הרחוק היה רך נעים למגע, חיכך את עורו כעת וכמעט שסדק אותו. בקצותיו כבר ניכרו סימני התפוררות מתקדמים. אולם דווקא המראה נושן הזה, הפשטות שאפפה את הצעיף העתיק, היא שהשרתה עליו הוד קדומים ויצרה את ההילה הכה מיוחדת.

הצעיף הושב אחר כבוד אל התיבה, אשר גולפה ביד אמן וכבר צברה בעצמה אי אלו עשורים מאז השקיע סבא אפרים רבות בגילופה. התיבה ניטלה בזהירות, ולאחר מילות הבטחה נרגשות לאבא על כך שישמור על הצעיף מכל משמר, החל אריאל לקרוא עמו בדמע את הווידוי, שורה אחר שורה, כמונה מעות.

'שמע ישראל' חנוק, זעקת 'אחד' מרוסקת, וזהו. יצאה נשמתו באחד.

'זכור ואל תשכח!' הדהד במוחו קולו של אבא בהלוויה וגם בשבעה, בימים שלאחר מכן ובעצם בשארית חייו. צוואה זו צוואה, וכשנוסף לכך ממד רגשי היסטורי מעין זה, הצוואה מקבלת משנה תוקף ונחקקת בלב לנצח.

'שמור עלי מכל משמר' זכר כשעטף אותו בעדינות בעת מעבר דירה. 'כעל בבת עיניך' שמע בעיני רוחו כשביקש לצאת לנופש בן כמה ימים וצרר עמו את הצעיף המתפורר.

החיים מזמנים לאדם הפתעות, וגם טראומות לא קלות.

כך היה כאשר ניסה אריאל להשיב ביום מן הימים את התיבה הנושנה למקומה במרומי הארון בסלון. במקום המכובד שייחד לה, לצד

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

המשך מעמוד קודם

מזון כשר בתכלית ההידור. לצורך כך זומן שוחט ירא ושלם מחסידי ליובאוויטש, ולא הסתפקו בכך אלא אף דאגו שהשחיטה עצמה תבצע לעיניו הבוחנות של ר' יצחק, כך יוכל לפקח על מלאכת הקודש ולאכול ללא חשש.

למרות זאת, בעת שהגישו לפניו את מנת העוף, משך ר' יצחק ידיו מן הצלחת.

'קדש עצמך במותר לך' הסביר ר' יצחק לנוכח תמיחת מארחיו, 'אינו נוגע למקרים בהם ישנו חשש על כשרות המזון או ספק בנוגע להיתר לנהוג כך או אחרת. שהרי אם יש חשש או ספק - אין זה בגדר 'מותר לך' כלל וכלל.

'אלא מה' המשיך והסביר, 'הוראה זו תקפה דווקא למצבים בהם הכל כשר וישר על פי הלכה, המזון חלק וראוי לאכילה על פי כל כללי ההלכה, ולמרות זאת מצוה התורה הקדושה על האדם - קדש עצמך!'

בסיכום פרשת בנות צלפחד עליה מסופר בפרשת מסעי, לאחר שנאמר למשה מפי הגבורה כיצד יש לנהוג במקרה זה, נאמר (לו, ט): 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנוֹת צַלְפָּחָד'.

עומד האור החיים הקדוש ותמה על סדר לשון הפסוק: 'צִוָּה לְדַעַת, לְמַה שֶׁנָּהַי הַכְּתוּב מֵאִמֵּר זֶה מִסֵּדֵר הַרְגִיל - שְׁמִקְדִים הַמַּעֲשֵׂה וְאַחַר כֵּן יֵאמֵר 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה, וְכֵן הַקְדִים מֵאִמֵּר 'כַּאֲשֶׁר' וגו' וְאַחַר כֵּן אֵמֵר 'כִּן עָשׂוּ'.

מתוך היישוב שמציע רבנו והמעלה היתירה שהוא מפרט שהיתה בבנות צלפחד, אנו למדים מהו 'קדש עצמך במותר לך' ועד היכן הדברים מגיעים.

ואלו דבריו הקדושים: 'וְנִרְאָה, כִּי לְפִי שָׂה עָשָׂה לָהֶם יִתְרוֹן לְבָנוֹת צַלְפָּחָד וּמַעֲלָה, וְהִתִּיר לָהֶם לְנִשְׂא לְכָל אָדָם וְהוֹצִיאָם מִכָּל מִצְוֵה הַכְּלָלִית, בֵּא הַכְּתוּב לְהוֹדִיעַנו שֶׁהָגַם שָׂה עָשָׂה הַבְּחִירָה בְּיָדָם, אֵף עַל פִּי כִּן לֹא עָשׂוּ אֲלָא כְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ לְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהוּא אֵמֵר 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה' וגו', פְּרוּשׁ, כְּמִצְוֵה הַכְּלָלִית כִּן עָשׂוּ, וְלֹא כְּשִׁיזוֹן שֶׁנִּתְּן לָהֶם'.

בנות צלפחד, אם כי הותר להן להינשא כפי חפצם ובחירתם אף לאדם משבט זר, בחרו באופן מודע שלא לפעול כן, והכל כדי לקדש עצמך במותר להן.

'וְלֹא אִם הִיא אֵמֵר 'וַיַּעֲשׂוּ בְּנוֹת צַלְפָּחָד וגו' כַּאֲשֶׁר צִוָּה' - יְהִי נִשְׁמַע שֶׁהָהוֹדָעָה בָּאָה לִמְרַם הַמַּעֲשֵׂה שֶׁעָשׂוּ, וּמוֹדִיעַ בְּמֵאֵמֵר 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כְּסֵדֵר הַרְגִיל לִמְרַם. אֲבָל מֵאִמֵּר 'בְּתַחֲלָה 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְאַחַר כֵּן הוֹדָעַת הַמַּעֲשֵׂה, זֶה יִגִּיד כִּי לֹא בֵּא לְהוֹדִיעַ הַמַּעֲשֵׂה, אֲלָא לְשַׁלֵּל רְשִׁיוֹן הַפֶּה מִצְוֵה הַכְּלָלִית, וְהִבִּין'.

ישנו מאמר חז"ל ידוע (ברכות יח, א - ב), המבטא את ההבדל הקיצוני שבין אדם החי תוך היצמדות לנפש הבהמית ותכתיביה, כזה הדבק בקרבתו לאדמה, לבין אדם נעלה המחפש את קרבת האלקים והמבקש להעפיל לבחינת 'אדמה לעליון'.

וכך דורשים חכמינו את דברי חכמתו של שלמה המלך (קהלת ט, ה): 'כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיָמְתוּ - אֵלּוּ צְדִיקִים שְׁבִמִיתָן נִקְרָאוּ חַיִּים, וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מֵאוֹמֶה - אֵלּוּ רַשְׁעִים שְׁבַחִיהֶן קְרוּיִין מֵחַיִּים'.

בבואנו להתבונן בדברים ולבחון אותם לעומק, נעמוד ראשית על עצם ההגדרה הבסיסית כל כך - חי. האם מדובר במאפיין קליני, מצב רפואי הנקבע על פי פרמטרים יבשניים? האמנם כל אדם המבצע פעולות בסיסיות כמו נשימה, אחד שלבו פועם בקרבו, נקרא 'חי'?

חכמינו זכרונם לברכה, בבואם לקבוע את אמת המידה לפיה ניתן לבחון אם האדם חי או מת, מסכמים זאת במילים מקבילות - צדיק ורשע, הגדיר זאת היטב סגורם של ישראל בניגונו הקדוש, אשר תהיה מהם חיים, והשיבו: 'חַי חַי יוֹדֵךְ וַיִּשְׁבַּחְךָ'. כמעשיו, בהליכותיו ובאורח חייו. אלו חיים.

לאחר שהבנו זאת, קיבלנו מושג לגבי דרגות הבריאה - דומם, חי, צומח וחי.

אולם ישנה דרגה נשגבת אף יותר, נעלית לאין ערוך. זוהי דרגת 'קדוש'. על כך כבר התבטא האמורא רבא (יבמות כ, א): 'קִדְשׁ עֲצֻמָךְ בְּמוֹתֵר לָךְ'.

מסופר אודות הרה"ק ר' אברהם יעקב מסדיגורא ז"ל, בן מלך ישראל מרוז'ין, אשר נצפה בילדותו כשהוא אווזו 'בייגל', כעך עבה ומדיף ניחוח טריות, והוא עומד ובוכה.

כשביררו לפשר הבכי, ציין הילד בפשטות כי הוא רעב.

'אתה רעב?' התרוממה גבה בפליאה, 'אם כן מדוע אינך מברך ואוכל את הבייגל שבידך?' גם לזאת היתה לילד הקדוש תשובה ברורה, פשוטה בתכלית ועם זאת גבוהה מעל גבוה. 'כך לימדני אבי הקדוש: 'אז מ'איז אונגערִיג - טאר מען נישט עסן [כשרעבים - אסור לאכול]!'

כך גם מסופר על ר' יצחק מתמיד, מבני העלייה ובעלי העבודה בחסידות ליובאוויטש, אשר הקפיד עד מאד לבל ייכנס בביתו ולא יעלה על שלחנו אף מאכל שיש בו ולו בדל וצל של ספק בענין כשרותו.

באחד הימים הזדמן ר' יצחק לבית אחד ממכריו, ובני הבית שידעו על הקפדתו הגדולה עשו כל מאמץ כדי לסדר עבורו

עשרה עצות, בעזרתן נוכל לזכות לקרבת אלקים. לעשות רצון קוננו ולעבדו מתוך אהבה אמיתית ויראת הרוממות. לעתים עלינו לבחור באפשרות הנראית על פניה פחות נכונה, בבחינת 'עבירה לשמה'. זהו תפקידנו, כשופטים ודיינים האמונים על הכרעת המחלוקת הנצחית בין היצרים.

אלא מה, מסוכן הדבר עד מאד. אוי ואבוי לנו אם יחליט כל אדם לעשות דין לעצמו, להחליט על אילו מצוות הוא מוותר חלילה ובמה הוא בוחר להתמקד, והכל בשם אותה 'דעת' המנחה אותו לעבור עבירה לשמה. הלא כך תקועקע חומת הדת רח"ל, ועבודת הבורא התפוך ח"ו בעיני האדם לחוכא ואיטלולא.

אז מה כן?

לשם כך נתנה התורה הקדושה דעת בחכמי ישראל, והם שידעו לברור עבורנו את ההנהגות הנכונות ולהכריע מתי יש לנהוג כך ולא אחרת.

לא בכל מחיר!

בפרשת השבוע אנו למדים אודות דיני נדרים ושבועות, וידועה התייחסותם של חכמינו ז"ל לנשבע או נודר, ואפילו על אמת. על כך מובא במדרש (במדבר רבה כב, א): 'מעשה בינאי המלך שהיו לו ב' אלפים עיירות וכולם נחרבו על שבועת אמת'.

אם כן, לכאורה, אין הדבר ראוי כלל ועיקר.

אכן, בדבריו על הפסוק הפותח את הפרשה (במדבר ל, ב): 'וַיִּדְבֵר מֹשֶׁה אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'', עומד האור החיים הקדוש על הלשון 'לאמר' ומחדד היטב אחד חשוב, ואלו דבריו:

'וְאָמַר הַכְּתוּב כָּאֵן, כִּי יֵשׁ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁצִּוָּה ה' אוֹתָם. וְהוּא אֵמֵר 'לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, 'אֵין לֵאמֹר אֲלָא גְלוּי עֵרְיוֹת' (סנהדרין נו, ב). פְּרוּשׁ, לְחַשֵּׁשׁ הַעֵרְיוֹת - 'זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אִישׁ כִּי יֵדֵר נְדָר' וגו', וְדַקְדַּק לִמְרַם 'אִישׁ לְרַמֵּז לְתַגְבֵּרֵת נִגְדֵי הַתְּאֵוָה... כִּי מִצְוֵה לְשַׁבַּע לְיִצְרוֹ'.

הנה לנו מקרה בו מומלץ וראוי לנדור ולהישבע, ולדברי האור החיים הקדוש על כך נאמר בתורה הציווי האמור.

כשאדם נתקל בניסיון בתחום התאוות, היצר בווער בו כאש בנעורת והוא חושש - ובצדק - שמא לא יעמדו לו כוחות נפשו להתייצב בחוזק ובתוקף נגד הניסיון, או אישנו פתרון אותו מציעה התורה הקדושה בעצמה: 'אִישׁ כִּי יֵדֵר נְדָר'. לעתים יש בכוחו של נדר, או שבועה, להושיט אדם חבל הצלה במקרים בהם הוא כבר כשל במלחמתו עם היצר.

יאמר אדם, הרי אין ראוי להישבע?

אותו אדם משול לאריאל, אותו בער וכסיל אשר אף כשחיי תלויים על בלימה ופתיל חיינו מקצר והולך בקצב מבהיל, וכל הצלתו תלויה באותו צעיף - הוא נמנע מכך בטענה שהוזהר לבל יחבל בו. אוי לך, אוויל! האם לך התכוון אביך?

במצבי מצוקה גשמיים, ועל אחת כמה וכמה רוחניים, עלינו לחרוג מהכללים ולנהל מלחמה בתנאים שונים בעליל.

לא עלינו הבחירה מתי לנקוט בדרך זו, משום שעבור כך יש את גדולי ישראל ומנהיגיו, קברניטי הדורות אשר רוח אלקים בהם והם שקבעו מתי, איך ולמה. דברי האור החיים הקדוש בפרשתנו מלמדים אותנו כי אכן, בתחום הקדושה ובמלחמת התאוות - יש לנקוט באמצעים חריגים ובלתי רגילים.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

היה זה בעת שבתו של רבנו בעיר הקודש ירושלים, כאשר הטיל המושל העות'מאני מס כבד ביותר על הקהילה היהודית בעיר, וכמנהגם של מושלים לאורך הדורות - אחת היתה לו אם מסוגלים היהודים אכן לעמוד בכך או שמא מרוששים הם עד לאין פרוטה לפורטה.

רבנו הקדוש, לצד היותו מנהיג רוחני ומלאך ההולך לפני העם להנחותם בדרך הישר, כאב את כאבם הגשמי ודאג לרווחת בני ירושלים, ולפיכך בעת צרה זו הוא הורה להתכנס ולטכס יחדיו עצה ותושייה, ותשועה ברוב יועץ.

על מנת לקיים אסיפה שכזו, נדרש היה מקום גדול דיו ונסתר מן העין, והמקום היחיד שהתאים לכך היה במרתף בית הכנסת של קהילת הקראים, קהילה גדולה ומפותחת עליה נמנו רבים באותה תקופה.

הגיע ובא הרגע, רבנו הועיד את פעמיו למרתף בית הכנסת, אולם אך הניח כף רגלו על מפתן הדלת, והנה הוא החוויר באחת ונפל תחתיו מתעלף.

בהלה התעוררה במקום והכל חשו לעוררו מעלפונו, אך רבנו מצדו - תחת שישוב לאיתנו וימשיך בדרכו פנימה, התבטא ואמר לסובביו: 'לא בכדי התעלפתי. חש אני כי רוח טומאה מרחפת במקום!'

דברי איש האלקים היו לנוכחים כנבואה, והם לא התמהמהו אלא תיכף ומד החלו לחפור במקום בו התעלף רבנו, לנבור בקרקע ולגלות במה דברים אמורים.

הם לא נאלצו לחפור יותר מדי. עד מהרה התגלה, למרבה הזעזוע, כי הקראים הטמינו תחת מפתן הדלת - לא פחות ולא יותר, כרך מתוך ספר 'היד החזקה' לרבנו הרמב"ם, זאת כדי שכל העובר בפתח ירמוס ויבזה רח"ל את הספר הקדוש.

חלחלה אחזה ברבנו, והוא לא שקט עד שקנס את קהילת הקראים לשאת בעצמם בעול התשלום למושל, כעונש על כך שפגעו בשאט נפש בכבודו של עמוד התורה שבעל פה - הרמב"ם הקדוש.

אך גם בזאת לא נחה דעתו של רבנו. הוא הוסיף וקילל את הקראים, כי לנצח נצחים לא יהיה להם מנין בעיר הקודש ירושלים.

כדברי רבנו כן היה, ולא נפל מדבריו כחוט השערה. הקראים נכחו לראות בחוש כיצד מתקיימים דברי חז"ל (אבות ב, ט): 'והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש'.

התקופה הבאה היתה קשה מנשוא ומייסרת עבור הקראים, כזמן קצר חלו ומתו רבים מקרב בני הקהילה. ואף בשנים שלאחר מכן - בכל פעם בה נולד ילד בקהילה והם כבר תלו עיניהם בו וייחלו להתרחבות הקהילה, באותו זמן מת אחד מבני הקהילה ובכך נשמרה קללתו של רבנו.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת

מבית מדרשו של האור החיים

את לשון הכתוב (לא, א): 'לְתַתּוּ נְקִמַת ה' בְּמִדְיָן' מפרש האור החיים כך: 'שִׁצְיָהּ אוֹתָם שְׁתֵּיהֶּה כְּנִת הַנְּקָמָה לְקִנְאֵת ה' - אֲשֶׁר גָּרְמוּ בְּטוֹל מִצְוֹתַי וְרָצוֹנוּ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא לְהַתְנַקֵּם עַל הַמִּסְבָּב מֵהַחֲטָא שְׁמַתוּ כְּמָה מִיִּשְׂרָאֵל'.

דברי רבנו מעוררים אותנו לחשוב ולהפנים - עד כמה עלינו לכעוס, להביע רתיחה של ממש, בבואנו להילחם ביצרנו המבקש לאבד את נפשנו ולהרחיקנו מקרבתנו לאבינו שבשמים!

וכמו שאמר דוד המלך בזמירותיו (תהלים קלט, כא - כב): 'הֲלוֹא מִשְׁנֵאֵי ה' אֲשֶׁנָּא וּבִתְקוּמָיָהּ אֶתְקוּטָט: תְּכַלִּית שְׁנָאָה שְׁנֵאֵתִים לְאוֹיְבִים הָיִי לִי!'

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

וַיְהִי עַל מִדְיָן לְתַתּוּ נְקִמַת ה' בְּמִדְיָן.

מבאר האור החיים הקדוש: "יִתְבָּאֵר הַכְּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שְׂאִין צִרְף שְׁיַלְחֵמוּ הֵם, אֲלֵא יְהִי שָׁם - 'עֲלֵיהֶם', פְּרוֹשׁ, בְּשִׁבְלֵם. וְהַטַּעַם - 'לְתַתּוּ נְקִמַת ה', פְּרוֹשׁ, נְקָמָה שְׁיִתְנַקֵּם ה' בְּמִדְיָן בְּאֲמָצְעוֹתָם, עַל דֶּרֶךְ אֹמְרוֹ (שמות יד, יד): 'ה' יִלְחֵם לָכֶם".

נכון, היצר הרע בא עם כל הכח. ויש לו כח.

אין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו, ואכן קשה לבוא בתביעה ליצור נבוא, קרוץ מחומר ובעל חולשות אנושיות, על אשר אינו מנצח את היצר במלחמה.

אך דבר אחד כן נדרש ממנו, ואם איננו עושה כן - אוי לאותה כלימה, ואבוי לגודל התביעה הנוקבת כלפיו. עליו להתייבב, להיות שם, לבוא ולהתגייס למערכה, ולו כדי שיתן ה' את היצר בידו. 'אתה תבוא, תתייבב ותעשה מאמץ' אומר הקב"ה לאדם, 'ואני אדאג לשאר'.

'קשה להיות יהודי' התבטא אחד מצדיקי הדורות בנימה כנה, ותיכף הסמיק לכך המשך חריף: 'אולם קשה יותר להיות גוי'.

אכן, היהדות קשה, תובענית ודורשת. מלחמת היצר יש בה כדי להתיש, לרפות ידיים ולהמריך את הלב, וכל יהודי בר לבב הניצב אל מול מלתעות היצר וחילותיו ומנסה להתמודד במלחמה הנצחית הזו - מבין כי כוחותיו של דלים עד לא קיימים כנגד כוחו של מלאך אשר כל תפקידו ועצם ברייתו כדי להחטיאו ולאבד את נשמתו.

אז מה עושים?
בפרשת השבוע מצאנו את התשובה לכך.

מלחמת מדין, למעשה, היתה קרב עיקש בין הטוב לרע ובין צד הקדושה לצד שמנגד. מסע נקמה נחוש נגד אלה שהחטיאו, פגמו וקלקלו את ישראל, והנה, טרם צאתם למלחמה אנו רואים כי משה רבנו מצווה את בני ישראל (לא, א): "הִתְחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבֵּא

אור הישועות מכתבי הלומדים

גם אתם זכותם לישועה זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

מעקב צמוד מהאור החיים הק'

לכבוד הגליון הנפלא
שלום וברכה!

רציתי לשתף בסיפור ישועה מרגש שאירע לי, מתוך תחושת הודאה עמוקה - וגם כדי לחזק אחרים בכוחה של תורה ובזכותו הגדולה של הצדיק, האור החיים הקדוש זיע"א.

כבר כמה שנים שתפקודי הכבד שלי אינם תקינים. אני נמצאת במעקב רפואי צמוד, עם בדיקות וביקורות אחת לחצי שנה במכון כבד, ולמרות כל הבדיקות - לא הצליחו להבין מה מקור הבעיה או איך לפתור אותה.

במהלך התקופה הזאת, בעלי קיבל על עצמו להתחיל ללמוד בכל שבוע בשולחן שבת מהחומש יחד עם פירוש האור החיים הקדוש. לימוד קבוע, מתוך חיבור ואמונה.

השבוע שוב ניגשתי לביקורת הרפואית הקבועה - וכאן התחולל הנס: הרופא עיין בבדיקות ואמר בפשטות - "הכול מצוין. אין יותר צורך במעקב. הכבד תקין לגמרי."

אני עומדת ואומרת בלב שלם - הישועה הזו באה בזכות הלימוד של בעלי, בזכות תורתו של הצדיק הקדוש. כי אני - לא עשיתי כלום באופן מיוחד. רק זכיתי להיות שותפה בלימוד שנעשה בבית, מתוך רצון טוב ואמונה.

הרגשתי צורך עמוק לפרסם את הנס הזה. כדאי הוא רבי חיים בן עטר - האור החיים הקדוש - שתעמוד זכותו לכולנו, ושהלימוד בדבריו ימשיך להאיר, לרפא ולהושיע.

ש. ה.

מתיבתא אור החיים

והחילוק שמעון ממש. 'למטה בנימין' לא אמר 'נשיא' וגם לא אמר 'בני', אפשר גם בנשיאו נתגלגל בנימין בעצמו להיות הוא ביותר שייך לארץ ישראל, כי הוא לבדו נולד בארץ ישראל (בראשית לה טז).

ומה שכתב רבינו כי אלידד הוא אלדד, ראה בבמד"ר (טו ט): אבל אלדד ומידד, הוא אלדד בן כסלון, ומידד זה קמואל בן שפטן. אמנם ראה בתרגום יונתן (לעיל י"א כ): 'ואשתיירו תרין גוברין במשריתא, שמיה דחד אלדד, ושמיה דתניין מידד, בנוי דאלצפן בר פרנך דיילדת ליה יוכבד ברת לוי, בזמן דפטרה עמרם גברה, ואתנסיבת ליה, עד דלא ילידת ית משה' [ונשאר שני אנשים במחנה שמו של אחד אלדד ושמו של השני מידד, בניו של אלצפן בן פרנך, שילדה לו יוכבד בת לוי בזמן שגרשה עמרם בעלה ונשאת לו, עד שלא ילדה את משה].

ובדעת זקנים לבעלי התוספות (שם פסוק כז) איתא: 'ויגד למשה אלדד ומידד, אחי משה היו. כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות, פרשו כולם, שנאמר (שם פסוק י) 'וישמע משה את העם בכה למשפחותיו', ודרשינן (שבת קל) על עסקי משפחותיו. וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו, ונשא אשה אחרת, והוליד ממנה אלדד ומידד. 'אלדד' - אל דוד, 'מידד' - מי דוד, כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרסים מרבי עמרם מרבי הלל שהיה מארץ ישראל, אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. וכתב שם עוד: ותימא לי, היאך אפשר לומר שהיו אחי משה, והם אלידד בן כסלון שהיה ממטה בנימין, ומידד הוא קמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים, וצריך לומר, דמאן דאית ליה הא לית ליה הא. ובהכתב והקבלה כתב על שיטה זו: והוא תמוה מעצמו, כי ענין קברות התאוה היה קרוב בזמן מאוד לאחר מתן תורה, ואיך יהיה נביאים בני אשה הנשואה בזמן קצר כזה קרוב לשני שנים.

נמצא שלדעת הבמד"ר היה אלדד משבט בנימין ומידד משבט אפרים, לדעת התרגום יונתן שניהם משבט זבולון, ולדעת זקנים שניהם משבט לוי. ובליקוט שמעוני (בהעלותך תשל) איתא שאלדד ומידד היו שניהם משבט בנימין.

בהם נשיא לחלוקת הארץ. ולי נראה, דמכיון שבא לספר בענין חלוקת הארץ, לא רצה לקרוא 'נשיא' ליהודה, מפני שמוכן הוא לגדול מזו שהיה מעותד למלכות, וכן לשבט בנימין שאול מלך הראשון, ועוד שבגבול שניהם בנין בית המקדש לשריית שכינה, ובשמעון הטעם כנזכר. וראה עוד טעם שלא נזכר 'נשיא' בשבטים אלו, בארבעה ובהעמק דבר.

וראה באגרא דכלה שביאר, וז"ל: 'ואלה שמות האנשים למטה יהודה וגו', לא הוזכר בו 'נשיא' וגם לא 'בני', הנראה, דהנה כתב האר"י ז"ל (ליקוטי תורה שלח) דבשילוח המרגלים נתגלגל בכל אחד נשמת השבט בעצמו, וכשחטאו נסתלקו מהם, מה שאין כן כלב שלא חטא נשאר בו לברכה נשמת יהודה ממש. על כן לא יתכן לקרותו נשיא לשבטו, דמשמע רק נשיא, ובאמת הוא כלל כל נשמת השבט. ולא אמר 'למטה בני יהודה' כי הוא יהודה ממש. 'ולמטה בני שמעון שמואל' גם בו לא הוזכר 'נשיא', והנה רבים אומרים שלא כינו לנשיאו בשם 'נשיא' מפני מעשה הנשיא הראשון, ויתכן לדעתי שגם בו נתגלגל כעת מחדש נשמת שמעון ממש, להיות שאירע בנשיאו הראשון מעשה הזנות, ושמעון קינא על הזנות במעשה שכם, ונתגלגל כעת שמעון ממש לשומרו ולהצילו. ואף על פי כן אמר 'למטה בני שמעון', כי ידוע כי כל אותן שמתו במגפה משבט שמעון היו מגולגלים מבני שכם שהרגם שמעון, והם חזרו לקלוקל הזנות, ואותן שנשתיירו הם בני שמעון ממש כשרים, ועוד אפשר לומר, כי לא נתגלגל בהנשיא שמעון כעת בעת הדיבור, רק כאשר יצאו למלחמה כי אחר כך, ויש חשש בדבר בשעת המלחמה בפרט כי אומות העולם מקשטות בנותיהן במלחמה. על כן אמר כעת 'בני', ו'נשיא' לא קאמר, כי יהיה בעת המלחמה,

כתב רבינו (במדבר לד יט): למטה יהודה וגו'. צריך לדעת למה נשתנו מטה יהודה ומטה שמעון ומטה בנימין שלא הזכיר נשיא בהם, ואולי כי להיותם סמוכים לזכרון נשיא אחד נשיא אחד מוכן כי הם נשיאים ומשלשה ואילך הופלג זכרון הנשיאות והוצרך הכתוב לזכרו בכל אחד. וראיתי בשם רבינו ניסים גאון כי ביהודה לא הוצרך כי ידוע כלב לנשיא, שמעון לא היה ראוי לנשיא משום מעשה זמרי, בנימין אלידד זה אלדד וכבר זכה לנבואה והורדה היא לו לקרות נשיא עד כאן. ואפשר עוד לומר כי לא יחס נשיאות לכלב על יהודה משום כבוד מלכות שעומדת ממנו, וכמו כן לבנימין משום שממנו מתחלת המלכות בישראל שהוא שאול איש ימיני, ושמעון טעמו נכון כדברי גאון.

והנה מה שכתב רבינו בשם רבינו ניסים גאון, כן פירש רבי חיים פלטיאל וז"ל: הא דלא כתיב לשבט יהודה 'נשיא' ולא בשמעון ולא בבנימין, משום דכלב היה ידוע, שהיה חשוב, ועוד דיהודה לו משפט המלוכה, ובשמעון לא הוזכר 'נשיא', לפי שחטא במעשה זמרי, ואלידד היינו אלדד, והיה נביא בלאו הכי. ע"כ. וכעין זה פירש בחזקוני (פסוק כב) וז"ל: 'ולמטה בני דן נשיא', מה שלא כתיב 'נשיא' לבני יהודה ולשמעון ולבנימין, הוא הטעם לפי שכלב נקרא כבר עבדו של הקב"ה בענין מרגלים ועמד בצדקו כל ימי חייו, ולפיכך לא הוצרך לקרותו 'נשיא', בבנימין נמי כתיב אלדד הוא אלדד חברו של מידד, שהיה נביא וחשוב כמו נשיא. דבר אחר, משום שעתיד לעשות מעשה פלגש בגבעה לא נקרא נשיא. ובשמעון משום שנתקצבו במעשה זמרי כמו שפירש רש"י בפרשת בלק (לעיל כה ו) וגרמו תקלה לישראל.

ע"כ. וראה עוד בפענח רזא: ויש לומר, דבכלב כיון שכבר זכרו לנשיא בשילוח מרגלים והוא עמד כל ימיו בצדקו לא הוצרך עוד לקרותו נשיא. ובשמעון לא אמר 'נשיא' משני טעמים, א' שמכיון שחטא להם זמרי בן סלוא נשיא בית אב לא זכו להעמיד נשיא עוד, כדכתיבנא לעיל (שם פסוק יד) בפרשת פנחס על 'לשמעוני חסר וא"ו', ב' דאילו הנשיאים הוצרכו לחלוק הארץ, ואין צורך נשיא לשמעון לכך, דנחלתם היתה בתוך נחלת בני יהודה כדכתיב (יהושע יט ט) 'וינחלו כני שמעון נחלתם' וגו'. ובבנימין מפני שעתידין לחטוא בפלגש בגבעה, לא זכו ליקרא

מצא חיים

חידה שבועית בעיין

דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה
באר החיים המבואר ובמדוריו מביט מתיבתא

התדע לפרש את כוונת רבנו באומרו אודות במסעי בני ישראל "שהיו נוסעים עמהם הון קדוש ויקר שאין ערוך אליו"?

(א) כוונתו לעצמות האחים הקדושים שבטי י-ה, שעלו עמהם ממצרים.

(ב) התורה הקדושה, אשר קיבלו בסיני והיתה עמהם במדבר.

(ג) הכוונה לאותן ניצוצות קדושה שהוציאו עמם בצאתם ממצרים.

תשובה מגליון קודם: תשובה א' - התורה מספרת כי פנחס 'השיב את חַמְתִּי, ולכאורה מקומו בפרשת בלק.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'נבחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחברים להיום

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזילכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות 'באר ישראל'
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

בחור בן שלש עשרה שהקטין לחבירו קשר של תפילין

שרוב אנשים שבאו לכלל שנים כבר הביאו ב' שערות. בטעם הדבר כתב המשנה ברורה (סי' נה סק"א מפרמ"ג), שכיון שיש מיעוט המצוי שאינם מביאים ב' שערות אף לאחר שהגיעו לכלל שנים, החמירו חכמים לחשוש למיעוט זה לעניין דינים דאורייתא.

אמנם בנידון שאלה זו שבחור בר מצווה התאים לחבירו את מידת הקשר למידת ראשו, אם כי לתחילה עדיף שיעשה זאת מי שהגדיל וודאי, נראה שבדיעבד הוא כשר מכמה טעמים וכמו שיבואר.

חזקה דרבה בקטן שהגדיל

בעיקר הספק בנידון דידן, הן אמת כי במשנה ברורה נקט כשיטת הפוסקים שאין סומכים על החזקה בדינים דאורייתא, וכן נקט לעניין צירופו למניין (סי' נה סק"מ) דלא סמכינן על חזקה זו לגמרי, אלא דדיינינן ליה כספק, ולכן אולינן תמיד לחומרא בכל דבר שהוא מדאורייתא, ובדברנן לקולא, מכל מקום כאן שיש כמה טעמים להתיר, נראה לצרף להיתר גם את דעת הרבה מן הפוסקים שסומכים על החזקה גם בדינים דאורייתא.

כי הנה מעיקר הדין הגדלות של בן ובת נקבע כאשר הם מביאים ב' שערות, כדברי הרמב"ם (אישות פ"ב ה"י): הבן משילד עד שיהיה בן י"ג שנה נקרא קטן, ונקרא תינוק, ואפילו הביא כמה שערות בתוך זמן זה אינו סימן אלא שומא. הביא ב' שערות וכו' והוא מבן י"ג שנה ויום אחד ומעלה, נקרא גדול ונקרא איש.

אמנם מבואר בגמרא (נדה מו.) ש'חזקה' על קטן וקטנה שהגיעו לגיל גדלות, שמן הסתם כבר הביאו סימנים, כמו שאמר רבא 'קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנים'.

ונחלקו הפוסקים אם סומכים על 'חזקה דרבה' גם בדיני תורה, או שהדבר עדיין בגדר המשך בעמ' ג'

בחור בר מצוה שהיה זקוק להקטין את קשר התפילין של ראש להתאימו למידת ראשו, ביקש מחברו בן גילו שיודע לעשות זאת שיקטין לו את הקשר, כעת התעורר לחשוש אולי חברו בגדר קטן שלא הביא שתי שערות והוא פסול בתיקון התפילין, כמו שכתב בשולחן ערוך (סימן לט ס"ב).

תשובת מורנו הרב שליט"א:

חיוב עשיית תפילין על ידי בר חיובא

מקור הדין שקטן פסול לעשיית התפילין הוא בגמרא גיטין (מה): 'ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין ומסור עובד כוכבים ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולין', ולמדו כן מן הכתוב (דברים יא יח-כ) 'וקשרתם' וכתבתם', כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה.

וכתבו הראשונים (טור או"ח סי' לט, ע"פ הרמב"ם הלכות תפילין פ"ג ה"ז, וראה בב"י שם) שכשם שהם פסולים בכתיבה כן פסולים בכל עשיית התפילין, וכן פסק בשולחן ערוך (סי' לט סעיף א-ב) שהפסולים לכתיבת הפרשיות פסול בכל תיקון עשייתן. ובכלל מלאכת עשיית הבתים תפירת הבתים ועשיית השי"ן בשל ראש, וקשר הדלי"ת והיו"ד ברצועות של ראש ושל יד, ופסול אפילו בדיעבד בנעשה על ידיהם שהוא בכלל 'כתיבה' (פמ"ג א"א שם סק"ו).

וכתב המשנה ברורה (שם סק"ג) שכיון שקטן נתמעט מדרשת הפסוק וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה, לכן צריך שיהיה גדול ממש, דהיינו שנעשה בן שלש עשרה והביא ב' שערות, על אף שלעניין דינים דרבנן לא צריך שיהיה גדול בוודאי, אלא אף כאשר יש ספק אם הביא ב' שערות, סומכים על החזקה

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א

בירך בטעות שוב להניח תפילין על של ראש

הניח תפילין של ראש, ובמקום לברך על מצות תפילין (כנהגים ע"פ הרמ"א) בירך בטעות על תפילין של ראש פעם נוספת 'להניח תפילין' כנוסח של יד, האם צריך לחזור לברך על מצוות תפילין?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אם שם לב לטעות תוך כדי דיבור, יתקן עצמו. אם נזכר לאחר שיעור זה, יברך על מצות תפילין¹. ובני ספרד אינם מברכים².

תפילת שמונה עשרה בישיבה - במטוס

טיסתי התעכבה והנחיתה הייתה סמוך לשקיעה, כאשר האפשרות היחידה להתפלל תפילת מנחה

היא בישיבה. האם מותר לי להתפלל שמונה עשרה בישיבה?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

נכון לעשות כל מה שאפשר כדי להתפלל בעמידה³. ואם נאלץ להתפלל בישיבה, יראה לכל הפחות לעמוד בעת הכריעות⁴.

מאכל פרווה שנרטב ממאכל חלבי

קניתי במאפייה בורקסים חלביים ומיני מזונות פרווה, כאשר כל סוג היה בשקית נייר נפרדת ושתייה הונחו בשקית ניילון אחת. לאחר מכן הבחנתי ששתי שקיות הנייר נרטבו זו מזו. האם מוצרי הפרווה נחשבים כעת חלביים?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

במאכל צונן⁵, כאשר עובר רטיבות או שמונויות למאכל אחר, הכלל הוא שצריך להדיח⁶. באופן שאי אפשר להדיח כמו במאפה, צריך להוריד כדי קליפה.

באופן זה שהניח בשתי שקיות נייר, אף על הצד שעבר מנייר לנייר, לא מסתבר שעבר לתוך המאכל, ולכן ניתן להסתפק בכדי קליפה של נייר העטיפה, ואין צורך יותר מזה⁷.

קנה בית, למי שייכות המזוזות

קניתי דירה, ולאחר השלמת המכירה המוכר מבקש לקחת את המזוזות המהודרות שקבע בדירה. למי שייכות המזוזות הללו על פי דין?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אסור למוכר להוריד את המזוזות, אך יכול לתבוע מאת הקונה שישלם דמייה⁸.

העדפת נגר יהודי

אני מעוניין לרכוש ספרייה לסלון ביתי וערכתי בירור מחירים אצל נגרים שונים. גיליתי שאצל הנגר הלא-יהודי המחיר נמוך בכמה אלפי שקלים מהנגר היהודי. האם קיימת חובה הלכתית להעדיף את הנגר היהודי למרות ההפרש המשמעותי במחיר?

המשך בעמ' ב'

1 הבהלה לדוד (סי' כה סק"ו) הסתפק בזה והניח בצ"ע. אמנם הגר"ש אויערבאך (הליכות שלמה תפילה פ"ד סי"ח) הכריע שצריך לחזור ולברך גם ברכת 'על מצות', משום דהוי שנינו ממטבע שטבעו חכמים ואין לומר שברכת 'להניח' נחשבת כסח בין תפילין לתפילין, דכיון שהוא ממש אותה הברכה, אין זה חשיב הפסק אף שהיא ממש לבטלה.

2 כמו שפסק בשולחן ערוך (סימן כה ס"ה).

3 בשו"ע (סי' צח ס"ד) כתב: התפילה היא במקום הברכה, ולכן צריך לזיהר שתהא דוגמת הקרבן בכונה ולא יערב בה מחשבה אחרת, כמו מחשבה שפוסלת בקדשים, ומעומד דומיא דעבודה וכו'. ונחלקו הראשונים אם עמידה בתפילה מעכבת בדיעבד. הרמב"ם (הל' תפילה פ"ה ה"א) כתב: על שמונה דברים שצריך המתפלל להיזהר בהן ולעשותן, ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין, ואלו הן:

1 ינטל אותו דבר לא יפול שרי.
5 הגדרת מאכל צונן הוא כל שאינו חם בשיעור שיד סולדת.

6 שולחן ערוך (יו"ד סי' צא ס"א), ואם בישל וכו' בדיעבד מותר, ראה פ"ח שם. אמנם בדבר לח שאי אפשר לקלוף, מצינו מחלוקת אם הכל נאסר או לא. ראה בחו"ד ובפ"ח שם.

7 ולפי ראות העין כמה שנראה שאין חשש רטיבות מהמין השני. ראה ביד יהודה (שם סק"א) שכתב 'ובכל זה אין ליתן כלל רק הכל לפי ראות העין'.

8 בשו"ת שיבת ציון (ק"י, ק"ה) הר"ד בפ"ח חו"מ סי' ריד סק"ה, יו"ד סי' רצא סק"ח) הסתפק בזה כיון שהמזוזות מחוברות לבית רק בידות א"כ אינם בכלל המכירה, כמו שפסק הרמ"א (חו"מ סי' ריד ס"א) שדבר המחובר בידות אינו בכלל מכירת בית, ומבואר בבית יוסף עמידה, ונוכח המקדש, ותיקון הגוף, ותיקון המלבושים, ותיקון המקום, והשויית הקול, והכריעה, והשתחויה. אך בשו"ע (סי' צד ס"ט) כתב: מי שהוכרח להתפלל מיושב, שכיוול צריך לחזור ולהתפלל מעומד, ואינו צריך להוסיף בה דבר. ומבואר בבית יוסף שמקור הדברים מהתוספות (ברכות ל' ד"ה מסמך). ולמעשה כתב במשנ"ב (שם ס"ח כ"ו): ולדינא הסכימו האחרונים שאין צורך לחזור ולהתפלל שנית, וכן המנהג שאין עוברי דרכים שהתפללו בדרך במישוב חוזרין ומתפללין שנית. ועיין בספר אשרי האיש (פ"ט אות יב) שהחמיר בזה ואמר שתפילה בישיבה אינה תפילה, וצריך לחזור ולהתפלל, לכן לכתחילה יש להשתדל מה שאפשר כדי להתפלל בעמידה.

9 שו"ע (סי' צד ס"ה), ואם מחמת טלטולי המטוס והדרך אינו יכול לעמוד ולכוון או שאינו יכול לעמוד מבלי לסמוך, ראה במשנ"ב (שם ס"ק כב) שבמקום הדחק יש להקל לסמוך במקצת דהיינו על דבר שאם

תשובת מורנו הרב שליט"א:

לכתחילה יש עדיפות לקנות מצורה ולדאוג למכירתה. אמנם אם אצל הגוי ניתן לקנות בזול יותר, אי אפשר לחייב לקנות אצל היהודי.¹⁰

שרף כובע חבירו

בחור רכש מצית 'טורבו' וכדי להדגים את עוצמתו תפס כובע של חבירו ושאל: "להדליק?". החבר השיב: "בוא נראה אותך". לאחר מספר חזרות של שאלה ותשובה זו, הפעיל הבחור את המצית והכובע נשרף באופן שהפך אותו לבלתי ראוי לשימוש. כעת טוען המדליק שהחבר הסכים לפעולה, ואילו בעל הכובע טוען שכונתו הייתה רק לראות את המצית בהנחה שבמקרה הצורך ירכוש לו כובע חדש. האם המצית חייב לשלם על הכובע?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

חייב לשלם.¹¹

בטיב ויתדות הוא בכלל המכירה אף שאינו מפורש בשטר המכר, בודאי שקנה הלווקח את המזוזה. אין בשו"ת שבת הלוי (ח"ב סי' קטג) דחה דבריו שכיון שהמזוזה רדא אינה חלק מהבית ואינה שייכת לגוף בני הבית, אלא הרי היא חובת הדר ומצוות של מוכר שעליו הוטלה לקבעה כשדר בבית, וכשמוכר הבית מעתה חל חובת הקביעות והמצוה על הלווקח שהרי הוא דר שם, והמצוה שלו היא, ופשוט שאין להמכור לשלם בדמים שלו המצוה של הלווקח, שהלווקח לבד מחויב בה, ומה שאין המוכר רשאי להורידה אין זה מוסף כח לזכות הבנין של הלווקח, ואיסור ההורדה הוא לטובת הלווקח שלא יקנו מויקים בבית כמבואר בגמרא וראשונים, אבל פשוט שיכול לתבוע ממנו שישלם לו דמי המזוזה.

9 נאמר בתורה (ויקרא כה יד): 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך, ודרשו ח"ל (רש"י שם מספרא) קנה מעמיתך ומכור לו'. פירוש, שאם אתה עומד למכור או לקנות, עלך להעדיף לעשות זאת עם 'עמיתך' - יהודי. הלכה זו לא נפסקה באופן מפורש בטור ובשו"תן ערוך, אך הרמ"א (שו"ת הרמ"א סי' ד) דן במעשה שהיה: שהמ"ר"ם פדואה הדפיס ספרי הרמב"ם למוכרם לרבים, ובא גוי אחד והדפיס גם הוא. וכתב שם ארבינא טעמים לאסור לקנות מהגוי את הספרים אלא רק מהמ"ר"ם, ובטעם שהגוי חייב לעשות ככל פי הדרשה הנ"ל. 'למדה תורה דאם באת לקנות קנה מיד עמיתך וכן וכן באת למכור מכור לישאל חבריך', ולכן מוטל על כולם לקנות דווקא מישראל ולא מהגוי. הרמ"א מבסס את דבריו על מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה בגמרא (חולין קיד): שם מוסכם שיש להקדים יהודי לגוי, ואין צורך בלימוד מיוחד מכיון שהדבר נלמד מהתורה שקובעת ש'תנינה לגו קודמת', ומסיק הרמ"א מלימוד זה שעדיפות זו להלכה גם בקנייה, גם אם היא כרוכה במחיר גבוה יותר אצל היהודי. עוד מציינו באור החיים (שמות כא ב) על הפסוק 'כי תקנה עבד עברי', שאם יש לאדם לקנות עבד עברי או עבד כנעני יקנה העברי, ולא יאמר שרוצה לקנות עבד עולם מאשר לקנות עבד לשש שנים בלבד.

10 הרמ"א (שם) אינו מחלק בין מחיר זול או יקר יותר שהיהודי מציע, אך מהמ"ר"ם שיק (שו"ת ח"מ סי' לא) ומביא את דרשת ח"ל הנ"ל, ומסיק וכתב שהכלל של העדפת יהודי אינו חל כאשר המוכר מפרנס מאומנו או זר. במקרה כזה, חל הכלל 'חייך קודמים לחיי חבריך' (בבא מציעא סי' סב), והמוכר אינו חייב למכור בזול ליהודי אם הגוי מציע לו מחיר גבוה יותר. לפי המ"ר"ם שיק, דין קדימה יתיר. חל בעיקר כאשר המוכר הוא 'בעל בית' שאין זו פרנסתו העיקרית, שאו

אמירה לקטן ולנכרי לעשות שבות לצורך מצוה בין השמשות, והנאה ממעשי נכרי לצורך ישראל.

משפחת קליינבליק המורחבת, התכוננה בהתרגשות רבה מזה זמן לשבת ההיסטורית, שבת גיבוש והתאחדות בה אמורים היו להשתתף כל בני המשפחה, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, לכבוד אבי המשפה, עטרת ראשה ותפארתה, עם מלאת לה 75 שנים, עד מאה ועשרים. אל אחות הפאר "מרגלית בירוק", המתנוססת לתפארה ומבוהב גפן, הגיעו בני המשפחה בערב שבת, המקום כולו מלא באוהב וירוקות ומשובבי כל עין, חדרי אירוח מרווחים ונעימים, וחדר אוכל רחב ממדים, כאשר בנוסף התברשו כי לרשותם עומד עובד האחוזה, תאילנדי צנום ורזי, המוכן בכל עת ובכל רגע למלא את צרכיהם ולדאוג לכל בעיה או פתור. עם כניסת השבת, הציע מי מבני המשפחה, שנכון הוא לקבל את פני שבת המלכה בשטח הדשא הפתוח, כמנהג הא"י הק' ותלמידיו שהיו יוצאים אל השדה לקבל את השבת. ההצעה התקבלה פה אחד, והציבור יצא אחרי תפילת מנחה, לקבל את השבת על פני הדשא. אלא שלמרבחה המבוכה והצער, שכחו להדליק מבעוד יום את התאורה היפה והצבעונית שבחצר, וכעת נאלצו להתספק באור קלוש שהיה שם ולהיעזר באור הדמדומים של היום שהלך והחשיך. בעיצומה של ההפסקה הקצרה, לאחר קבלת השבת ולקראת פתח ערבית, נשמעו קולות מושב וצלה מבחוץ. מתברר, כי התיאלנדי העובד במקום, בלא לדבר את השטח, ובראותו את בני המשפחה יושבים בחושך כמעט מוחלט בחצר, פעל על דעת עצמו והפעיל את התאורה בחצר. נשאלה השאלה: א. האם מותר היה לקרוא לילד קטן שידליק את התאורה? ב. האם מותר היה לומר לו לרמוז לגוי להדליק את התאורה? ומשהדליק הגוי את התאורה לצורך ישראל, האם מותר לשבת במקום וליהנות ממנו?

תשובה, יש כאן שני נושאים שצריך לברר, ומהם מסתעפים שאלות נוספות. השאלה הראשונה היא, האם מותר להגיד לקטן לעבור על שבות בין השמשות לצורך מצוה, ואם כן - האם בנידון דידן נחשב הדבר לצורך מצוה? ואם להגיד אסור - האם מותר לגרום לו שיעשה כך מעצמו?

השאלה השנייה - האם מותר להגיד לנכרי לעבור על שבות בין השמשות לצורך מצוה, ואם כן - האם בנידון דידן נחשב הדבר לצורך מצוה? ואם להגיד אסור - האם מותר לגרום לו שיעשה כך מעצמו? ואם גם זה אסור - האם מותר ליהנות ממעשיו אם עשה כן מעצמו לצורך ישראל בלי שנאמר או נרמז לו?

איתא בשו"ע (או"ח סי' שז סעיף כב), כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה, כגון לומר לנכרי להדליק לו נר ביה"ש. הרמ"א מוסיף שבלא ואסור אפילו לרמוז לגוי להדליק לו, והמשנ"ב (ס"ק ע"ו) מתייר לרמוז לו שלא בלשון ציווי. אמנם ראה הגאון בסימן רע"ו (סעיף א בהג"ה): אם עשה אינו יהודי מביתו אין הישראל צריך לצאת אע"פ שנהנה מן האור או מן המדורה. ובמשנ"ב שם (סק"א) הוסיף, דעכ"פ זיהירנו לא לעשות כן להבא, ואם נודמן לו שראה בעת שהגוי רוצה להדליק בשבילו או לעשות המדורה צריך למחות בו. אבל שם בס"ק י"ג הדגיש, 'ירק שאסור להשתמש לאורו דבר שלא היה יכול לעשות בלא נר או להתחמם מן המדורה', ויותר מזה מפורש בשו"ע (שם בסעיף ד), שאם יש נר בבית ישראל ובא אינו יהודי והדליק נר אחר מותר להשתמש לאורו בעוד נר השני דולק אבל לאחר שיכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני וכו'. וביאר המשנ"ב (סק"ב) אף דעתה ע"י הנר הזה שהדליק בשביל ישראל נתגדל האור יותר, אפילו הכי מותר, ומיירי שגם יכול מתחלה במקום הזה עכ"פ ליהנות קצת לאור הנר הראשון ולכן שרי, ובלא הכי אסור, ע"ש. משם למד ששכל שמדובר בתוספת אורה, שאפשר היה, לפחות בדוחק, להסתדר גם בלי מעשה הנכרי, אין איסור ליהנות ממעשיו וא"צ למחות בו.

אך לומר לגוי במפורש - לכאורה אסור (ואכ"מ לרון בדיני אמירה לנכרי), ולרמוז לו - בבין השמשות מותר. ואם נדון תוספת אורה בשבת כצורך מצוה, מותר אפילו לומר לו במפורש, ויתכן שגם לקטן. ובעד, שכבר עשה עבור ישראל על דעת עצמו מבלי שנתבקש (דאם אמרו לו אסורים לה שבת ולמוצאי שבת עד בכדי שיעשו, ולכאורה ה"ה כשרמוז לו), ובמשנ"ב בסימן רע"ו (ס"ק) מביא שהפ"ג מחיר א"י היה מעט אור לפני כן. אפילו עבר ואמר לו בפירוש, אם היה יכול לקרוא גם בלי האור שנוסף ע"י הנכרי עכ"פ בדוחק, ובתוספת הנאה או אורה אין לישראל חובת מחאה על הנכרי, וכן משמע שם ס"ק ע"ו וביה"ל ד"ה ואפילו.

וראיתי באשל אברהם (בוטשאטש, סו"ס טט) שצידד לאסור שקטן ידליק את הנר אם אינו יכול לעשות זאת בלי הגדול, כגון שהנר נמצא בגובה ואין ידו מגעת להגיע לשם רק ע"י שהגדול מגביהו. ולמעשה שאר בצ"ע (כי הגדול הוא מסייע שיש בו ממש בהדלקה). ולפי דבריו נראה, שאם אין הגדול מגביהו אלא רק מקרב אליו כסא ועודו לו עלולות עליו לא נחשב כמגביהו בידיים, ויש להקל במקום הצורך, לצורך מצוה ולכבוד שבת, ועכ"פ בבין השמשות או כשזר רק לתוספת אורה, וכ"ש בהצטרף שניהם.

עוד מצאתי שהחלקו הפוסקים אם מותר ליהנות כשיש כבר נר דולק, אבל אם הדליק מעצמו לכו"ע יש להקל. האליה רבה צידד להחמיר, והפ"ג מצדד להקל. אבל אם הדליק מעצמו לכו"ע יש להקל.

ונשאר לנו עוד לדון האם כשרוצים לקבל שבת בחצר זה נחשב צורך מצוה. הרי לכאורה יש להם מקום מואר להתפלל, בתוך הבית, ומי הכריחם לצאת אל החצר. אמנם ראה בביאור הלכה (שמב ד"ה מותר), ומדבריו נראה דכל דבר שמעגל את האדם וגורם לו שמחה בשבת ורוצה בכך, דהו צורך מצוה. אם כן גם כאן, מאחר וכך הם רוצים לקבל פני שבת המלכה והיו עונג שבת וכבוד שבת ליהודה, מותר. ומטעם זה מותר לומר בין השמשות לנכרי להדליק לו נר בשבת.

ובענין אמירה לקטן, כתבו הפוסקים שמותר להעמידו ליד מתג חשמל כדי שידליקנו (פ"ת שמג אות ד ע"פ שועה"ר שם סעיף י וע"פ המ"א שם ס"ק, ארח"ש פ"ד אות ד). ואף שבארוחת שבת כתב לחדש שאם הקטן מבין שהגדול רוצה שהוא ידליק את האור אסור משום שביטול, ומשום שבה"ש"ג מדליק לצורך אביו או אחרים ולא להנאות, ובכה"ג אפילו הרשב"א, שמיקל כשזר להנאותו, אוסר (שם אות ח). אמנם כל זמן שאין אנו יודעים שעושה כן רק משום שמבין שזר רצון אביו, יודה שאין להחמיר.

ולענין רמז לנכרי, אם הוא של מצוה ציווי אלא סיפור דברים מותר אפילו בשבת עצמה, כגון שאמר לגוי שהאור כאן חלש והגוי מבין מעצמו להדליק עוד אור (ארוחת שבת פ"ג אות ז, ע"ש שמתיר רק כדי לכבות או להוסיף אור אבל לא להדליק אור במקום עיון לגמרי). וליהנות ממעשה נכרי שהדליק את האור בשבת כאן מקום בלי נרות אבל יש אור מהבית או ממקום אחר, בארוחת שבת (פ"ג אות יג) דן בזה ומצדד להיתר, ואח"כ מביא שהג"ר אור"ב הסתפק ודן לאסור, כי "אולי המעשה שבא להכניס אור גדול בגוף החדר זה מעשה רב, וביתו אם אין האור מגיע מביתו אלא מבחוץ דאין לו הרגשת אורה שלו, ויש לעניין בזה" (ואמנם הזכיר הראשונים שהתירו אפילו אם היה רק נר אחד מקודם, ודחק שיש להקל). אולם בענייננו אין לחשוש לזה, כי לא מדובר על אור גדול בגוף החדר אלא בחצר, וגם לא מדובר על הדלקת נרות ששייך להכניס כאן סבא דקה של "אין לו הרגשת אורה שלו", אלא על הדלקת מאור החשמל במקום שכבר היה תאורה קלושה וכאמור, כך שגם הפוסקים והמסתפקים בהדלקת נרות בתוך הבית יודו בזה שמותר בשופ"י.

העולה לריגא:

אסור לומר לקטן אפילו שלא הגיע לחינוך, לעשות מלאכה בשבת, ואפילו בשבות שהוא מדרבנן לצורך מצוה, ואפילו בין השמשות. אבל מותר לקרבו, לצורך מצוה, למקום מתג החשמל למרות שידוע שידליק אותו. ולומר לגוי, יש להקל לצורך מצוה בין השמשות, ועדיף לרמוז ולא להגיד במפורש. ואם עשה מעצמו עבור ישראל, יש להקל ליהנות ממלאכתו וא"צ למחות בו אע"פ שטענה כן בשבת ולא רק בביה"ש, בתנאי שישלם זקוק למלאכתו ויכול להסתדר בלעדיו, כגון תוספת אורה.

ספק ובדאורייתא יש להחמיר, ושו"ת המחלוקת אם חזקה זו היא חזקה גמורה, או שעדיין הדבר נבדק ספק.

המהרי"ק (תשובות החדשות סי' מז) כתב בתשובה שלא עמדה לעיני הפוסקים, שהחזקה דרבה שכל שהגיע לכלל שנים חזקה שהביא ב' שערות, מועילה לסמוך על זה אף בדיני התורה ויכול להוציא אחרים ידי חובתם, רק לענין חליצה, משום חומר איסור ערוה הצריכו בדיקה עיי"ש.

אמנם המגן אברהם (סימן לט סק"א) כתב שאין לסמוך על חזקה דרבה כי אם בדינים דרבנן ולא בדיני התורה, ולכן כתב שאין לתת לנער בר מצווה לכתוב תפילין אם לא שהביא כבר סימנים. ודבריו הם מדיוק לשון הרמ"א (סי' נה ס"ה) שכתב שלענין זה של צירוף למגנין תפילין די בחזקה דרבה, ודייק מזה המגן אברהם (שם סק"א) שדווקא לענין תפילה שהיא דרבנן אבל לדיני תורה אין די בחזקה דרבה.

ובפרי מגדים (א"א שם) כתב לבאר הטעם, שאע"פ שסומכים על רוב וחזקה להתיר גם בדיני תורה, בחזקה זו שיש בה מיעוט המצוי שאינם מביאים שערות בגיל שלש עשרה, חוששים מדרבנן לגבי דיני תורה. או משום שכל שניתן לברר הדבר אין סומכים על רוב או חזקה ומבררים הדבר.

ומתוך תשובת הגאון רבי עקיבא איגר (שו"ת רעק"א סי' ז) שכתב להכשיר בדיעבד דוקא כאשר ימצא לאחר זמן כגדול בסימנים, וכן בהגהותיו לשלחן ערוך (סי' לט מג"א שם) שדן האם יוכל הנער שהגיע לגיל שלש עשרה בדיעבד להניחם בעצמו, מבואר שלמדו במגן אברהם שהתפילין פסולות גם בדיעבד. וכן בספר 'שב שמעתא' (שמעתתא ה פרקים יא, טו) כתב שחזקה דרבה אינה אלא להחמיר ולא יצא מתורת ספק.

ובישועות יעקב (סי' לב ס"ק יח) כתב שבחיבורו לאב"ע הביא מחלוקת הפוסקים האם חזקה דרבה נאמרה רק להחמיר מספק או גם להקל, והעלה שמחמת כן בדיני תורה יש להחמיר לחוש לשיטת שהחזקה מועילה רק להחמיר ולא להקל.

אמנם דעת הנודע ביהודה (מהדו"ת אור"ח סי' א, על פי מה שהעלה במהדו"ק אב"ע סי' סא) שחזקה גמורה היא יש לסמוך עליה אף בדאורייתא, ומה שלא סמכו עליה בלי בדיקה סימני גדלות להתיר בחליצה, או משום שיש כנגדה חזקת איסור יבמה לשוק, או מטעם שאין סומכים על החזקה במקום שיכולים לברר. וסיים שלפי זה אפילו לכתחילה יתכן להתיר לנער בן שלש עשרה לכתוב, שהרי מה שאין סומכים על החזקה במקום שאפשר לברר היינו כאשר בא להוציא מחזקת איסור, וכמבואר במג"א (סי' תלו סק"ד), וכתב שדברי המג"א במקום אחר (סי' ח ס"ק יא) צריכים עיון.

בפתחי תשובה (יו"ד סי' רפא סק"ז) ביאר דבריו, שהמג"א (סימן תלו סק"ד) כתב שמה שאמרו שאין סומכים על החזקה במקום שאפשר לברר, היינו דווקא אם בא להוציא מחזקת איסור, כגון בית שהכניסו בו חמץ כל השנה ובערב פסח חזקתו בדוק על ידי בעל הבית ואף על פי כן אם בעל הבית נמצא בעיר צריך לשאול אותו אם בדק את הבית, וזהו מפני שכיון שאפשר לברר אין סומכים על החזקה שבאה להוציא מידי חזקת איסור שקודם לכן היה חמץ בבית. ולפי זה בנידון כתיבת תפילין על ידי בן שלש עשרה גם לכתחילה מותר לכתוב, שהרי אינו בא להוציא מחזקת איסור, אולם המגן אברהם (סימן ח סק"א) כתב שלפיכך הצריכו לעיין בחוטי הציצית קודם העטיפה והברכה, לפי שאין סומכים על החזקה במקום שיכולים לברר, ומבואר שאף במקום שאין חזקת איסור אין סומכים על החזקה. [ושמא דעת המגן אברהם שלבישת נבד עם ארבע כנפות בלי ציצית הוא איסור, לכן נחשב שיש כאן חזקת איסור, אבל הנחת תפילין הוא רק חזקת חיוב על הגברא להניח ולא חזקת איסור, וראה בשו"ת רעק"א (שם) ובתורת חסד (לובלין אור"ח סי' א אות ג) מה שדנו על חזקת חיוב האם היא חזקת איסור לענין חיוב בדיקה לכתחילה].

והעולה, כי לדעת הרבה פוסקים אכן אפשר לסמוך על החזקה אפילו בדינים שמן התורה, וכן כתב להוכיח בשו"ת תורת חסד (שם) מדברי הרמב"ן (חולין ג: ד"ה ועכשיו. והרשב"א שם ג. ד"ה אמר אביי) דחזקה דרבה היא כרוב גמור, ומה שהצריכו בדיקה היינו רק לכתחילה ובמקום שאפשר, אבל בדיעבד שכבר נכתב כשר. וכן הוכיח בשו"ת עין יצחק (אהע"ט סי' מג אות ג והלאה) שחזקה זו עדיפה אפילו מרוב גמור עיי"ש, וכן נקט בשו"ת עמק יהושע (הלכות אבלות סי' כב) שהחזקה דרבה היא חזקה גמורה מן התורה.

גם בשו"ת אבני נזר (חלק אבן העזר סי' רטו אות טו-יז) דחה לכל דברי השב שמעתא, וכתב שחזקה דרבה מועילה גם בדאורייתא. וכן הכריע ביביע אומר אור"ח סי' מז, יו"ד סוף סי' ט) וע"פ הראשונים וע"פ תשובות הרמ"א (סוף סי' קפב) מהרי"ט (ח"א סי' מא, נא). וסיים: דחזקה דרבה היא חזקה גמורה, דאחי שבמבואר להדיא בתשובת מהרי"ק (החדשות סי' מז) כדעת רוב האחרונים שחזקה דרבה גמורה היא אף בדאורייתא. אלא שנגד חזקת איסור לכתחילה יש לברר החזקה.

ולענין דיעבד הניח הביאור הלכה (סי' לט ס"ב סוף ד"ה א קטן) בצריך עיון, שכתב: אך בדיעבד אם כתב נער בר מצווה ואין לפנינו לבדוק צריך עיון למעשה, משום שחזקה ביהודה (שם) מכשיר, וכן בפרי מגדים (סי' לט א"א סק"א). סי' נה א"א סק"ז) גם כן מוכח שדעתו כן, שהוא מדמה זאת לבדיקת הריאה שצריכים לבדוק לכתחילה, ובריאה קיימת לן דאם נאבדה בלי בדיקה כשר. ובתשובת רבי עקיבא איגר (שם) וכן בספר ישועות יעקב (שם) גם כן מחמיר.

בר קשירה מספק

צד נוסף מצינו בפוסקים להכשיר אף שהוא אסור, והוא שמאחר שהגדיל ומספק עליו להחמיר ולהניח תפילין, אם כן ממילא שוב הוא נחשב לישנו בקשירה' וכשר לכתובה. בשו"ת מהר"ם שיק (אור"ח סוף סי' קמה) הביא מה שכתב השואל בדין תינוק שנמצא במקום שמחצה ישראל ומחצה עכו"ם דהוי ספק אם מותר לאכול משחיטתו הואיל והוא בר זביחה מספק, וכתב לתלות דבר זה במחלוקת הראשונים אם ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה או שהולכים לחומרא כן מדרבנן, [שיטת הר"ן (קדושין טו: מדפי הרי"ף), והרשב"א (תורת הבית הארוך בית ד שער א) שספק דאורייתא דינו לחומרא מדאורייתא, ושיטת הרמב"ם (הל' טומאות פ"ט הל' יב) שדינו לחומרא מדרבנן]. כי אם דין תורה הוא שצריך להחמיר, שוב הרי הוא 'בר קשירה'.

והמהר"ם שיק כתב לדחות דבריו, והביא ראייה מדברי המגן אברהם הנוכחים שאסור לבן י"ג שנים לכתוב תפילין עד שיביא ב' שערות ולא ספיקא חזקה דרבה בדאורייתא, והקשה, שהרי מכל מקום הוא מחוייב מן התורה להניח תפילין מכה ספק, ואם כן הוי בכלל קשירה

ואפילו הכי כיון שאינו אלא מצד ספק לא הוי בכלל כתיבה עיי"ש. האמנם שהישועות יעקב (סימן יז סק"ג) באמת העיר כדבר הזה על המגן אברהם, שלדעת הסוברים שספיקא דאורייתא לחומרא היא מן התורה, הרי כל שהגיע לכלל שנים הוא חייב להניח תפילין מספק מדאורייתא גם ללא החזקה דרבה, ונמצא שהוא בכלל 'ישנו בקשירה ישנו בכתובה' וסיים, ובהו יש לקיים מנהגם של ישראל שהנער אחר שהגיע ל"ג שנים חובת תפילין עכ"ד. ומבואר שהוא סובר שאף לכתחילה אפשר להקל שהוא נחשב בר קשירה.

קשירת התפילין על ידי בן י"ג

והנה בנידון קשירת התפילין, כתב הפרי מגדים (סי' לט א"א סק"ו ובסי' לב ס"ק ט) דקשר של דל"ת ואף של יו"ד שבתפילין של יד יראה דאין לעשותם כי אם לשמה, ושלא לעשותם על ידי אשה וקטן, ובכלל כתיבה הוה, וכמו השי"ן בשבש ראש, כמו שאמרו בגמרא שבת (סב.) אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, ואמר אביי ד' של תפילין הלכה למשה מסיני ואמר אביי יו"ד של תפילין הלכה למשה מסיני.

אמנם כתב הביאור הלכה (ד"ה בכל תיקון עשייתו), שאין צריך להחמיר בזה בקטן שהוא בן שלש עשרה שנה אף שלא ידענו שכבר הביא ב' שערות אם גדול עומד על גבו ומצוהו לעשות לשמה. והטעם לזה כתב משום שני צירופים: א. שיטת הנודע ביהודה שמקל אפילו בכתיבה משום חזקה דרבה. ב. על פי דברי התוספות (שבת סב. ד"ה שי"ן), שכתבו שאין לגרוס דל"ת ויו"ד, משום שאין הכוונה לרצועות רק לשי"ן בכתבם, ונמצא לשיטתם שאין צריך כלל לשמה ברצועות, וממילא לענין בן שלש עשרה אפשר לצרף שיטתו להקל.

שינוי קשר תפילין של ראש כשמשיאין לאחרים

והנה בגמרא (מנחות לה:) אמר רב יהודה וכו' בשם רב קשר של תפילין הלכה למשה מסיני, ובתוספות (ד"ה משעת) הביאו מחלוקת רבינו אליהו ור"ת: לשיטת רבינו אליהו חייבים לקשור כל יום מחדש את הקשר של התפילין, אבל לשיטת ר"ת אין מצוה לקשור כל יום הקשר מחדש, והביא ראייה מכך שקשר התפילין נחשב קשר של קיימא ואסור לקשרו בשבת, והרי אם מתירו וקושרו בכל יום אין זה קשר של קיימא. ודעת רבינו אליהו מבוארת בהגהות מרדכי (חולין פ"א) שאכן אינו נחשב קשר של קיימא ודחה את אריית ר"ת.

ובשו"ת אבני נזר (אור"ח סי' קפג אות ה, קפד, קפה) יצא לחדש שלפי מה שאנו נוקטים להלכה כשיטת ר"ת, נמצא שהקשר של תפילין חייב להיות קשר של קיימא, ולכן מי שמניח תפילין של חבירו ומשנה את הקשר לזמן קצר כדי להתאימו למדת ראשו אינו עושה כראוי, כיון שאינו קשר של קיימא שהרי הבעלים ישנו אחר כך שוב את הקשר לפי מדת ראשם, ומסיים שמצוה לפרסם הדבר. וראה גם בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' לח) שפסק שיש לזיזר לעשות קשר חזק שלא יוכל להיזוז כדי שיהיה קשר של קיימא.

אמנם תלמידו של האבני נזר בשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' ז) כתב ליישב מנהג העולם בזה ע"פ מה שדייק מתשובה אחרת של האבני נזר (אור"ח סי' קפ אות י), שאינו פוסל את הקשר אלא באופן שבדעתו להתיר הקשר בו ביום לאחר שיניחם, אבל אם בדעתו להתיר רק למחר הרי הוא נחשב קשר של קיימא כיון שכל יום הוא מצוה בפני עצמה, ולפי זה מה שכתב שלא יפה עושים השואלים שמשנים את הקשר, היינו דווקא אם הבעלים עומדים לשנות הקשר בו ביום, וא"כ יש עצה שלא לשאול התפילין רק לאחר שבעליו כבר התפללו היום וכך לא יצטרך להתיר הקשר עד למחר וממילא נחשב קשר של קיימא, ואכן ראוי להזהיר שאם אחד צריך לשאול תפילין מחבירו וצונו הקשר יראה שבעל התפילין יתפלל קודם.

ואולם בסוף דבריו כתב בארץ צבי, ששמע שבנו של האבני נזר ב"ה הש"ס משמואל שנשאל על פסק זה שהוא נגד מנהג העולם, והשיב שלא פסל האבני נזר אלא באופן שמותר לגמרי הקשר וקושרו מחדש, אך מנהג העולם הוא רק לקצר הקשר או להאריך, ולא להתיר הקשר לגמרי, וכל שאינו מתיר הקשר לגמרי אין זה נחשב ביטול הקשר של קיימא ומותר אף לדעת האבני נזר. [אך יש להעיר כי מלשון האבני נזר נראה שבא להעיר על מנהג העולם].

ובכלי חמדה (וילך אות ד) כתב ליישב את מנהג העולם, שאפילו אם נאמר שצריכים קשר של קיימא בתפילין, כיון שכל יום ישנו מצוות תפילין היא חדשה והקשירה היא לכל זמן המצווה נחשב כקשר של קיימא, אלא שאין לתכנן מראש למסור את התפילין לאיש אחר להניח לאותו היום, שנמצא הקשר של הראשון אינו של קיימא, עיי"ש.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ב אות ג) ביאר שהעולם אין חוששים לחידושו של האבני נזר משום שיש לחלק בין העושה מתחילה קשר רק לזמן ואח"כ אינו צריך לו, וכשיטת רבינו אליהו שיש לכל יום ויום בשעה החולף תפילין צריך להתירו ולמחר שוב לקשר, שבזה נחשב קשר שאינו של קיימא, לבין אופן שמצויו הקשר נעשה לעולם כדעת ר"ת אלא שהבעה"ב יצטרך אח"כ לשנות הקשר ולהתאימו למדת ראשו שיהא שוב קשר של קיימא, שבזה אין הקשר נחשב משום כך כאינו של קיימא, (וראה מה"ש"כ בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' ג) בסברא זו).

והוסיף שגם מדברי התוספות עצמם משמע דלא כדברי האבני נזר, שאמרו בשם ר"ת שחולק על רבינו אליהו וסובר שאינו מחוייב לעשות קשר בכל יום, ואילו לדברי האבני נזר היו צריכים לומר יותר מזה, שלא זו בלבד שאינו מחוייב אלא שאם יעשה הקשר בכל יום אינו יוצא ידי מצוות תפילין משום שצריך להיות קשר של קיימא, ועיי"ש מש"כ עוד סבא להתיר. וראה עוד בשו"ת ישועות משה (ח"ג סי' א) שבט הלוי (ח"ה סי' ד) ותשובות והנהגות (ח"ד סי' יג).

ועכ"פ למה שכתב השם משמואל ליישב דעת אביו האבני נזר, שאם אין מפרקים את קיומו של הקשר, ורק יוצרים אפשרות בתוך הקשר הקיים להרחיב או לקצר את הרצועה של ראש, אין זה מבטל את השם קשר של קיימא, שהרי הקשר קיים, ורק צורתו בטלה לזמן מה, יש לדון שאפילו אם קטן יוצר אפשרות בתוך הקשר להרחיב או לקצר את הרצועה, ושוב נועל את הקשר שלא יהיה ניתן לשנות בו, אין נחשב שהקשר נעשה על ידי הקטן, כי הקשר היה קיים כל הזמן, ואם כן אין כאן עשיית של קטן בתפילין. ושמא יש לחלק כי הגם שהקשר נשאר כל הזמן ולכן הוא נקרא של קיימא, צורת אות ה'דלת' של הקשר הנתבטלה, ואם כן לדעת הראשונים שסוברים שצורת אות ה'דלת' היא הלכה למשה מסיני, הרי הצורה של היום נעשתה מחדש על ידי הקטן.

דין 'לשמה' בקשר דלת

והנה נתבאר לעיל שהביאור הלכה התיר לעשות קשר דלת של תפילין דראש על ידי נער שהגיע לגיל שלש עשרה ולא התברר לן שיש לו סימנים, אלא שהביאור הלכה הדגיש (שם) המשך בעמ' ה'

נטילת שכר על שמירת מת בשבת

מעשה ארע בבית אבות מוכר בעיה"ק ירושלים, שלאחר התקדש היום ככניסת השבת נסתלק לבית עולמו ל"ע אחד מושכני המקום. עובדי בית האבות הנכריים עטפו את הנפטר כנהוג והכניסוהו לחדר הקירור שם שהה לצידו אחד מבני משפחתו. כעבור מספר שעות הוצרך הקרוב לעזוב את המקום וכדי שלא יהיה הנפטר לבדו במהלך השבת, יצא הקרוב אל מחוץ לבית האבות ובראותו מספר בחורי חמד שבים מתפילתם בבית המדרש פנה אליהם בבקשה שיבואו לשמור על הנפטר עד צאת השבת, "בעבור כל שעה שתשהו לצד הנפטר אעניק לכם מה שאוהב לקיים" - כך התנה הקרוב.

הבחורים שמחו על ההודמנות לקיים את המצווה כשמתן שכרה בצידה, נרתמו לעניין כסבר פנים ושהו לצד הנפטר עד לצאת השבת. אלא שלפתע עלתה מחשבה בליבו של אחד מהבחורים האם אין בנטילת השכר משום 'שכר שבת' שאסורו חכמים? ומיהר לבוא לפני המורה הוראה כדת מה לעשות:

תשובה: יש לעיין במעשה זה משני היבטים: תחילה האם מותר היה לקרובו של הנפטר לשכור את הבחורים למלאכה זו ולסכם עמם את המחיר שיקבלו עבור כל שעת שמירה, וכן האם מותרים אותם בחורים ליטול את השכר לאחר השבת כפי ההסכם שביניהם.

והנה מקור דין האיסור בנטילת שכר שבת הוא בפרק הזהב (ב"מ נח). ונפסק ההלכה בשולחן ערוך (אור"ח סימן שו"ט ד), ואסורו חכמים משום שדמי למקח וממכר ולא התירו אלא בהבלעה עם שאר הימים. אמנם נחלקו הפוסקים במקום מצוה גם אז יש איסור למעשה הביא המשנ"ב (ס"ק כד) שכתבו האחרונים להקל, וכפי שכתב הב"ח, והחושש לאסור לא יקצוב בתחילה ומה שנוטל אחר כך יש לומר שהוא כרתת מתנה, ובמחצית השקל ועוד פוסקים יצאו שדעת השו"ע להחמיר מכל מקום אף הוא מודה להקל בשעת הדחק, ומשום הכי פסק בדיני תקיעת שופר (סי' תקפו"ה) שהנוטל שכר לתקוע או להתפלל בראש השנה אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה ולא כתב שיש בזה איסור.

אף לדעת המתיר ליטול שכר שבת במקום מצוה מכל מקום כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ד) והביא במשנ"ב (ס"ק כג) שבשבת גופא ודאי שאסור לשכור ולהזכיר סכום מעות אלא רק מבעוד יום. ויש לעיין במקום שאי אפשר מבעוד יום אי שרי לשכור אף בשבת, ולכאורה מותר שבדאי משום הכי לא תתבטל המצוה ושאי מלהזכיר סכום מעות שאינו נצרך לקיום המצוה כלל, וכן משמע מהנפסק בס"ו ובעיה"ל שם שיש צד להקל לשכור בשבת גופא לצורך מצוה ועיקר האיסור הוא להזכיר סכום מעות, ואכן גם בהזכרת סכום מעות כשאי אפשר לקיים המצוה בלא זה יש שהקילו, ומכל מקום דעת רוב הפוסקים לאסור בזה בכל גונוי ולא התירו במקום הצורך אלא בשכירות לבדה.

ובסימן תקפו"ה פסק השולחן ערוך שהחופר קבר למת ביום טוב שני מותר לו ליטול שכר, וביים של שלמה כתב לאסור. וכתב המג"א שדין זה תלוי בשני הדעות אם מותר ליטול שכר שבת במקום מצוה, וכן כתב במשנ"ב והוסיף עוד שלהזכיר סכום מעות ודאי אסור.

ומן הראוי להביא את שכתב הט"ז על דין זה דחופר קבר למת, שבדאי אין לחופר לדרוש שכר על מלאכתו ביום טוב, אלא שאם הביאו לו שרי ליקח, וסיים דבריו בתוכחת מוסר וכתב 'אבל על אותו שאינו רוצה לעשות כי אם בשכר הוא בכלל המונעים את עצמן מן המצוה ולא תאה זאת בישראל'.

ועתה יש לדון האם יש מצוה בשמירה על מת, ולכאורה מפורש הוא בפרק 'מי שמת' במסכת ברכות (יח). שהשמור את המת אע"פ שאינו מתו פטור מקריאת שמע ומכל המצוות, וכן נפסק ההלכה (סימן ע"א א"ג). אלא שבזמננו היו שומרים על המת משום חשש מעכברים שיבואו לאכלו וכפי משמע בגמרא שם, ובזמננו שההדרי קירור מושגחים וסגורים כראוי אין לחוש לכאורה לעכברים והאם אכן נחדש לפי זה שאין בזמננו מצוה בשמירה על מת?

אלא שמצאנו דברים נפלאים שכתב החכמת אדם (בסוף קונטרס מצבת משה) שאף במקום שאין חשש מעכברים מכל מקום יש דין שמירה על מת משום רוחות הטומאה המשתוקקות לבוא ולהתרבק בגוף המת לאחר שנסתלקה ממנו הקדושה כידוע מדין טומאת מת והן בכלל עכברי רשיעי שדיברו בהם חז"ל, ודייק זאת מן הגמרא וכתב שמזה יש ללמוד גודל החיוב על האבל לשמור על המת או לשכור שומר על זה. וכעין זה כתב באגרות משה (יו"ד ח"א רכה) על ההלכה שיש לשמור על המת אף במקום שאין חשש מעכברים משום כבוד המת או מחששות אחרים. ולפי זה יש בכל מקרה מצוה בשמירה על מת.

העולה לדינא:

א. נהגו להקל וליטול שכר שבת במקום מצוה וכיוצא בזה בשמירה על מת, אלא שאינו רואה מאותו שכר סימן ברכה. אם כי לכתחילה בודאי היה ראוי שיתנה קרובו של הנפטר עם אותם בחורים שישמרו לזמן מועט גם במוצאי שבת ולשלם להם שכר שבת בהבלעה עם יום החול ובכך מותר לכל הדעות ואף רואה סימן ברכה.

ב. אף במקום מצוה שהתירו מכל מקום אסור להזכיר סכום מעות בשבת כלל, ולפי זה לא נהג קרובו של הנפטר כשורה כששכר בחורים לשמור על המת במחיר קצוב ומותנה מראש.

ג. אסור למשתכר בשבת לצורך מצוה להתנות את עבודתו בקבלת שכר, "לא תהא כזאת בישראל".

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל"
נשגרו כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית,
קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים
רבני בית ההוראה

הגאון הרב
עוזיאל משה יוסף רוטשטיין שליט"א
לרגל היכנס בני חיים אברהם יצחק
לעול תורה ומצוות

הגאון הרב אברהם מרדכי ארשטר שליט"א
להולדת הנכד

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות
מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

באיזה צד לקבוע המזווה בחצר או מרפסת

במאמר זה נעסוק במיקום קביעת המזווה בפתח שבין הבית לחצר או למרפסת, באיזה צד מן הפתח יש לקבוע את המזווה, בכל האופנים המצויים והשכיחים בה:

ימין כניסה:

כתוב בפסוק 'ביתך' ודרשו בגמרא (יומא יא:): 'דרך ביאתך', וכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר ברישא. ובשולחן ערוך (יורה דעה הלכות מזווה סימן רפט ס"ב) איתא: וצריך לקבעה על ימין הנכנס, ואם קבעה משמאל פסולה.

אכן בהרבה פעמים מתהווה שאלה וספק מה נחשב כניסה ומה יציאה. והנה זה ברור שאם יש פתח מהרחוב לחצר ודרך שם אפשר יכנס לבית, לכו"ע קובעים את המזווה בצד ימין כניסה לבית, כיון שהחצר משמשת כבית שער אל הבית.

אכן אם החצר סתום בלי פתח לכיוון הרחוב, וכן במרפסת שהיא סתומה, אזי מסתעף הדין ותלוי בכמה אופנים ושיטות. ונקדים בקצרה את עיקרי יסודי הדברים, ואח"כ לפי"ז נבוא לבאר דין החצר ומרפסת והדוגמאות למעשה.

חדר פנימי וחדר חיצוני:

בכל מקום שיש חדר פנימי סתום וחדר חיצוני ופתח ביניהם, מתחלק הדין לג' אופנים:

(א) באופן שחדר הפנימי חייב בודאי במזווה: יש לקבוע המזווה בצד ימין כניסה לחדר הפנימי [ולא אולי' בתר' היכר ציר' הנזכר בשו"ע שם סעי' ג', והיינו להיכן נפתח הדלת]. זהו דעת רוב הפוסקים (ט"ז) סי' רפט סק"ד (ועוד), ודלא כבית מאיר (סי' רפט) דס"ל דאם חדר החיצוני הוא עיקר דירה יותר מן הפנימי, יש לקבוע בימין כניסה לחיצון.

ומחדש המהר"ם שיק (שו"ת י"ד סימן רפז) שאפי' אם אין חדר הפנימי חייב בודאי, אלא שיש ספק ספיקא לחייבו במזווה, ג"כ יקבע בימין לפנימי, ואפי' בברכה. עיי"ש ויובא להלן.

(ב) באופן שחדר הפנימי בודאי פטור ממזווה: הדעת קדושים (סי' רפו סק"ט וסי' רפט סק"ח) מסתפק בזה, ויש לו צד לומר שפתח זה פטור לגמרי ממזווה, או יש לו צד לומר לחייב במזווה ויקבעו בצד ימין כניסה לחדר החיצון ואכן מצדד שכן יעשה מצד מידת חסידות. וכן נראה מסקנת הבית מאיר (סי' רפט) לגבי חצר שאחורי הבתים.

מאידך דעת הגדולי הקדש (סי' רפט סוסק"ח) שגם ככה"ג יש לחייב בצד ימין כניסה לחדר הפנימי, ונימוקו כי א"א לצאת מחדר הפנימי אל החיצון בלי ליכנס קודם לפנימי וא"כ זה נחשב כניסה.

(ג) באופן שהפנימי ספק חייב במזווה וספק פטור: מצדדים האחרונים שיש לקבוע מזווה בצד ימין כניסה אל חדר הפנימי, והטעם משום ספק ספיקא, ספק שהחדר פטור ממזווה וא"כ פתח זה פטור ממזווה לגמרי (וכמשנ"ת לעיל), וספק שהחדר חייב וא"כ בודאי יש לקבוע בצד ימין לפנימי (וכמשנ"ת לעיל). ראה דעת קדושים ומהר"ם שיק שם, שו"ת מנחת יצחק (ח"א ס' ח).

חצר או מרפסת:

עתה נבוא לבאר את הדין בענייננו שחדר הפנימי הוא חצר או מרפסת. וקודם נבאר באופן שגודל החצר או מרפסת הוא ד' אמות על ד' אמות [שיעור לחייב חדר במזווה], ואח"כ נבאר באופן שהיא קטנה משיעור זה.

הנה בענין זה יש מחלוקת גדולה בין גדולי האחרונים, יש סוברים שיש לקבוע בצד ימין כניסה מן המרפסת או החצר אל הבית, ויש סוברים להיפך שיש לקבוע בצד ימין כניסה מן הבית אל המרפסת או החצר.

דעת המהר"ל (סי' צד) הובא בט"ז (סי' רפט סק"ד) וכן דעתו, שיש לקבוע בצד ימין אל החצר. והרבה אחרונים דנו בדבריו לכאן ולכאן, יש שהקשו עליו ומאידך יש שנקטו כוותיה.

ועיקר הרחבת הנידון בזה התחיל במה שמביא הבית מאיר (סי' רפט) על פי מעשה שהיה אצל חתן בן אחותו, החריף המופלג מו"ה יעקב מליסא נ"י [ה"ה בעל החוות דעת זצ"ל], שנתעורר בזה השאלה כאשר הגיע לקבוע מזווה בביתו, ושאל בזה את דבר ההלכה מאת אדמו"ר הגאון אב"ד דק"ק גלוגא, שהורה לו לעשות כדברי המהר"ל.

אמנם דעת החוות דעת לא היתה כן, וכתב השגותיו אל הבית מאיר והסכים עימו והאריך ונשאו ונתנו בדברים, וטעם שיטתו עפ"י סברא שדרך דיבורו של אדם כשהולך מבית לחצר קורא לו יציאה ולהיפך קורא כניסה, וכן משום דאולי' בתר הכניסה למקום עיקר הדירה. עיין שם בהרחבה.

אמנם למעשה כתב הבית מאיר, שאינו כדאי לחלוק על המהר"ל, וכן החוות דעת כתב 'בטלתי דעתי הקלושה ועשיתי כהוראתו [של הגאון הנ"ל] בשגם הוא בא לתרץ דעת מהר"ל'. וכן הגדולי הקדש (סי' רפט סק"ח), מקדש מעט סק"י(ז) מאריך ודעתו לפסוק כדעת הגאון מגלוגא והמהר"ל.

וכן אחרוני זמנינו נחלקו בזה:

החזון ותי"ד (סי' קסח) כתב, שבין בחצר ובין במרפסת יש לקבוע המזווה בצד ימין כניסה אל הבית ובלוי ברכה. וכן מכריע שו"ת שבת הלוי (ח"ג סי' קג) וכתב שמסתבר טעמייהו, אך הוא כתב אפי' עם ברכה.

אך רבים אין נוהגין כן וקובעים בצד ימין כניסה אל החצר או המרפסת (וכדעת המהר"ם וט"ז וגדוה"ק וכדעת הגאון מגלוגא וכמו שנהג החו"ד למעשה).

וכן מסיק בחובת הדר (פ"ח סק"ו), ומשיג על החזון"א לגבי מרפסת וכתב: וצ"ע מדוע לא יהא למרפסות שלפני דין דירה גמורה כיון שמשמש שם תשמיש דירה, ואפילו כשאינו משמש שם כי אם לאויר וטיוול גם זה בכלל תשמיש דירה הוא.

עוד כתב שם בחובת הדר: וכן קבלתי ממז"ר הגר"ד יונגרייז צ"ל דנהוג עלמא המשך בעמ' הבא

ומעתה יש לומר בנידון דין, שהגם שיכול להיות שצורת האות 'דלת' תבטל במה שמאריכים ומקצרים את אורך רצועות הראש, הרי עצם הקשר נשאר קיים בכל עת וכמו שכתב השם משמואל, וכיון שעצם הקשר נשאר קיים בכל עת אין צריכים בעשיה זו דין לשמה, ודווקא בעשיית כל הקשר מתחילתו כתב בביאור ההלכה שצריכים שגדול יהיה עומד על גביו.

ההלכה:

לכתחילה ראוי שגם עשיית קשר התפילין ייעשה על ידי גדול שהביא סימנים. אמנם בדיעבד יש הרבה צירופים להקל: א. שיטת רוב הפוסקים שסומכים על 'חוקה דרבא' גם בדיני התורה, שכל שהגיע לגדלות חוקה שהביא גם סימנים. ב. שיטת התוספות שאין הלכה למשה מסיני לעניין קשירת הרצועות בצורת אות דלת. ג. מאחר שהוא מחויב בהנחת תפילין מספק, הרי הוא בכלל ישנו בקשירה הכשר לכתובה. אמנם בביאור הלכה לא היקל בזה אלא כשנעשית הקשירה החוזרת לשמה וכגון שגדול עומד על גביו. אכן באופן שאינו עושה הקשר, אלא רק מרחיבו או מצמצמו, יש עוד סניף להתייר, על פי דברי השם משמואל שאין זה נחשב למבטל הקשר הקודם. ומכל מקום אם אין טורח בדבר, ראוי למסור את התפילין לגדול שיפתח מעט את הקשר ויחזור לסגור, ובוהו יקיים המצווה כמהדרין מן המהדרין, לפי שיש לחוש שגם צורת הד' צריכה שתיעשה על ידי גדול.

דהיינו דוקא בגדול עומד על גביו שיעשה לשמה, והיינו שלגבי דין לשמה לא החשיב את הנער לגדול מכח החזקה, וצריך גדול עומד על גביו שמהני לדין לשמה גם בקטן.

ברם, בעיקר דין לשמה בהשחרת הבתים והרצועות כתב בשו"ע (סי' לג ס"ד) שהוא דין לכתחילה, אבל לא לעיכובא. אמנם הרמ"א (שם) כתב דהיינו דווקא בבתיים שאין בהם הלכה למשה מסיני לצבוע בשחור, אבל הרצועות שיש הלכה למשה מסיני לעשותם בשחור, דין לשמה מעכב אף בדיעבד.

ולפי זה לכאורה לדעת התוספות (שבת סב. ד"ה ש"ן) שאין הלכה למשה מסיני שצריכים לעשות אות 'דלת' בקשר הרצועות של ראש, לכאורה גם אין צריכים לעשותם לשמה, ויש לעניין מדוע חילק בביאור הלכה שלגבי עשיית הקשר סמך על שיטת התוספות שאין זה הלכה למשה מסיני, ולגבי לשמה חשש לדבר.

ויתכן הטעם שסבר הביאור ההלכה בדעת התוספות, שעצם הקשר הוא בוודאי הלכה למשה מסיני, ורק הצורה של האות 'דלת' אינו הלכה למשה מסיני, וכיון שאין כאן צורה של אות, אין הקשר מוגדר ככתובה וכעיקר עשיית התפילין, ורק בדברים שהם עיקר עשיית גוף התפילין צריכים שיעשו על ידי גדול, אבל שחרות הרצועות אפילו שהם גם הלכה למשה מסיני וצריכים לעשותם לשמה, אין צריכים להיות דווקא על ידי בר חיובא, וכמבואר במשנה ברורה (סי' לד ס"ק נג, ובס"ל לט ס"ק י), וכן דעת הביאור הלכה שאפילו שעצם הקשר הוא הלכה למשה מסיני וצריכים לעשותו לשמה, כיון שאינו כתיבה אינו מעיקר גוף התפילין ואין צריכים לעשותו על ידי בר חיובא.

אליבא דהלכתא

קבע בימין הכניסה למרפסת אפילו כשלא היה בה דע"ד, ואפשר משום דס"ל דראוי לתשמישו מיקרי אפילו כשאין בו דע"ד. עכ"ד.

ד' אמות באיזה צד יש לקבוע את המזווה.

מקום לרבע ד' על ד':

באופן שיש בחצר או מרפסת שטח של ד' על ד' אמות, אך אינו מרובע אלא רחב וקצר וכדו'.

הנה יש להקדים שיש מחלוקת רמב"ם ורא"ש (ע"י שו"ע סי' רפו ס"ג וס"ד שם סק"ג) אם יש בבית שיעור כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות בשוה, אך שארכו יתר על רחבו או שהוא עגול או בעל ה' זוויות, דלרמב"ם חייב [וכן פסק המחבר] ולרא"ש פטור [ומסיק בש"ך לחשוש לשיטה זו ולקבוע בלי ברכה]. והנה לגבי חדר פנימי [כגון חצר או מרפסת] שיש בו לרבע ד' על ד' הפתוח לחדר חיצון [שהוא גדול ד' על ד' מרובע], כתב בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' רפז), שיש לקבוע המזווה בימין כניסה לחצר או מרפסת, ואפי' בברכה, ומטעם ספק ספיקא, ספק כרמב"ם שמחייב בארץ וקטן, וספק כחמודי דניאל שמחייב במרפסת אפי' פחות מד', וכיון שהפנימי חייב מספק ספיקא בודאי יש לקבוע בימין כניסה אליו וכמשנ"ת. וכתב במנחת יצחק שם, שבזה כולם מודים [גם המנחת פתים הני"ל].

חצר סתום ופתחו:

באופן שהי' החצר סתום [וקבע בצד ימין כניסה לחצר] ואח"כ פתחו לרה"ר, יש להסתפק האם יהפוך צד קביעת המזווה, וכמו שנתבאר שבחצר פתוח לרה"ר בודאי יש לקבוע בצד ימין כניסה לבית.

או מאידך יתכן לומר שיסמוך על הדיעות שחצר חייבת מצד עצמה, וממילא יש לרון בה כמו ב' חדרים פתוחים זה לזה ושניהם פתוחים ג"כ לרה"ר, שמבואר בשו"ע (סי' רפט ס"ג) שבמקום שעושה החור שבסף שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות, הוא הבית, ובדרך ימין שנכנסים לו קובעים המזווה, וביאר המהריק"ש (בערך לחם) ש'היכר ציר' אינו אלא כשאין היכר אחר היכן הוא עיקר הכניסה, והביאו האחרונים סימן שיש לבדוק דרך כניסה עפ"י 'רוב כניסות', דהיינו מאיזה כיוון מרבה לעבור, וכתב בגדולי הקדש (סי' רפט סק"ו) שסימן זה עדיף מסימן אחר שהביא הש"ך (סק"ו) בשם הלבוש שיש לילך בתר כניסה לעיקר הדירה, וזאת משום ש'רוב כניסות' מובא בגמרא (מנחות לד., הלך אחר הרגיל) ואילו 'עיקר דירה' מחדשו הלבוש. וזה דלא כדעת קדושים (סקי"ב) שכתב להיפך.

וא"כ בניד"ד שיש 'רוב כניסות' מבית לחצר מאשר מהחצר לבית [כיון שיש לו כניסה אחרת ועיקרית לביתו מצד אחר שלא דרך החצר], והרי זו גוברת על ימין כניסה לעיקר דירה' [דהיינו מהחצר לבית], א"כ יש לומר שישאיר המזווה בימין כניסה לחצר כמו שהיתה מקודם. ויל"ע למעשה.

העולה לדינא:

חצר הפתוח לרחוב ולבית יש לקבוע המזווה בפתח שבין החצר לבית, בצד ימין כניסה אל הבית.

חצר הסתום וכן מרפסת, נחלקו האחרונים באיזה צד יש לקבוע המזווה, האם בצד ימין כניסה אל החצר או בצד ימין כניסה אל הבית, ויש שחילקו בין אם החצר או מרפסת גדולה כשיעור ד' על ד' אמות [יקבע בימין לחצר] או פחות מזה [יקבע בימין לבית].

חצר שהיתה מקודם סתומה וקבע בימין לחצר ואח"כ פתח את החצר ג"כ לרחוב, יש להסתפק האם יחליף הצד ויקבע המזווה בצד ימין לבית.

כפסק המחבר (סי' רפו ס"א) שחצר חיובו בפני עצמו, ולכן כשהחצר או המרפסת סתומה קובע בימין הנכנס להן.

טעמי השיטות:

טעמי השיטה לקבוע בימין לבית: א) נוקט' שהחצר או מרפסת אינה חייבת במזווה מצד עצמה אלא מחמת טפילתה אל הבית. ב) אפי' את"ל שחצר חייבת מצד עצמה, מ"מ עיקר הדירה היא בבית, ולכן יש לקבוע בימין כניסה אליו. (עפ"י בית מאיר).

טעמי השיטה לקבוע בימין לחצר או מרפסת: א) נוקט' שהחצר חייבת מצד עצמה, וא"כ הוי כמו כל חדר פנימי וחיצון בתוך הבית שקובעים בימין כניסה אל הפנימי. ב) אפי' שחצר פטורה מצד עצמה, מ"מ נכנסים לשם קודם וא"א בענין אחר, וכיון שא"א ליכנס לחצר רק מהבית זו, היא הכניסה, ומה שחוזרין אח"כ מהחצר לבית, זו היא שיבה ולא ביאה להכניסו בגדר 'ביאתך'. (עפ"י גדולי הקדש).

כשגודל החצר או מרפסת פחות מד' על ד' אמות:

יש להקדים הדין הפשוט בשו"ע (סי' רפו ס"ג) שבית שאין בה ד' אמות על ד' אמות, פטור.

אמנם בפתחי תשובה (סקי"א) הביא חידוש מספר חמודי דניאל, דדוקא בית דירה צריך דוקא שיהא ד' על ד', אבל בית שער ומרפסת וגינה אפי' לית בהו ד' על ד' חייבין, וכן מי שיש לו בית גדול ויש לו חדרים קטנים להניח שם הפצים, דחייבים במזווה. [ויש לציין שבמקדש מעט (סקל"ט עפ"י דע"ק סקי"ט) חולק על החמודי דניאל, ודעתו דפטור גם מקומות אלו, וטעמו כי חדר פחות בדע"ד אמות נחשב לחור בעלמא].

הנה לגבי איזה צד לקבוע המזווה בחדר פנימי שהוא פחות מד' על ד' הפתוח לחדר חיצון:

בדעת קדושים (סי' רפו סקי"ט וסי' רפט סק"ח) האריך בזה והיוצא מדבריו, שיש לקבוע המזווה בצד ימין אל החיצון, וטעמו כי יתכן שפתח זה פטור לגמרי ממזווה, וזאת מאחר שפתחו למקום סתום הפטור ממזווה [וחדר זה הקטן נחשב לחור בעלמא], ומצד חדר הגדול אין לחייב כי רק יוצאים ממנה ולא נכנסים, ואם תמצא לומר שעכ"ז יש לחייב מצד החדר החיצון, א"כ יש לקבוע המזווה בימין כניסה אליו.

וכ"כ במנחת פתים (סי' רפו ס"ג) שחדר פחות מד' על ד' אינו ראוי לדירה ולמיסתר קאי [-עומדת להיסתר] וממילא נחשב כאילו פתח זה פתוח לרה"ר, וא"כ בודאי יש לחייב רק בצד ימין כניסה לחדר הגדול [וראה להלן שסברא זו לא שייך לומר במרפסת].

וכן דעת החובת הדר (פ"ח סק"ו) שמרפסת קטנה פחות מד' על ד' [וגם אין לרבע בה ד' על ד'], יש לקבוע בימין הנכנס לבית, כדין פתח שבין מקום פטור למקום חיוב.

אכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ח אות ב ואות ט) כתב שדעתו שגם בקטן פחות מד' על ד', יש לקבוע בימין כניסה למרפסת, וטעמו משום ספק ספיקא, ספק שפתח זה פטור לגמרי ממזווה וכנ"ל בשם דע"ק, ספק שמרפסת קטנה מדע"ד חייבת במזווה, ועפ"י דברי החמודי דניאל הנ"ל, וא"כ בודאי יש לקבוע בימין כניסה אליה, עכ"ד. ולכאורה כוונתו שיש לקבוע בלי ברכה, כי יש צד לומר שפטור ממזווה.

עוד מוסיף שם (אות ח) שבמרפסת שאינה בקומת קרקע כמו חצר, לא שייך לומר סברת המנחת פתים לדליל, שנחשב כאילו ניטל חדר הקטן ופתוחה לרה"ר, וממילא מחייב בצד ימין כניסה לבית כמו כל כניסה מרה"ר להבית, וזאת משום דא"כ הבית פתוח לאויר וא"א כלל לצאת ולכנס בו ופטור לגמרי.

וכן בחובת הדר מסיק שם וז"ל: אלא ששמעתי שאחד מגדולי הדור שעבר

מופלא סמוך לאיש שנדר ונשבע אם יכול להישאל על שבועתו

האם מותר ללוות כשאין לו לקנות צורכי שבת

מסופר על הרה"ק בעל השפת אמת שבא אליו רבי אליהו חיים מייזל רבה של לודז', ובקש עזרתו, היות שקיבל על עצמו לשחרר יהודי מבית אסורים ולווח שלושים אלף רובל ואין לו מהיכן לפרוע. אמר לו השפת אמת, למי שאין כסף שלא ללווח כסף [אז מהאט נישט, בארגט מען נישט] ופטרו.

כשהגיע ללודז' ראה הרב זצ"ל שלושה עשירי לודז' הממתינים לו בתחנת הרכבת וכל אחד מחזיק בידו עשרת אלפים רובל. העשירים אמרו לו שקבלו טלגרמה מגור מהשפת אמת שכל אחד ייתן עשרת אלפים רובל לאב"ד לודז' המגיע עתה ברכבת, ורבי אליהו חיים אמר, כעת אני מבין כיצד מקיים השפת אמת אמור מעט ועשה הרבה.

מעשה נאה זו ובמיוחד תשובתו הראשונה לרבה של לאדז' תואמת להפליא את דברי השפת אמת עצמו על הש"ס במסכת ביצה (טו): כמו שנבאר:

בגמרא שם כתוב "מאי כי חדות ה' היא מעוהם אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בר' שמעון אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום, והאמינו בי, ואני פורע" ובתוספות שם ד"ה לוו עלי ואני פורע כתבו והא דאמר עשה שבתך חול לצטרך לבריות ה"מ כשאין לו לפרוע אבל כשיש לו נכסים לפרוע מהם אומר הקב"ה לוו עלי ואני פורע.

ולכאורה יש לעיין בתוספות, שלפי מה שכתב הגמרא "ללו עלי והאמינו בי ואני פורע" למה צריך שיהיה לו גם לפרוע, ואי מיירי בשיש לו מהיכן לפרוע, למה צריך להבטחה דהאמינו בי ואני פורע.

ובביאור הגר"א על התוס' שם וכן בביהגר"א על שו"ע סי' רמ"ב כתב שמש"כ בתוס' כשאין לו לפרוע' הוא טעות סופר וגריס כשאין לו ממי ללוות ולפי"ז אם יש לו ממי ללוות שפיר ילווה אע"פ שאין לו לפרוע, והיינו שיכול לסמוך שהקב"ה יסייע בידו לפרוע, כדאמרין לוו עלי ואני פורע.

אך בשפת אמת לא מסכים עם גירסת של הגר"א זצ"ל ויש מגיחין בתוס' דאין לו ממי ללוות, ואינו נכון, דהא מאותן אנשים שרוצה ליקח מהם צדקה יכול ליקח בהלוואה, ולמה יעשה שבתו חול, רק כדפי' מהרש"ל בתוס' שאין לו נכסים לפרוע, ומי שאין לו אסור ללוות, והגם דלמצות קדושת היום מבטיחין לו מן השמים לפרוע, מ"מ מצד מומן חבירו אסור ללוות על סמך זה" והשפת אמת סובר שכל היה לאב"ד לודז' ללוות, היינו ממש כשיטתו בסוגיא בביצה שכל שאין לו נכסים נגד ההלוואה אסור לו ללוות גם כשיקב"ה מבטיח לו על זה. אך מצד שני דעת הגר"א, שמותר ללוות כל זמן שימצא מישהו שישכחם ללוותו, אפילו שאין לו שום כיוון איך יחזיר חובו.

בסימן רמ"ב הביא במשנ"ב סק"ג ובשעה"צ סק"ב מחלוקת בזה שמהגר"א והב"ח נראה שאם יכול להשיג ממי ללוות, אף כשאין לו נכסים, צריך ללוות ויבטח בד' שהוא יעזרונו לשלם לו. ובעטרת זקנים משמע שלא ילווה אא"כ הוא משער שיהיה לו במה לפרוע ומסיים השעה"צ "ונראה דהכל לפי הענין" ויל"ע בהכרעת המשנ"ב בזה ועל איזה עניין מדובר. וכבר נשתברו הקולמוסים בשביל לבארו.

יש שפירשו ע"פ ספר המקנה בקדושין דף פ"ב ע"א כ' וז"ל: לוו עלי ואני פורע, ירצה במ"ש והאמינו בי כפי ערך האמונה כן יהיה מבטחו עכ"ל עיי"ש בכל המאמר שהוא קילורין בעינינו. וכן בזה לפי האמונה שיש לו כן יכול ללוות.

ויש שפירשו שהכל לפי הענין כמה מסתבר לפי סדר חייו שגייע לו בדרכים מסוימות כסף לפרוע ההלוואה.

ויש שפירשו על דרך שכתב בספר תולדות יעקב יוסף פרשת בהר סוף קונטרס קדושת השבת, לא אמרו כל המתנגד בשבת' עצמו מענג את השבת' שאוכל ושותה לכבוד השבת ולא להנאתו לפרוע גרידא ועל פי זה יש לבאר שרק כאשר האדם מכוון כן בענגו את השבת, הוא יכול ללוות לצורך הוצאות השבת ולסמוך על הקב"ה שיהיה באפשרותו לשלם, וכפי שמבואר מדברי רש"י ד"ה חדות "שמחה שאתם עושים בשביל הקב"ה היא תעזור אתכם לשלם".

העולה לדינא:

בכל מקרה שמגיע למצב שאדם נמצא במצב צריך ללוות לצורך שבת ואין לו איך להחזיר, יעשה שאלת חכם לדעת מהו מידת בטחונו, חשקו לשמוח בשביל הקב"ה, ואין מתכנן להחזיר חובו. ועדיין יש לעיין מה נחשב צורכי שבת האם גם ביגוד וריהוט בסלון.

צריך להחמיר בספיקות כגדול. וראיתי בספר בר אלמוגים (להגאון רבי אברהם גניחובסקי, סימן סח) שהוכיח מדברי ה"חבר סופר שכתב לענין קטן שיש לו ספק אם בירך ברכת המזון אף שאכל כדי שביעה [שאצל גדול יש חיוב ברכת המזון דאורייתא] אינו צריך לחזור ולברך, ומוכח ש"ל שאצל הקטן נחשב ספק דרבנן. וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פנ"ח הערה פב) בשם הגאון רבי שלמה זלמן אירבאך שאשה יכולה להוציא קטן שהגיע לחינוך בהבדלה אף שספק אם חייבת, כיון שהקטן חיובו רק מדרבנן וספק דרבנן לקולא, ואף שגדול אין האשה מוציאה אותו ידי חובתו בהבדלה כיון שחיובו מדאורייתא, מ"מ בקטן שחיובו מדרבנן יכולה האשה להוציאו י"ח. ומבואר שיטתם שאצל הקטן נחשב רק כדיון דרבנן ויכול להקל בספק.

אולם בשו"ת שרגא המאיר (ח"ד סימן מח) חולק על דבריהם וסובר שצריך לחנך הקטן כמו שיהיה דינו כשהוא גדול, ובכל דבר ששכיחיה גדול יהיה חיובו מדאורייתא אזי גם דינו כשהוא קטן כמו דאורייתא, ולענין ברכת המזון חייב לחזור ולברך בספיקו.

ולאור הנ"ל בודאי שאף אם יקל על עצמו הכפוסקים יהיו אסור דרבנן, מ"מ לאחר שנעשה בר מצוה בגיל שלוש עשרה שעתה הוא אצלו אסור דאורייתא והיו ספיקא דאורייתא לחומרא וצריך לישאל שוב על שבועתו.

עוד יש לדון אם נאסר בכל מרק וכפי שסתם את שבועתו שלא יאכל יותר מרק, או דילמא כיון שכל כוונתו היה כיון שאינו רוצה להתבשר על המרק הבשרי שנשאר משבת ועל זה נשבע יאסר רק במרק בשרי.

נראה ברור שכיון שעיקר כוונת שבועתו היתה מחמת שלא רצה להתבשר ולאכול את המרק הבשרי שנשאר משבת, הולכים אחר כוונתו ויאסר רק במרק בשרי וכפי שמבואר בשו"ע (יו"ד סימן ריח ס"א) כל הנודר או נשבע רואין דברים שבגללן נשבע או נדר, ולומדים מהם לאיזה נתכוין והולכין אחר הענין ולא אחר משמעות הדיבור, כיצד, היה טעון משא של צמר או פשתים והזייע והיה ריחו קשה ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם, הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולהתכסות ואינו אסור אלא להפשייל לאחוריו, היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם, אסור ללבוש ומותר לטעון עליו ומותר להתכסות בגיזי צמר, שלא נתכוין זה אלא לבגד צמר וכן כל כיוצא בזה. ומבואר שמתמיד הולכין אחר כוונתו וה"ה בנידון דידן נאסר רק במרק בשרי.

העולה לדינא:

- א. קטן מגיל י"ב שנים שידוע למי נדר ולמי נשבע, נדרו נדר ושבועתו שבועה.
- ב. אם נשאל על שבועתו בעודו קטן בשבט הלוי מסיק שיש להחמיר שלא היעיל בשאלתו והנדר קיים מספק.
- ג. אף לאחר שנשאל על שבועתו אסור לגדול לתת לפניו מן אותו המאכל שנשבע עליו, שמא הוא יאסור ועובר על איסור דלא תאכלום.
- ד. לקטן עצמו אחר ששאל על שבועתו, לשיטת הכת"ס והגרשז"א יהיה מותר לו לקחת מעצמו כיון שאצלו הוא אסור דרבנן וספיקו לקולא, ולשיטת שו"ת שרגא המאיר אסור מדין חינוך.
- ה. אף אם נשאל על שבועתו בעודו קטן, כשנעשה בר מצוה אסור לו לאכול עד שישאל שוב על שבועתו.
- ו. לאכול מרק לא בשרי מותר, כיון שמוכח שעיקר כוונת שבועתו היה רק למרק בשרי.

באחד מימי ראשון שיגרתי למדי, יענקי בן ה-12 חזר מלימודיו בחיידר לארוחת צהרים בביתו, וכרוב משפחות ישראל "שנהנים" ממאכלי שבת בימי ראשון, הגישו כמתעורר מותק חלום, עסיסי שנשאר משבת, יענקי כהרבה ילדים בני גילו שאינם רוצים להתבשר ובמיוחד לא בימי ראשון שהאוכל לא מלהיב, באי שימת לב התחיל לאכול את המרק, אמו בשמחה שאלה אותו אם המרק טעים, והוא כמתעורר מותק חלום, שואל, מה? המרק משבת? בשרי? "אני לא אוכל יותר מרק, אני מבטיח שלא אוכל יותר מרק, אני נשבע שלא אוכל יותר מרק!" דממה שררה בחדר.

אביו שהיה תלמיד חכם ובר אוריין התעשת מיד ואמר לו, יענקי יקירי, אתה כבר בגיל 12 ושבועה חלה עליך, ומעתה אסור לך לאכול מרק, וכמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רל"ג ס"א) קטן בן י"ב שנה ויום אחד וקטנה בת י"א שנה ויום אחד, אם יודעים לשם מי נדרו ונשבעו, נדריהם נדר ושבועתם שבועה. וברמב"ם (הלכות נדרים פ"א) פוסק דהוי מדאורייתא.

אלא דעדיין יש לדון אם יכול להישאל על שבועתו ככל הנשבעים, או דילמא יתכן ששבועתו חמורה שלא יוכל להישאל עליה, שאף שריבתה תורה מופלא סמוך לאיש לחיוב נדרים ושבועות, לא ריבתה אותו לדון שאלה וממילא לענין זה דינו כקטן שאין במעשיו כלום ולא יוכל להישאל על שבועתו ונדרו.

תשובה:

בשו"ת רב פעלים (יו"ד ח"א סימן לח) מובא מעשה בילד בן 12 שהוצרך לקחת תרופה ולא רצה, אביו ניסה לשכנעו ולשים עליו לחץ שיקח את התרופה עד שהבן נשבע שלא יקח כלום מהתרופה, ובמהלך תשובתו מביא שהאחרונים הסתפקו אם קטן מופלא סמוך לאיש יכול להישאל על נדרו, והשאיר בספק. וכן מצינו בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קכט) שבתחילה נטה לומר שיכול להישאל על נדרו וכפי שמשמע מפשטות האחרונים, ולבסוף חזר בו ומסיק שנידון כספק מחמת מה שמצינו כמה מהאחרונים שמחמירים. וראה בספר כל נדרי (פרק י"ז) שכתב א"ת סימן קכט) שבתחילה נטה לומר שיכול ממה שלא מצינו שקטנים קודם בר מצוה יעשו התרת נדרים בערב ראש השנה מוכח שאינם בכלל שאלה על הנדרים].

לפי כל הנ"ל נראה שאכן בודאי מן הראוי שאותו הקטן ישאל על שבועתו כדי שלא יבוא בטעות לאכול מרק ולעבור על השבועה, אולם גם אחר שישאל על השבועה עדיין ישאר הנדר מחמת הספק ונפק"מ לכמה דינים כדלהלן.

- א. צריך להיזהר שלא להגיש בפניו מרק [ואף להסוברים שהקטן יכול להקל לעצמו וכדלהלן]. כיון שקיימא לו קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אך לא ספינן ליה בידיים, והוא אסור דאורייתא משום 'לא תאכילום' וכמבואר בגמרא (יבמות קיד, א), וכיון שהיו ספיקא דאורייתא אם השבועה עדיין קיימת צריך להחמיר ככל ספיקא דאורייתא.
- ב. הנה חיוב הקטן בקיום המצוות הוא מדין חינוך ומדרבנן, ויש להסתפק איך דינו בספיקות, אם יש לו דין של דרבנן וממילא בספיקות אזלינן לקולא ככל ספק דרבנן לקולא, או דילמא כיון שכל חיובו מדין חינוך אזלינן כפי שיהיה חיובו כשהוא גדול, וכיון שהגדול צריך להחמיר מחמת שאצלו זה דאורייתא, גם הקטן

